

naše planine

9 - 10
1988

Naše planine

le nostre montagne
nos montagnes
our mountains
unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

THE JOURNAL OF THE ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Preplata za 1988. g. 5000 dinara (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 1000 dinara. Uplate slati na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za »Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufincira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske

Godište 40 (80) Rujan—Listopad 1988 Broj 9—10
 Volume 40 (80) September—October 1988 Number 9—10
 Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Ž A J

IZDAVAČKI SAVJET

Ivica Bralić
 Vilim Cerovec
 Tomislav Đurić
 Milivoj Gluhak
 Josip Gobac
 Zdenko Jajčević
 Željko Kašpar
 Željko Klepić
 Mirko Knežević
 Milan Kolman
 Slavko Komar
 Josip Malić
 Vlado Mihaljević
 Željko Poljak
 Božidar Škerl
 Ivica Trnokop

UREDNIČKI ODBOR

Nikola Aleksić
 Borislav Aleraj
 Darko Berljak
 Vlado Božić
 Milivoj Kovačić
 Ivan Marchiotti
 Krinoslav Milas
 Tomislav Pavlin
 Mladen Rac

DOPISNICI IZ REGIJA

Miroslav Ambruš-Kiš
 Ivan Jakovina
 Miljenko Pavešić
 Đuro Priljeva
 Ante Rukavina
 Milan Sunko
 Cvjetko Šoštarić

GLAVNI I ODGOVORNJI UREDNIK
 Željko Poljak

Vladimir Drobnjak: Zagrepčani i Medvednica	193
Berislav Mokos: Penjali smo Walkera	195
Miodrag Potočnik: Skijaška tura na Lupoglavl u Prenju	198
Rudo Starić: Korbarjeva planina	200
Sakib Kliko: Duboka i okolica	205
Prof. Tomislav Radonić: Požeška gora oživjela planinarna	207
Arsen Miletić: Zamisl	209
Tomislav Đurić: Planinarska kronika	211
Živko Ilić: Narcisama u pohode	213
H. Čaušević: Traktat o čovjeku koji penje	214
Buda Radović: U Slavu Josifa Pančića	217
Božidar Veljković: Opet Kopaonik	220
Ante Juras: Planinarstvo u Dalmaciji danas	224
Milan Kaučić: Jankovac	225
Dr. Ante Rukavina: Prilog povijesti prve podružnice HPD-a	226
Zagrepčani će 1989. na Everest	228
Ozren Lukić: Jama Burinka na Crnopcu u Velebitu	230
Speleologija	232
Vezni putevi i transverzale	233
In memoriam	234
Zaštita prirode	234
Rad naših društava	234
Publicistika	235
Slobodno penjanje	235
Alpinizam i ekspedicionalizam	236
Ostale vijesti	238

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI:

U Samarskim stijenama

Foto: Ismet Baljić

Zagrepčani i Medvednica

VLADIMIR DROBNJAK

ZAGREB

Svaka časna zagrebačka obitelj koja imalo drži do vlastitog stana i stanovanja, ima barem jedan fikus ili njemu srođeno četverozidno zelenilo. Zagreb ima Sljeme. Kilometar i 33 metara visoku teglu u kojoj najbolje uspijevaju kesteni, bukve, jele i televizijski tornjevi.

Medvednica (s istoimenim najvišim vrhom Sljemenu) Zagrebu je poput stare, dobro poznate, razlistale posude cvijeća u najljepšem i najsunčanijem prozoru dnevine sobe. Sljeme Zagrepčanima znači mnogo više no što su toga uopće svjesni. To nije tek 760 prostornih kilometara ispunjenih škriljevcem, vapnencem i laporom, niti se značenje Medvednice iscrpljuje jednodnevnim planinarskim izletima na njezine vrhove. To je dio Zagreba, posve ravnopravan s Trgom Republike, Ilicom i Zrinjevcem. O pretkosovskom betonu da se i ne govari. Svaki veliki grad ima svoju goru, višu ili nižu, bližu ili dalju, kojom se razbacuje po turističkim vodičima i dugoročnim planovima razvoja rekreacijskih centara. Zagreb je otišao korak dalje — Zagreb je (!) Sljeme.

Ma gdje bili u Zagrebu, bez obzira kojom ulicom prolazili, i u jednokatnoj Dubravi i u dvadesetkatnom Sigetu, uvijek možete vidjeti Medvednicu. Kojim god se smjerom približavali gradu, uvijek ćete prvo ugledati odašiljačku iglu na samom sljemenu Sljeme. Jednostavno, u Zagrebu ne možete pobjeći od Sljemena, to je svakodnevna, prirodna pojava s kojom su se Zagrepčani saživjeli — poput golubova, tramvaja, savske magle, plave boje, inflacije... Sljeme je, ustvari, pošten, poštovan i zaslужan građanin grada Zagreba. Jedan od onih koji nas svakog jutra diskretnim naklonom pozdravlja, tih i nemametljiv susjed kojeg prvi put uistinu primijetimo tek kada se zapali i nje-gova mirogojska svijeća. Tek onda kada ga nema, shvaćamo koliko ga je doista bilo — jutra ostaju bez pozdrava, klinci bez bom-bona, povratnice s placa bez »ljubim ruke, milostiva«. Dvorisna mačka ostaje bez večernjeg tanjurija mlijeka na podrumskom dovratku.

Da, Sljeme je baš takva kova.

Sveta zaštitnica izletnika amatera

Sljeme ima samo jednu manu — strmo je. Ako prvi put idete na najvišu, 1033 nadmorskih metara visoku točku Zagreba, obavezno krenite pješice. Najvjerojatnije ćete već kod Adolfovca biti u predinfarktnom stanju, pred Brestovcem maštat ćete o po-kretnim stepenicama, na odvojku za Runolist prividićat će vam se duh Abebe Bikile, a kada se u agoniji stropoštate na ciljnu rav-

ninu kod Činovničke livade, nikako nećete vjerovati vodiču koji će vas uvjeravati da ste se upravo popeli najlakšim, Leustekovim, putem. Drugi put krenite žičarom prema vrhu. Limene kutije, što su primjerene tehničkom muzeju no medvedničkoj strmini, u normalnim okolnostima ni po čemu ne pružaju ugodno izletničko putovanja. Ali vama, koji još imate muskulifiber od prošlosti jedne golgote, klopotava, dotrajala žičara izgledat će poput bešumnog proizvoda gospodina Benza. I shvatit ćete svu mudrost trudbenika koji su prokrčili medvedničku šumu i postavili svetu zaštitnici svih izletnika amatera — žičaru.

Na Sljeme vodi i cesta. Asfaltna, jednosmjerna, zavojita. Zimi je puna snijega, u jesen je puna klizišta, u proljeće autotrka. To je najbrži i najugodniji put do vrha i okolice, ali i neprimjerjen, vulgaran i nečastan. Otići autom na sljemenski izlet je kao loviti tetrijebe u vrijeme parenja, kad gluhi i tupi od proključalog adrenalina sami skaču u lovačku torbu. Za sljemenskog vozača nema ništa goreg od susreta, negdje pri vrhu, sa uznojenim, usoptalim penjačem, posljednjim preživljelim iz inače mnogobrojne izletničke grupe što je rano tog jutra krenula užbrdo. Susret neodoljivo podsjeća na gostovanja sindikalnih rukovodilaca u kolektivima čiji radnici imaju više štrajkova u nogama, no novaca u rukama. Nešto je divlje u zraku...

Kada se deseti put pješice popnete na Sljeme, shvatit ćete da je to, ustvari, i jedini pravi put do vrha. I da Sljeme počinje već u »četrnaestici«, da ga je prepun Okrugljak, da nema tog automobila koji može zamjeniti prašinu Dolja i posljednji gemišti prije ulaska u tunel. Jedna od komplikiranih životnih mudrosti je jednostavnost malih stvari. Što su manje, to im je ljepota veća. A Sljeme je prepuno tih malih, velikih stvari — sir i vrhnje na terasi »Runolista«, džepovi puni prvih kestena, ledeno pivo u »Puntjarki«, ispijeno s nogu, s naprtinjačom na leđima... Večernji sljemenski tramvaj što miriše na kukurijek i planinarske veste još vlažne od nenadanog pljuska.

Sve na svojem mjestu

Svaki pravi Zagrepčanin bar je jednom bio na Sljemenu. Generacije i generacije učile su na toj najvišoj gričkoj depandansi

Ovaj članak pretiskan je iz zagrebačkog dnevnika »Vjesnik« od nedjelje 28. kolovoza, s 11. stranice, gdje je izašao pod naslovom »Najveća Zagrebačka tegla«. Pisac, Vladimir Drobnjak, po zanimanju je novinar, sada na dužnosti »Vjesnikovog« dopisnika iz New Yorka. Zagrepčanin je, ima 32 godine i osam godina novinarskog staža.

skijati, sanjkati, planinariti, slaviti nove godine, okretati prvomajske janjce. Mnogi su ovđe učili voziti, mnogi su ovuda vozili da bi usavršili vožnju u četiri oka i dva raznospolna seksualna obilježja. Ima Sljeme svoje planinare, ljubavnike, skijaše, drvosječe, kestenjare. Ima Sljeme i jedan pravi grad — Medvedgrad. Prastare zidine što su arheološkom čarolijom izronile iz svoje lisnate grobnice i opet se uzdižu nadzirući putove između Save i prvih brežuljaka. Ima Sljeme i svoje novovjeke ruševine, trošne zidove nekadašnje bolnice na Brestovcu iz vremena kad se nije stizalo umrijeti od karcinoma ili infarkta — tuberkuloza je bila brža.

Sljeme ima i svoja drvena pročelja — široka stabla sivih, previsokih bukava na kojima je ispisana kratka povijest sljemenskih izletničkih dana. Imena momaka koji su ovđe zbog djevojaka nabijali žuljeve. I djevojaka koje su ovđe prvi put otkopčavale grudnjake čudeći se kako su noći kraj Adolfovca tako hladne. Ima Sljeme i svoje planinarske domove, njih desetak. Neke novouredene, u kojima ima svega osim pravog sljemenskog ugoda; neke dotrajale, u kojima nema ničega osim prave atmosfere. Ima Sljeme i svoja skijališta, plave, zelene, crvene boje. Strašnu Panjevinu i bazazlenu Činovničku livadu na kojoj je slomljeno više sanjki, no što je bijelo-ervenih markacija od Stubice do Kraljičinog zdenca.

Tko nije bio na Sljemenu ne može ni naištiti koliko je toga na jednoj, naizgled običnoj, geološkoj formaciji iz vremena paleozaika. Neka obična gora zadovoljila bi se skijalištem i planinarskim domovima. Ali Sljeme ima i svoju crkvu, rudnik, pećinu, bunker, piramidu, stepenište, grob. Gde? Treba samo dobro upoznati Medvednicu — sve je na svom mjestu.

Najčešća životinja na Medvednici jest čovjek. Doduše, ime govori da je ovđe nekoč bilo medvjeda, a lovački zapisi da se pucalo i na vukove i na risove. Mesožderska populacija danas se svela na homo sapiensa (najbrojniji je nedjeljom, u lovištima oko Lagvića i Tomislavova doma), a lugari, zalutali planinari i abonirani ljubavni parovi tvrde da se ponekad pojavljuju i srne. Ako malo pobliže razgledate šumu oko Medvedgrada, ugledat ćete i jastreba, upornog i vjernog stanovnika okoliša Kraljičina zdenca. Raskomadana volurica i izgažena paprat jedini su tragovi jastreba i srne. Čovječji su mnogo konkretniji — zardali štednjak u potoku Bliznec, zgarište Vile Rebar, bogata paleta ambalaže domaćih proizvodača osvježavajućih pića, sanitarni papir i mirisavi razlog njegove upotrebe. Uostalom, ako je Zagreb prljav, zašto bi njegov sljemenski dio bio čist?

Avantura bukove šume

Sljeme je Zagreb. I Zagreb je Sljeme. Ponogdje, kao u Tuškancu, gorsko zelenilo spustilo se sve do srca grada, tek koji metar od

hućeće Illice. Drugdje, kao u Gračanima, beton i crijepli užukli su se duboko u šumu. Gdje počinje Zagreb, a gdje prestaje Sljeme? Zagreb počinje na vrhu televizijskog tornja. A Sljeme prestaje duboko u turopoljskoj ravnici. Ima ga sve dok se vidi iz crnih turopoljskih močvara.

Da naš narod u kriznim vremenima spas traži u šumi, povijesno je argumentirana činjenica. I Zagrepčani se u danima koji se ne mogu podići kvalitetom življjenja, okreću sigurnosti Sljemenu. Posljednjih godina, kad je novčanik i želudac u pitanju, Sljeme se pojavljuje kao ona stara, dobra izletnička tekovina koja za podnošljiv izdatak nudi pravi nedjeljni dodatak. Ako je u Dubrovniku prevruće, na Sljemenu je uvijek podnošljivo hladno: ako je u Kranjskoj Gori pre malo snijega za skijanje, na Sljemenu ga je obično dovoljno za grudanje. Uostalom, ponkad je dovoljno prošetati Sljemenu i uživati u jednostavnoj, ali ekskluzivnoj činjenici — nema evropskog grada veličine Zagreba koji se pokrio takvom zelenom perinom.

Legendarni sljemenski izletnik ima pumperice, koprivama ostrugane doljenice i naprtnjaču s izvezenim runolistom, napunjenu limenom kutijom punom pohane piletine i tvrdo kuhanih jaja. U odličnoj je kondiciji (njegovo je načelo »bolše ti je znojan biti, neg vu črnoj zemli gniti«), još boljim godinama i, najčešće, u mirovini. Posljednji Mohikanici onih dana kad se na Sljeme islo koliko iz potrebe, toliko i iz poštovanja prema prirodi, polako nestaju, ali ih je još dovoljno da bez teškoća lakin korakom prestižu umorne početnike što u znoju lica svog otkrivaju tajne Leustekova puta. Novi Sljemenaši vrlo su šarolika družina — od poletnih, zadrihtih planinara, do mnogočlane obitelji koju je gospodarica dana otjerala iz udobnosti trosjeda i prijatelja mu regala, u strmu avanturu bukove šume. Ima Sljeme i svoje joggere (da, ima i onih koji trče do vrha), srednjoškolske klape, izletnike-početnike koji se ne usuđuju dalje od Kraljičina zdenca, radujući se svakoj markaciji koju usput otkriju na drvetu.

Zagreb bez Sljemena jednostavno ne bi bio Zagreb. Uostalom, nije ni potrebno ići na Sljeme, da bi se u njemu uživalo. Ponekad, dovoljno je gledati kako njegovi nabori mijenjaju boje pod mijenjom godišnjih doba, kako se preko njega vuku kišni oblaci, maglu što putuje njegovim obroncima. Sljeme treba promatrati nakon kiše izjutra, kad se sa savske obale svaki list podno Medvedgrada čini opipljivim, nadohvat ruke. Ili u kasnu večer, kad se oku pričinja da vidi zelena pluća kako se napinju dok zagrebački maestral strui ulicama.

U životu, osim zdravlja, novaca i moralno-političke podobnosti, treba imati i bar zrno sreće. Kad se izdizalo i slijegalo tlo u paleozojskoj geološkoj lutriji, Zagreb je izvukao glavnu premiju, Sljeme. Ponekad, ni sam nije svjestan koliko ono vrijedi.

Walkerov stup, 4208 m (lijevo)

Foto: B. Washburn

Penjali smo Walkera

BERISLAV MOKOS

ZAGREB

Gužvamo se u vagonu zupčaste željeznice koja svako malo zatrubi i, ako si u Chamonixu nekoliko dana, već ti i dosadi taj monotonij: TUU! TUU! Oko nas turisti u kratkim hlačama, majicama s natpisima, fotoaparatima, kamerama. Vruće im je, pa za 43 franka, vozeći se na atraktivnoj strmini gdje je svaki izlaz iz tunela popraćen uzdahom, putuju tisuću metara višje ne bi li se osvježili pogledom na (prljavi) led Mer de Glacea. Nas dvojica putujemo u istom vagonu, naši nezainteresirani pogledi govore da mi putujemo nekamo drugdje. Matterhorn je iza nas, Eiger također..., hoće li dobro vrijeme izdržati? Walker! I tako zamišljeni izademo na stanicu Mer de Glace. Jedan od onih nadobudnih u kratkim hlačama i tenisicama, s

ruksakom u kojem je sigurno sendvič s kiselim krastavcima, pita me kako bi stigao do Valle Blanche ispod Aiguille du Midi. Odgovor je jednostavan: »S ovom opremom koju imate nikad.« Zadovoljan je odgovorom.

Spustimo se na Mer de Glace i počnemo vijugati između ledenjačkih pukotina i potocića prema Leschauxu. Srećom oblačno je pa lakše podnosimo težinu svojih ruksaka. Ništa nije tako monotonno kao hodanje po ledenjaku u podne. Na kući Leschaux, smještenoj visoko u stijeni iznad ledenjaka, dočeka nas simpatična domarka čiju sitnu i krupnu dječicu nisam uspio prebrojiti. Mora da su simpatičnost i broj djece u izravnoj vezi. Najmlađe dijete Sindy ima nezgodan običaj: baca tek prispjelim pe-

njačima konzerve preko ograde balkona ravno na ledenjak, nekih pedesetak metara niže. Majka ga stalno upozorava da to ne radi, ali on vrti neki svoj zločesti film i ne obazire se puno na nju. Zgodan mali. Ona, naravno, ne zna ni slova engleskog jezika, pa na moje pitanje kakvi su uvjeti u Walkeru, otrići u kuhinju po engleski rječnik i otvori ga kod »snow«. Ima zabilježeno za ovu godinu. Nije me baš razveselila, no hvala na informaciji. Poslje smo se uvjerili da je bila točna. U kući Leschaux nema Jugoslavije na popisu zemalja UIAA, što je nažalost u vezi sa cijenom spavanja i ne ide nam u prilog. Ipak uspijem joj objasniti da je PSH član PSJ, a ovaj član UIAA. Još malo i shvatit će delegatski sistem.

Naredno jutro u dva sata već tumaramo po ledenjaku držeći smjer prema Walkerovom stupu u Grandes Jorassesu, zadnjem ispenjanom »problemu« Alpa. Baš jučer prošlo je točno pedeset godina od prvog uspona legendarnog Riccarda Cassina. Nedavno sam pročitao u novinama da je proslavio sedamdeset deveti rodendan i da još uvijek penje smjerove III i IV stupnja teškoće. Na pitanje novinara bi li se usudio ponovo ući u svoj najpoznatiji smjer odgovara jednostavno da ne bi. Novinari znaju postaviti i glupa pitanja.

Pod stijenom smo, a još ne svijeće. To nije bilo u planu. Vadim kuhalo i u posudu grabim iskričavi led. Temperatura je ispod nule i to je dobro. Kuhalo potmulo tutnji i bacu plavkasto svjetlo na okolini led. Svuda oko po ledenu pobočjima miču se malena svjetla čeonih lampi, a mi, šćućureni ispod jednog od najpoznatijih alpinističkih smjerova na svijetu čekamo da sadržaj filter vrećice oboji vruću vodu. Danas ćemo biti umorni. Pijemo čaj i krećemo. Sviće.

Istvoreno s nama u smjer ulaze dva Talijana, ali s desne strane stupa. Mi ćemo lijevo. Preskačemo rubnu pukotinu i penjemo se do sumnjivog mosta koji spaja ledenjak i strmo snježno pobočje u stijeni. Ocjenjujem da je preslab i spuštamo se u rupu između ledenjaka i stijene. Ubrzo je i Drago tu. Da, sada smo iznad prevjesne pukotine oko koje se moj prijatelj vrti kao mačak oko vruće kaše i nikako joj ne nalazi rješenje. »Daj da ja probam. Duži sam, ipak!« Uglavljujem lijevu ruku duboko unutra, desnom derezom zakačim malu stopinku i »hop« — imam ga. Hu! Dobro je, ušli smo, a evo tu je i dokaz da smo na pravom putu. Netko je ovdje pojeo »Ribice z zelenjavom« i ostavio ambalažu. Jugoslavensko smeće kao markacija Walkeru! Poslje smo na silazu našli i ambalažu od bosanskih suhih šljiva. Ponekad se i smeću razveseliš.

Nakon širokog ledenog pobočja ponovo skidamo dereze. Penjem prvi do klinova na lijevoj strani stijene. Nakon drugog ukapčanja shvatim da sam pod prevjesom. Znači, tu stvarno počinje! Nema puno vremena za razmišljanje. Pred nama je još oko 1000 metara visinske razlike. Samo gore i gore, što

više. Čvrsto se hvatam za ne baš izrazit opri-mak, napravim dobar raskorak i slijedećim pokretom izvlačim se preko najtežeg dijela. »No, vidiš da još nisi za staru kramu« — lijepo me utješi moj prijatelj. Slijedeća dužina je njegova. Prekrasna četvorka. Dobri i sigurni oprinci u čvrstoj stijeni. Odmor za dušu i tijelo. Nastavljam dalje i spazim Talijane, koji su čitavo vrijeme bili za dužinu užeta ispod nas, kako »apsajlaju«. Pitam prvoga zašto silaze. Odmahuje rukom, napravi gadljivu facu i pokaže na partnera. Aha, on je kriv! Interesantno, mislim u sebi, ideš penjati jedan od najtežih smjerova u Alpama, a ne poznaš dovoljno čovjeka s kom penješ?

Sve se ovo događa pod tridesetmetarskom Rebuffat pukotinom, jednim od najtežih dijelova čitavoga smjera. Bacam letimičan pogled gore. Po broju klinova podsjeća na Velebitaški u Paklenici. Krenem u Dulfer stavu i brzo dosegnem četvrti klin. Penjem se još malo. Krajinjim naporom uspijevam se održati na vrscima prstiju desne ruke dok lijevom ukapčam slijedeći klin. Prokleti granit! Malo ti se uznoji ruka i odmah klizi iz pukotine. Na trenutak se sjetim stvari koje nosim na leđima. Penjati detalje težine V+ s ruksakom u kojem su vestonska vreća, bivak vreća, kuhalo, hrana, plastične cipele, dereze i terodaktil nije baš jednostavno. To se inače jako dobro čuje nakon svake svladanje teškoće. Uvijek slijedi jedan »Huu!!!« olakšanja.

Negdje na sredini pukotine odmaram se ukopčan u klin. Drago me fotografira. Za to uvijek treba naći vremena. Nakon Rebuffat pukotine ponovo mijenjam obuću. Penjačice u ruksak, a plastične cipele i dereze na noge. Ove pomoćne radnje, bez kojih bi bilo teško prepenjati bilo koji kombinirani smjer, a koje su zbog dosta snijega i leda u Walkeru bile česte, oduzele su nam najmanje dva sata dragocjenog vremena. Ispod 75-metarske pukotine Drago izjavljuje da bi on sada išao prvi jer mu je hladno za ruke. Još prošli tjedan proveo je četiri dana u sjevernoj stijeni Eigera mokar, gladan i žedan. Dva dana odmora i tri dobra obroka sigurno nisu bili dovoljni da se sasvim oporavi. Osim toga prsti su mu izranjavani do te mjere da ili osjeća bol ili uopće ništa ne osjeća. Ali sve je to zanemarivo prema volji s kojom se on želi popeti i s kojom se naposljetku i popne.

»No, hajde, prijatelju, ugrijat će te sigurno. To je čista petica.«

Dok smo lagano napredovali kroz ovaj teški dio stijene čuli smo gore neke glasove i pomislili da opet netko »apsajla«. Kada sam izašao iz pukotine i ugledao tri Japanca od kojih dvojica stoje na osiguravalištu, a treći zemarira sa dva stremena preko detalja koji nisu teži od četvorke, pitao sam se što oni zapravo traže ovdje. Vjerojatno su već dva dana u stijeni a stigli su tek do polovice. Bit će problema.

I sada Drago kao drugi kreće u izlaznu dužinu 75-metarskog diedra, a istovremeno prvi od one trojice prijeći ledenu strminu, jednu dužinu užeta iznad nas. Led je loše kvalitete i pri svakom udarcu terodaktila ili dereze veliki komadi leda jure dolje na mog prijatelja. Njemu se to, naravno, nimalo ne sviđa i on penje ne štedeći, usput, riječi »pohvale« za ovoga gore. Zamolio sam Japancu da malo sačeka dok Drago ne ispegne dužinu. Da, pričekat će, ali mu nije jasno da mora biti miran, nego se i dalje meškolji na mjestu i ruši led na ovoga dolje. Sada mu Drago, već prilično iznerviran, perfektnim engleskim naglaskom dobaci: »Hej, you!« i onda doda nešto perfektnim jugoslavenskim naglaskom, što za čitatelje »Naših planina« nećemo objaviti. Kada je izašao iz teškoća, imao sam što vidjeti. Rasječena mu je usna i prst na desnoj ruci.

Slijedeće osiguravalište bit će kravoj. Međutim, tu problemi s Japancima ne prestaju. Nalazimo se u dijelu smjera gdje ih je nemoguće preći, a da stvar bude još gora na kraju slijedeće dužine treba apsajlati i nakon toga prepenjati težak detalj. Koja bi tu zavrzlama s užetima nastala?! Zato se penjem ravno gore prema apsajl-zamki u kaminu i istovremeno spazim drugu na šljastom nosu, petnaestak metara desno. Dijele ih sumnjive ploče za koje Drago veli da su prevjesne i da ćemo pogriješiti ako odemo preko njih. Jedva sam ga uspio nagovoriti da se popne na taj dio gdje, između ostalog, pronalazi i tri klini. Sada se i Japanci, koji su bili na pravom putu, vraćaju i kreću za nama. Slijedeću dužinu traverziram desno po teškim ali prolaznim pločama. Dobro mi ide. Koristim »friendove« jer klinova u ovom dijelu stijene nema. Konačno sam, nakon tridesetak metara traverziranja, ugledao čitavu seriju klinova u crnoj stijeni. Pa mi smo u Crnim pločama! To je izvrsno. Ne samo da smo obišli Japance, nego smo čak napravili i kracicu! »Juh! Penji se, prijatelju, na dobrom smo putu«.

Kasno je i počinju se navlačiti oblaci. Samo da kiša ne padne. Na prvom prigodnom mjestu ćemo bivakirati. Evo ga! Zaledena polica ispod sivih ploča. Na brzinu zabijemo sve klinove koje smo imali i vješamo stvari na njih. Zatim terodaktilom razbijamo led i šaljemo ga po obližnjem kuluaru, na lednjak 1000 metara niže. Odlučim spavati u nekom poluležećem položaju, uglavljen na uskoj polici između stijene i velikog granitnog bloka. Odabirem »najmekši« kamen, preko njega nabacujem gamašne, vadim vreću, bivak-vreću i namještam ruksak s plastičnim cipelama pod glavu. Onda se još prisljam da nešto pojedem, uđem u vreću i dok kuhal prijateljski šumi, a prve zvjezde žmirkaju na opet vedrom nebu, u svom »udobnom« ležaju tonem u čvrsti san. Posljednja misao: »Samo da vrijeme izdrži«.

Slijedeće jutro odmah dalje po petici. Brzi smo. Na trenutke puše zapadni vjetar, a iznad vrha se od ranoga jutra savijaju koprenasti oblaci. Rebuffat, u svom opisu smjera, posebno napominje da zapadni vjetrovi donose oluju. Nije dobro previše čitati opise smjerova i sve znati. No, to nam saznanje daje dodatnu snagu da penjemo što brže možemo. U Crvenim kaminima dočekuje nas led. Većina klinova je zaledena, tako da je potrebno razbiti led da bi se mogao ukopčati karabiner. O nekakvom brzom napredovanju, u ovakvim uvjetima, nema ni govora. Ali već smo prilično visoko i znamo da ćemo se popeti bez obzira na to kakvo će vrijeme biti. Viseći na klinu, oprezno stavljam dereze na skučenom prostoru. Penjem po ledu desetak metara, zatim ponovo moram skinuti dereze i ispenjati prečnicu iz kamina. Onda opet stavljam dereze jer nailazim na prečnicu u ledi. I tako vrijeme prolazi, a oblaka iznad vrha je sve više i više. Drago ispenje komad zaledene stijene i iza ugla opazi vrh. »Bero, težavah više ni!« — sretno me obavijesti. Razvezujemo se i nastavljamo laganim terenom, malo omamljeni visinom. Nekih 1200 metara ispod nas lednjak zijeva stotinama svojih pukotina. Tri sitne točkice lagano se pomiču niz lednjak prema dolini. To su naši »prijatelji« Japanci.

Lijepo je popeti se kroz velik, težak i poznat smjer, ali ako u njemu većinu vremena provedeš u strahu od mogućeg pada, ako si toliko iscrpljen da se na kraju ne možeš sjetiti niti jedne lijepo slike kojih je bezbroj u toku takve ture, ako te prestigne pet drugih naveza, ako ti je grlo cijelo vrijeme stisnuto, onda ne idu u taj smjer, jer ništa od toga nećeš imati osim činjenice da si se popeo.

Ponovo se navezujemo. Znam da vučem jednu od posljednjih dužina i moram je izvući što je više moguće. Penjem se polako, ali uporno i s velikom voljom da se popnem. Opet se dobro osjećam. Visina više ne utječe na mene. Dosegnem klin, zabijem još jedan svoj i uredim dobro osiguravalište. Nekoliko metara iznad mene je snežni rub stijene.

»Izvoli, prijatelju, imaš čast!«

Drago zabije šiljak lednog kladiva u tvrdi snijeg, drugom rukom se uhvati preko ruba i uz radostan usklik prebací svu svoju težinu na južnu stranu planine. Gotovo je. Na vrhu nas dočekuje sunce. Imali smo dobro vrijeme. Stiskam ruke, prijateljski pogled pun sreće. Fotografiramo se, žedni smo, gladni, na prstima imamo svježe rane, bole nas ramena, bole nas noge i beskrajno smo sretni.

Berislav Mokos (AO Željezničar, Zagreb)
Drago Frelih (AO Željezničar, Željezničari)
Smjer: Walker u Grandes Jorassesu (4208), skupina Mt. Blanc
Visina smjera: 1200 m (3000—4208 m. n. v.)
Ocjenja: VI (Ao), kombinirana stijena
U vrijeme kada smo penjali (7—8 kolovoza 1988) bilo je dosta snijega i leda u stijeni.

Skijaška tura na Lupoglav u Prenju

MIODRAG POTOČNIK

MOSTAR

Danas je 6. juli 1988. godine Najtoplji 6. juli u Mostaru od 1901. godine. Temperatura se popela na 41°C. Preko radija upozoravaju srčane bolesnike da ne napuštaju stanove bez prijeke potrebe. Jedini lijek je, bar u mislima, otici u hladnoću i snijeg. U sjećanju dočaravam 2. maj ove godine kada sam se na turnom skijanju na najljepši način kretno planinom, bez staze i markacije, i doživio ljepotu koja obuzima samo istinske poznavaoce i ljubitelje planine.

Dogovor je pao dva-tri mjeseca prije: Edo Kajan i ja smo planirali uspon na Lupoglav ali iz pravca Bijelih voda. Potom smo čekali samo na dobro vrijeme i snijeg dovoljno čvrst da bi nam olakšao kretanje.

Lupoglav s visinom od 2102 m drugi je po veličini vrh na Prenju. Nalazi se u najzapadnijem dijelu planine, a najkraći prilaz tome vrhu je onaj od sela Jasena, iz kanjona Neretve. Pravac od Bijelih voda nije markiran i u ljetnom razdoblju potrebno je oko sedam sati za izlazak na vrh.

Utvrđili smo ovaj smjer puta: Rujište (1050 m) — Bijele vode (1450 m) — prijevoj prema Barama (1600 m) — Vjetrena brda (1900 m) — izvor Zaušće (1700 m) — Gornja poljica (1400 m) — Lupoglav (2102 m) — Žećice (1700 m) — prijevoj zapadno od Zelenе glave (1950 m) — Bare (1500 m) te nazad na Bijele vode i Rujište — sve skupa oko 35 km uspona i skijanja.

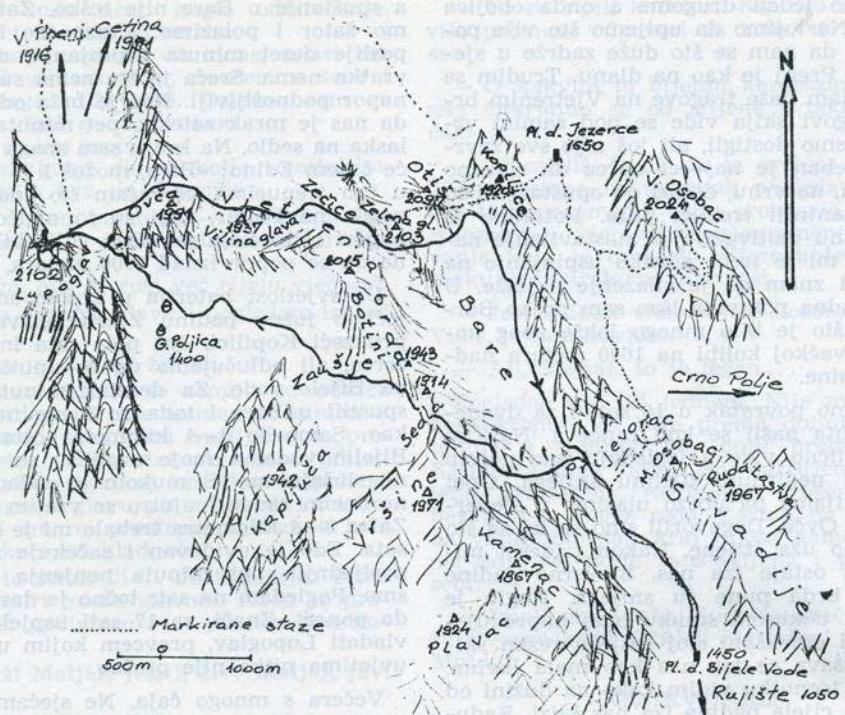
Opremu smo sveli na najmanju mjeru. Oduštali smo čak i od fotoaparata s obzirom da ćemo nositi šator i vreće za spavanje. Iz Mostara smo pošli 2. maja u 20 sati i to kolima do planinarskog doma na Rujištu. Tih dvadesetak kilometara proteklo nam je u poslijednjem dogovaranju o usponu. Razgovaramo o mogućim teškoćama na koje možemo naići. Ponovo u mislima prolazimo cijeli put, određujemo mjesto za bivakiranje i predviđamo dva ili tri moguća odstupanja od planina ako se vrijeme pokvari. Dobro poznajemo ēudi Prenja i svjesni smo da bi mogla biti kažnjena svaka nepromišlenost. Naš cilj Lupoglav odnio je 1970. godine tri života, pa i ne htijući razmišljam o nesreći tih planinara: jesu li pogriješili, ako jesu u čemu je bila njihova greška? Ili je uopće greška bila ići na Lupoglav zimi? Ove misli zadržavam za sebe. Bolje je da Edo ne zna za moje strepnje. Smirujem se zaključkom da uvijek prije polaska u planinu razmišljam na sličan način i da je to u stvari opreznost a ne ne-povjerenje u sebe.

Stigosmo na Rujište. Stari, iskusni planinar Mūja ispraća nas i želi nam sreću. Predstoji nam dva sata lagalog hoda do planinske kuće »Bijele vode« gdje ćemo noćiti.

Ranac koji nosim težak je preko dvadeset kilograma, pa mi je naporno hodati. Imamo sreću što je pun mjesec pa ne trebamo baterijske lampe. Kombi-cipele na nogama pokazuju sve svoje mane. Iako su kompromis između pancerica i gojerica, ipak je u njima vrlo teško hodati. Skije smo popriječili na rančevima i svaki čas zapinju na granje. Zaričem se da ću čim dođemo na snijeg skije koristiti za kretanje. Ići ću tada sporije, ali će mi teret na leđima biti manji. I — konično snijeg! Skije su nam odmah na nogama i poslije dva i po sata dolazimo na Bijele vode. Kuća je puna. Drugovi iz Mostara i Sarajeva srdačno nas dočekuju. Večerali smo i odmah se spremili na spavanje, jer moramo uraniti. Prije spavanja izlazim pred kuću i pogled na zvjezdano nebo potpuno me smiri. Kažem Edi da nema ni oblačka i lježem.

Probudio sam se oko pet sati, kad je upravo svanulo. Dan prekrasan: nebo vedro, vjetra nema a snijeg zaleden, dakle, postoje svi uvjeti za uspon na Lupoglav. Edo je ustao tek kad sam priredio kavu. Spakirali smo se u tišini i već u petnaest do šest napustili usnulu kuću. Nema budnih da nas isprate, ali nam to ne smeta. Prenj je pred nama i sva njegova ljepota što nam je pruža u ranome jutru. U daljinu, kroz plavkastu izmaglicu vide se Zelena glava (2103 m) i do nje Otiš (2097 m). Dominiraju Prenjom i vidljivi su sa svih okolnih planina. Jutarnju tišinu remeti jedino škripa snijega pod našim skijama. Lijevo od nas uzdiže se Kamenac (1848 m) kao da stražari nad dolinom Bijelih voda i svim tim mirom i ljepotom. To je velika stijena s policama na kojima raste bor krvavlj, a izgleda kao oguljena i isprana lavina-ma koje su tu vrlo česte. Upravo ovdje sam, prije petnaest godina, prvi put vidi lavinu i čini mi se kao da i danas čujem njenu tutnjavu.

Počinje uspon na Mali Prijedorac koji nas dijeli od Bara. Snijeg dobro drži i bez poteskoća izlazimo na sedlo, baš kad su se Zelena glava i Otiš već okupali u prvim sunčevim zracima. Nastavljamo s penjanjem zasnijetenom lijevom padinom. Dok ispod nas ostaju Bare, korak po korak ulazimo u Vjetrenu brdu. Sunce je brže od nas i negdje na pola uspona izlazimo iz ugodne hladovine. Kratko se odmaramo i osvrćemo oko sebe. Zelena glava i Otiš nisu više jedini vrhovi koji zaokupljaju našu pažnju. U masivu Sivadija, na istoku, Mali Osobac (1922 m) i Ruda lastva (1967 m) obrušavaju se prema Crnom polju. Na jugu se pored Kamenca javlja Plavac (1924 m), niz čiju bi strmu sje-

vernu padinu mogao proskijati samo vrhunski skijaš. Još dvadesetak minuta penjanja i eto nas na prevoju Sédli. Uspeli smo se, dakle, na Vjetrena brda za samo dva sata hoda od Bijelih voda. Sada sam već siguran da nas ništa neće omesti do cilja. Vidik je fantastičan: izlaskom na Sédlu otvorio nam se cijeli jugozapadni dio Prenja. Lijevo iznad nas su Vršine (1971 m), a na horizontu Erač, Lupoglavl i Ovča.

Vjetrena brda su najzanimljiviji dio ove velike planine. Pružaju se u tri kraka. Najjužniji se proteže u pravcu sjever-jug i dugačak je oko dva i po kilometra. Počinje s juga, od Vršina, pa ide preko Sédle vezujući četiri vrha visoka oko 1950 metara, zvana Botini. Završava visinskom točkom 2015 m koja je ujedno i središnji dio Vjetrenih brda. Drugi krak, dugačak oko tri i po kilometra, s vrhom Vilina glava (1937 m), pružio se na zapad, čak tamo do Ovče (1991 m). Od kote 2015 m u pravcu sjevero-istoka, u dužini od kilometar i po, proteže se drugi krak Vjetrenih brda koji se vezuje sedlom visokim 1950 m s masivom Zelene glave. Južnim i zapadnim grebenom zatvorena je sa sjevera i istoka visoravan Zaušlje, visoka oko 1700 m, ispunjena vrtačama i velikim stijenama koje su se, tko zna kada, odvalile od grebena. Pređio je ljeti teško prohodan, ali ga ne treba izbjegavati jer se u njegovom središtu nalazi istoimeni izvor koji obiluje vodom i koji nikada ne presušuje. Zato može da posluži kao izvrsna baza za obilazak Vjetrenih brda.

Razmišljam o takvoj mogućnosti, ali me u stvarnost vrati Edo spremanjem za polazak.

Sirokim kristianijama i kosim smukom spuštamo se u Zaušlje. Predstoji nam pet minuta uspinjanja, a onda 45 minuta neprekidnog skijanja. Snijeg još uvijek odlično drži i skijamo bez poteškoća. Stižemo u Gornja poljica (1400 m), na najnižu visinsku točku našeg puta. Doručujemo u neposrednoj blizini izvora i ostajemo na odmoru puna dva sata uživajući u suncu koje grije sve jače. Krik planinske galice upozorava nas da nismo jedina živa bića u srcu Prenja. Zadovoljni smo, jer se nismo nadali da ćemo za samo tri sata od Bijelih voda doći nadomak Lupoglavlja. Čeka nas još 700 metara uspona, pa u četvrt do dvanaest sati krećemo.

Skije su ponovo na rančevima i sāv teret nam je na ramenima. Propadamo do dvadeset centimetara u snijeg i već poslije deset minuta potpuno sam mokar od znoja. Odmor je bio predug i sada plaćam danak. Edo je odmakao. Brojim korake. Napravim ih stotinu pa kratak predah. Čarolije je nestalo i na redu je borba. Tri sata muka i konačno se izvlačim iz Poljica. Prema sjeveru se vide Veliki Prenj, Cetina i Konjička Bjelašnica, a ispod nas Lučine i Crnoglav. Previše sam umoran da bih uživao. Edo me požuruje. Ostavljamo rančeve i uz pomoć cepina priječimo severnu padinu Lupoglavlja, te izlazimo na Lupoglavska vrata. Barni dō, na zapadu, još uvijek je pun snijega. Ne zadržavamo se i poslije dvadeset minuta izlazimo na vrh.

Čestitamo jedan drugome a onda obojica zašutimo. Nastojimo da upijemo što više pojedinosti i da nam se što duže zadrže u sjećanju. Cio Prenj je kao na dlanu. Trudim se da raspoznam naše tragove na Vjetrenim brdima. Tragovi skija vide se pod samim vrhom. Cilj smo dostigli, ali još nije sve završeno. Potreban je najveći oprez da sigurno sidemo. Tu, na vrhu, dolazi do opuštanja i to su najriskantniji trenuci puta. Potrebno je naći dodatnu motivaciju za nastavljanje napora. Ovo mi je treće zimsko uspinjanje na Lupoglav i znam da je silaženje najteže. U dva prethodna pothvata išao sam preko Baranog dola, što je bilo mnogo lakše zbog noćenja u lovačkoj kolibi na 1600 metara nadmorske visine.

Počeli smo povratak u 16 sati i za dvadesetak minuta našli se kod rančeva. Naši se tragovi odlično vide a izgledaju kao nožem usječeni u nedirnutu bjelinu snijega. Opet smo na skijama pa ubrzo ulazimo u sjevernu padinu Ovče. Dogovorili smo se da se što više držimo uza stijene. Nakon trideset minuta Ovča ostaje iza nas. Sjeverne padine Vjetrenih brda pune su snijega. Nagib je oko 40° pa u kosom smuku brzo napredujemo. Gornji omekšani sloj snijega rezan skijama obrušava se iza nas kao mala lavina. U jednom trenutku vidim kako na dužini od sto metara cijela padina iza nas klizi. Radujemo se kao mala djeca nedoživljenom.

Prešavši tako dva kilometra stigosmo u predio Žežice, na visinu od oko 1700 metara. Sunce je zašlo i počinje duvati, pa nam postaje hladno. Odlučimo da tu večeramo i noćimo. Postavimo šator, ali Edu onespokajava vjetar i prihvaci njegov prijedlog da odmah nastavimo dalje. Sedlo između Zelenih glave i Vjetrenih brda ne izgleda daleko,

Korbarjeva planina

RUDO STARIC
KARLOVAC

LAVINA

Iznenadno bez najave neka podmukla tutnjava zaustavi naš uspon. Kao u psa ili mačke kada osjete opasnost uši postanu nekako pokretne, osluškujući iz kojeg smjera dolaze čudnovati zvukovi. Oči su krenule prema visinama. Matjaž koji je stajao ispred mene promatrajući sumnjivo ispriječene nagnute stijene, najednom vikne:

— Brzo, trk u zaklon! Skači, bacaj se pod skalo!

U nekoliko skokova potrcali smo prema najbližem zaklonu. Prosto smo se sunovratili i bacili na stjenovito tlo. Nos mi je prosto zagrebaio i zaorao u zemlju a dlanovi koji su

a spuštanje u Bare nije teško. Zato sklapamo šator i polazimo. Umor me hvata već poslije deset minuta uspinjanja, ali — povratak nema. Sreća je što nema sunca pa je napor podnošljiviji. Noć je brža od nas tako da nas je mrak zatekao pet minuta prije izlaska na sedlo. Na kraju sam snaga i sve češće čujem Edino: »Pota, možeš li?« Mrzim ga u tim trenucima. Shvaćam što znači njegov uspon na Pamir, koji su to nadčovječanski naporili bili i koja je snaga volje bila potrebna da se popne iznad 7000 metara.

Uz svjetlost baterija u kosom smuku prijećimo južnu padinu Zelene glave i Otiša, prilazeći Kopilici. Još pola sata ima do Jezerca, ali odlučujemo da se uputimo pravo na Bijele vode. Za deset minutu smo se spustili u Bare i tada za mene nastaje pakao. Samo je 3–4 kilometra ostalo još do Bijelih voda, a moje noge su se odrvenile, ne slušaju me. S mukom se svladavam da ne bacim ranac i ujutro se vratim po njega. Za ta 3–4 kilometra trebalo mi je skoro dva sata. Edo je uviđavan i sačekuje me. Eto i posljednjih pet minuta penjanja i u kući smo. Pogledam na sat: točno je deset minuta do ponoći. Znači, za 17 sati uspjeli smo svladati Lupoglav, pravcem kojim u zimskim uvjetima nitko nije prošao.

Večera s mnogo čaja. Ne sjećam se kako sam se uvukao u vreću i zaspao. Ujutro nije bilo teško sići na Rujište.

*

Zvuk ventilatora vratio me u stvarnost i u mostarskih 41°C. Telefoniram: Edo, ti si? Sto misliš o turnom skijanju preko Velikog Vilinec na Čvrsnici, tamo negdje u aprilu ili maju?...

zastrugali o hrupavu stjenovitu površinu zaboljeli me divljački.

— Glavno da sam na sigurnom — kažem sam sebi.

Prvi komadi kamenja već su počeli padati oko nas. Zrak oko mene postao je nekako pokretljiv, gibljiv, opipljiv. Do tada neprekrena stjenovita podloga ispod nas, počela je drhati, titrati, tresti se. Do pred neki trenutak udaljena podmukla tutnjava približavala se i pretvorila u zaglušujuću buku. Nešto golemo preleti tik iznad mojeg zaklona, a ja poput noja zabijem još više glavu u dubinu stijene. Prosto osjetih pritisak na

bubnjiće i onda neko naglo odterećenje. Stresem se i ukočim od straha.

Neka krhotina zaluta do mene, udari me a ja se još više skvrčim, uvučem u sebe i povučem noge bliže sebi. Osjećao sam se poput puža kad ga dodirnemo.

— Kako će ovo proći?

Pomaknem ruku da se bolje namjestim, kad primjetim krv na dlanovima.

— Da je barem samo to — pomislim. Pandanje se nastavilo dalje i nikako da prestane.

— Ti boga, ovo se ruši već cijelu vječnost.

Podignem oprezno glavu i pogledam ispred sebe.

— Ja sam još uvijek živ ali...

U tom času zatrese se zemlja od udarca stijene o stijenu. Prsne kamen o kamen a tupa, podmukla lomljava razliježe se prostorom. Neka velika sivkasta masa preleti iznad Matjaža a bezbroj krhotina rasprši se zrakom. Sagnem glavu, zatvorim oči i čekam. Neki čudni žmarci prostruje tijelom a leđa kao da se koče od hladnoće.

— Je li to strah ili... Je li Matjaž ostao živ? — projuri misao glavom. Kada je prošla opasnost podignem se i viknem prestrašeno:

— Matjaž! Matjaž, jesi li živ? Matjaž, javi se!

Muk, dugi muk i tišina a onda čujem:

— Rudi, sve je u redu. Jesi li ranjen?

Odahjem. Tutnjava je polagano menjavala i nestajala u dolinu zajedno s kamenjem. Kamenje je padalo sve rijede i rijede. Lavina je gubila snagu dok konačno nije utihnula. Otišla je dolje prema dolini u pravcu šume. Oprezno, možda i suviše oprezno, izvlačili smo se iz zaklona toga jedinog sigurnog utočišta. Pogledali smo jedan drugog a onda nam pogledi krenuše prema gore, prema nebu. Iz pravca mirkih stijena Kaludera kao da se razlijegao neki posprdnji grohot bez zvuka.

Čudno! Grohot, podmukli smijeh bez zvuka a svuda savršena tišina? Stijene su stajale nijemo i ukočeno poput dječjih olovnih vojnika. Osjetih kao da me promatra tisuće, bezbroj nevidljivih očiju ili mi se to pričinjava. Promatraju svaki naš korak, pokret. Pogledali smo se bez riječi. Neka sumnjičavost, neka neobjasnjava nesigurnost kao da se uvukla, zasjela u nas.

— Sada smo prošli dobro. A ako se to opet ponovi? — krene misao iz glave tražeći u stijenama odgovor. Stijene su šutjele.

— Vraćamo se odmah u dolinu — prekine me iz razmišljanja Matjaž. — Ovdje više ne smijemo ostati.

Osjetih u njegovu glasu neki čudan prizvuk odlučnosti, pomiješan s oprezom i strahom. Nismo dugo razmišljali. Prebacimo ruksake na leđa i krenemo žustro prema dolini Lepene, koja je ležala duboko ispod nas.

— Matjaž, što misliš, kako je došlo do lavine? — zapitam ga pri spuštanju.

— To su bijeli kozorozi. Sigurno su oni — više promrsi, odgovori za sebe, ne okrećući se.

— O kakvim to bijelim kozorozima govorиш? Otkrhuo se od stijene i tako je počelo...

— Ti misliš, Rudi, da ja pričam bajke je li? — zastane na trenutak pogledavši me u oči. Iz tamnosmeđih očiju proizlazio je strah, iskrenost i vjerovanje istovremeno. Vjerovanje koje je osvajalo. Vjerovanje koje je bajku pretvaralo u stvarnost.

— Jesi li ikad video bijele kozoroge? Nisi. Vidiš, ja sam ih video.

— Ali, Matjaž, to je legen...

Pogledao me još jednom. Nije me slušao, nego krenuo još brže prema dolini koja je tonula u sumrak. Na putu prema Domu Klementa Juga vidjeli smo razrušena, zgnježdrena, presječena, razbacana, srušena stabla bez pravila i bez reda. Zastah na trenutak da vidim žalostan kraj bijesa kamene lamine, koja je ovdje zaustavljena i promrsim sebi:

— Imali smo vražju, luđačku sreću. Možda su stvarno krivi ti bijeli Matjaževi kozorozi? Možda?

RELIKVIJARIJ

Nema planinara koji se u svojim skrovitim razmišljanjima ne vidi kad-tad na nekom od himalajskih vrhunaca, barem i onom najnižem. Očituje li se ta privlačna snaga željom za putovanjem, prestižom, sretom s nepoznatim prostorom, ljudima, njihovim navikama toliko suprotnim našima, religijama koje su toliko različite od naših evropeiziranih, teško je to objasniti. Međutim, legenda o snežnom čovjeku koji još uvijek lunja ili luta vječnosnežnim prostranstvima po najimpozantnijem, najljepšem, najvećem i najzagotonetnijem velegorju svijeta, samo je još jedna dodatna kap tajnovitosti kojom je zaokružen ovaj divovski gorski lanac dijeleći dvije prastare kulture, dva svijeta: Kinu i Indiju. Čudno ali ona uštavljenja koža — relikvijarij iz samostana Tengboche ispod veličanstvene Čomolungme, možda više raspaljuje maštu o postojanju svetoga poluboga yetija, neke vrste priječne duhovne veze između čovjeka podno Himalaja i sjedišta bogova i božica na vječno zaledenim veličanstvenim vrhovima, nego osvajanje tih istih. A da yeti ne postoji, Himalaje bi bile samo najveće gorje svijeta s manje zagonetaka i tajanstvenosti.

Šteta što na padinama Julijskih Alpi, u nekoj od njihovih skrovitih i čarobnih dolina, kao u Ukancu, Tamaru, Vojama, Lepeni, Reziji ili Zajezerju nema nekog usamljeneog samostana, gdje bi se u nekoj hladnoj kamenitoj prostoriji na tajnovitom mjestu u skrovitom pretincu nalazio sakriveni relikvijarij Zlatni rog, nađen negdje gore u njezdima njihovih neizmjernih prostranstava...

a možda to nije ni potrebno. Međutim, čuve na legenda o Zlatorogu, bijelim kozorozima, bijelim ženama milostiva srca i duše, tajna o triglavskoj roži što još uvijek živi u skrivenim skalama i stebrima i ljudima što žive na podnožju Julijaca sve tamu od sutjeske Vintgara i šumovite Pokljuke na istoku preko razrovane Komne do zadnjih grebena Kanina, Poliškog Špika i Viša na zapadu, pretvaraju je u stvarnost. Stvarna je poput veličanstvenog slapa Savice ispod strmoglave Komarče, snježnozelene Soče što izvire na podnožju čudovišno lijepog Jalovca ili fascinirajućeg slapa Boke u gornjem Posočju.

FRANC KORBAR

— To nije istina. To su izmislii trentarski lovci iz dosade, čučeri na toploj peći u svojim kućama zimi — kaže Franc odlučno, tvrdoglav, natočivši u vruću šalicu čaja malo primorskog žganja. Pruži je Matjažu a on je prihvati s obadvije ruke.

— Čuj, Franc! Je li me slušaš Franc? Ako su to oni i izmislii, ako je ta priča i izmišljotina, ipak je to istina, stvarnost. Razumiješ me Franc? — Matjaž malo zastane i kaže još odlučnije — Razumiješ? TO JE ISTINA — promatrao je netremice u sijedog Franca.

— Zamisli da naši Julijci nemaju Zlatoroga!?

U skromnom planinarskom skloništu Zavetišće pod Špićkom, na dohvatu Jalovca, nastane dugi muk, tišina. Čak i mrak u skrovitim čoškovima prostorije isčekivao je odgovor. I vatra je na trenutak prestala pučkati u klimavom štednjaku.

Franc Korbar digne se sa stolca i krene sporo prema ulaznim vratima skloništa. Otvoři ih i izade u noć. Svež noćni zrak, kapljice kiše i magle, nošene vjetrom ulete unutra. Matjaž je sjedio netremice poput okamine držeći obim rukama šalicu čaja, srkavši mirno. Poslije nekog vremena Franc uđe unutra, zatvori vrata i sjedne do peći.

— Znaš što, Matjaž? Imaš ti pravo. Bijele kozoroge sam vidio, Zlatoroga ne, a da je Komna ostala bez najsočnijih pašnjaka i da djeluje poput preorane kamenite visoravnih haljvaljujući njegovim rogovima — pa ima tu neke istine.

Sjedne i natoči svakom čašicu žganja. Kucnemo se i odahnemo.

— Vani je teško jugo. Nego, dečki, što nije za danas dosta? Idemo spavati. Već je odavno prošlo pola noći.

Zavukli smo se u vreće za spavanje. Ipak ima Matjaž pravo. Julijci su najlepši i najdivniji kutak Alpa jer imaju Zlatoroga. A što bi bilo da ga nemaju? Okrenem se na bok i zaspim.

RASTANAK NA VRŠIĆU

Mojstrovki su se naglo približavali oblaci. Oštiri rubovi stijena već su kidali sivomlijenčnu masu koja se uporno spuštalala sve niže.

Čudnovato šuštanje vjetra u skalama stvaralo je posebno uzbudjujući ugodač u usima. Jugo je upozoravao na dolazak lošeg vremena. Sjedili smo uz rub ceste i čekali autobus za Kranjsku Goru.

— Kako su nedjeljna predvečerja najtužnija? Neka praznina, usamljenost, uvlači se u dušu. Rastanak je neumitan. Da. Bili su to najlepši, najludi i najsretniji dani provedeni u Julijcima. Kao da mi je neki čudan glas došaptavao, da se provedeni dani nikada više neće ponoviti. Lutanja ovim beskrajnim bespućima imala su svoj svršetak danas navečer. Hm! Kretali smo se tamo gdje nam se prohtjelo. Penjali smo se gdje smo poželjeli. Odmarali se kako nam je palo na pamet. Bilo je sve bez pravila i reda a opet je sve bilo savršeno, bez opterećenja, napetosti. Je li to ona mnogo očekivana i priželjkivana sloboda ili... Ne znam, ali ti dani ostat će neizbrisivi u mojim lutanjima, životu i sjećanjima.

— Koliko je sati? — prekine me iz misli Matjaž.

— Sat? Ne znam. Pa što još postoji takvo određivanje vremena? Pojma nemam — nastavim ozbiljnije — možda je pet ili šest. Kažu da autobus mora stići svaki čas — odgovorim.

— Sto si rekao? — čujem njegov odsutni glas.

Okrenem se Matjažu. Pogled mu je lutao prema Jalovcu i padinama Travnika.

— Ej, Matjaž! Je li me čuješ?

— Sto si rekao? — ponovi pitanje i okreće se prema meni.

— Pa ti me uopće ne čuješ. Gdje ti lutaju misli? Da se nisi sjetio Jerice sa Stenara koja je poput bijele žene iskrsla na vrh a mi promatrali ono čudo da Sfinge preko puta?

— Da, sjećam se. Pa šta onda? — odrbudi Matjaž i zašuti.

— Sto si ljut?

— Da ti kažem iskreno i jesam. Do jučer nisam ni znao da postojiš i ti i Jerica. Jedan slučajan susret u ovim planinama i zblize čovjeka. Stvor se iskreno prijateljstvo a sada sve to odlazi u nepovrat, raspline se poput oblačića na suncu. Vjerojatno to tako mora biti. Da sam te susreo u Ljubljani niti premjetio te ne bih.

— Imaš pravo, Matjaž. Ovdje usamljenost čovjeka čini bližim čovjeku. To mogu samo planine — odgovorim.

U taj čas stigne autobus. U trenutku se pojavi na ulaznim vratima. Matjaž skoči. Pruži mi ruku. Potapšemo se po ramenu.

— Budi pozdravljen — vikne. Uhvati ruk-sak i krene u autobus.

— Čuj! Zaboravio si mi dati svoju adresu — viknem za njim. U onoj gužvi i vici nisam ništa razumio.

— Matjaž! Druge godine vidjet ćemo se na istom mjestu. Jesi li me čuo?

Kimnuo je glavom i mahnuo rukom. Autobus krene i izgubi se na prvim zavojima od

prijevoja prema dolini Pišnice. Prve kapi kiše udare me po licu. Krenem po vjetru na Poštarsku koču na spavanje. Sutra se spuštam za Bovec.

ZAVETIŠĆE POD ŠPIČKO

Nezadrživi oblačni bedem gonjen južnim vjetrovima prodire Posočjem, Bavškom i Koritničkom dolinom, te se na najnižem prijevoju, između Jelenka i Grintavca, tromo prebacuje u jedan od najljepših julijskih amfiteata — Zadnju Trentu. Maglene trakavice nečujno osvajaju pedalj po pedalj dolinu, a ja, možda jedini gledalač na galeriji ove divovske arene, promatram pipke te hobotnice koji prosti stežu i proždiru vrh po vrh, pužu grebenima, pretvarajući ovaj prostor u jednu bezličnu gustu masu. Sjever odavno podvije rep i pobegne prema Tamaru, Ponci, Zilju, Dobraču. Markacije postaju neupotrebljive. Pojeo ih sumrak. Tiha, nečujna kiša, više slična rosulji, pretvara svaki djelić prostora u vlagu a tlo pod nogama postane klisko i nesigurno. U jednom trenutku posnrem i ispružim se na strmoj stazi. Natovarena cjejanica sklizne s leđa i lupi me tupo o glavu te se skljoka na stazu do mene.

— Prokleti drvo! Još ču poginuti od njega. E, da nije starog Franca, vraga bih je nosio — opsujem sočno i podignem se s mukom s tla.

— A ako nema nikoga na Zavetišču? Možda je Franc bolestan, a Vršič je odavle tri sata dakelo... Vjetar me oplete i domese maglu. E, tek sada se više ništa nije vidjelo. Tapkam poput slijepca po strmoj stazi s cjejanicom i ruksakom na ledima. Klizi cjejanica, nikako da se smjesti, pa stalno proklizava.

— Prokleta cjejanica! E, da su svi tako kao ja — razmišljam u sebi — imao bi Franc drva za deset godina na Zavetišču.

I onda, samo što se nisam zabio nosom, zastrugao o drvenu straćaru — Zavetišće pod Špičko. Tek tada sam čuo udaranje kišnih kapi o limeni krov. Bacim mokro drvo sa sebe i pridem vratima otvorivši ih. Žmirkavo svjetlo zaslijepi mi oči i lice. Stajao sam braneći se rukama od svjetla i tek poslije nekoliko trenutaka krenem. Priviknuvi se svjetlu, u udubini sobe vidim zgrbljeno tijelo koje je nešto prebiralo na stolu rukama. Čovjek se okrene prema vratima i kaže sporo, prehladenim glasom:

— No, udi unutra! Što čekaš? Zatvori vrata. Zar ne vidiš da je hladno?

— Dobar večer, Franc. Što ste sami? — zapitah ulazeći u Zavetišće i skidajući otežali mokri ruksak.

— Pozdravljen, Rudi! Hm, pa tko bi došao po ovom vremenu u moje Zavetišće? Znaš da te čekam već tri sata. Ovaj, jesli li donio cjejanicu?

— Da, donio sam je. Nego kako ste znali da ču doći? — zapitam ga iznenađeno.

Nasmiješio se i pokaže rukom u smjeru planina:

— Planina mi je rekla. Po takvom sam vremenu samo tebe, Lucifer ili Matjaž mogao očekivati. Zastane malo i nastavi: — Uzmi šalicu, natoči je vrućim čajem. Zar ne osjećaš da si hladan i mokar kao skala?

Sjeo sam uz toplu peć i srkao čaj iz šalice. Toplina je punila tijelo.

— Čujte, Franc! Je li se javljao Matjaž? Ovaj tjedan se trebamo naći kod vas. Tako je pao dogovor još prošlo ljeto.

Franc me pogleda nijemo, zatim otvori usta i progovori tigo:

— Rudi, Matjaž je poginuo.

Šalica mi ispadne iz ruke a čaj se prolije po hlačama. Pogledam u Franca koji je promatrao ukočeno igru vatre u peći.

— Što? Što ste rekli, Franc? Otkud vi to zname? To nije istina...

Uhvatinim za rukav starog Franca i počnem ga tresti gledajući ga u oči. Iz očiju mu je proizlazila neka tuga, žalost. Šutio je. Borio se da ne zaplače.

— Hoćeš li još čaja? Ovaj ti se prolio — izusti hrapavim glasom i nastavi: — Da, poginuo je u Prisojniku u Jubilarki. U kamenoj lavini. Stisne usne a zatim zubima zagrize donju usnu. Vidjeh bol na njegovu izboranom licu. Sjedili smo šutke. Misli su lutale besciljno, gubile se u nepovrat, tonule. Nije bilo potrebno ništa pitati. Sve je bilo jasno. Poslije dugog muka Franc nastaviti:

— Znao sam da ču ti ja prvi saopćiti vijest. Čuo sam je pred neki dan na Vršiču.

— Hvala vam, Franc — odgovorim.

Tišina se uvuče u Zavetišće. Kiša je bumbnala po krovu a i vjetar strese drvene zidove zgrade.

— Čuj, Rudi! Gdje smo ono zadnji put prestali pričati? Što nije bilo o Lovšinu?

— Ne. Ovaj, imate pravo Franc. Počeli ste mi pričati o Lovšinu.

UKANC — MNOGO GODINA POSLIJE

Konobari su nemametljivo, skoro bešumno stizali do svakog gosta noseći naručenu večeru. U restoranu nije bilo niti previše niti premalo gostiju. Sjeo sam za svoj stol uz rub velikog prozora što gleda u pravcu Voga. Aiguille du Midi Julijskih Alpi? Da. Samo usporedbe radi. Pažljivo uredeni stolovi, ugodna toplina, tiha nemametljiva glazba, diskretno svjetlo stvarali su neki posebni porodični ugodaj. Hotel Zlatorog san je mnogim ljubiteljima panina, istina, s dubljim džepom. Neki mladi engleski par, mladić i djevojka, dolepršaju u skijaškim odijelima za svoj sto nekako istovremeno kao i ja. Čim su nas opazili, konobari su za nekoliko trenutaka donijeli večeru.

— Dobar večer. Jeste li umorni?

— Ugodno umoran — odgovorim.

— Kako je bilo na skijanju? — upita konobar točeći pivo u čašu.

— Odlično. Razmišljam sam kako bih se od Vogela prebacio sa skijama na Komnu — odgovorim.

— To vam je moguće samo s vodičem. Sam je opasno upustiti se u to — odgovori konobar.

— Htio bih potražiti bijele kozoroge.

— Kozoroge? — pogleda me smiješće se.

Nasmiješim se i ja. Kakva je razlika između ovog hotela sakrivenog među crnogoričnim šumama i lивадama na rubu Bohinjskog jezera u Ukancu, i skromnih planinarskih domova koje sam godinama posjećivao? Pogledam kroz prozor. Nešto kao da me pokrene. Kao da sam nešto primjetio na snijegu što se prostire odmah iza prozora pa sve do stjenovitih gornjih izdanaka Vogela. Dignem se i izadeem iz hotela. Pršti snijeg pod nogama a hladnoća gricka uši i nos. Alpska noć kao da je popala, sunovratila se u tamno Bohinjsko jezero koje djeluje poput sušte suprotnosti snježnim nagomilanim plohami naslaganim po planinama unaokolo. Mjesec je razlio svoje hladne zrake prostorom stvarajući čudnovatu igru sjena ovim nestvarno čarobnim prostranstvima. Pogledam opet prema Vogelu. Njegove strmo stršeće odbojne stijene sakrivene u sjeni, djeluju razorno i kao da čekaju trenutak da se pomaknu, pokrenu i sruse u jezero, zatrpuju ga. U gluhoj noći hotel Zlatorog izgleda kao osvijetljeni gradic iz bajke. Čudno. Misli mi se vraćaju u prošlost i miješaju sa sadašnjosti.

Vidio sam toliko lijepih krajeva, dosta janstvenih planina, ali ipak, ta bohinjska priroda ima nešto od svakog kraja, što čini ovu dolinu jedinstvenom. U njoj počinje jedna legenda, jedna bajka koja postaje stvarnost. Zašušti vjetar u stijenama Vogela, nešto kao potvrda mojih razmišljanja. Imao je Matjaž pravo; da i nema bijelih kozoroga, zlatoroga i bijelih žena, treba vjerovati da postoje u ovim planinskim prostranstvima. Julijci bi bili knji, sumorni, bezični bez njih.

Udaljen šum posljednje žičare je zašutio. Svjetla na Vogelu su se ugasila a mjesec se izgubio za Komnom iza zaledenih vrhova. Veliki Medvjed sa Sjevernjačom postane nekako izraženiji i bliži. Svetmir, to beskrajno prostranstvo, dove mi nekako na dohvati ruke. Krenem u hotel na spavanje. Od sutra krećem ponovo u potragu za bijelim kozorozima i Zlatorogom. Možda će ih naći na Bogatinu, možda na Rombonu, Ciperniku ili Škrlatici a možda su odlutali do Viša ili Loveca iznad Zajezera. Naći će ja njih sigurno.

KORBARJEVA PLANINA

Vrijeme je bilo upravo izmišljeno. Bez jednog oblaka, prozračno-plave boje, nebo je prosto oduševljavalo ljubitelje planina. Kretnao sam svojim stazama prema Zavetišču.

Kako mi je odgovaralo što sam se penjao sam, bez pratnje! Upravo sam želio u ovim predjelima uživati i da mi pri tom nitko stalno nešto ne objašnjava ili pita. Približavao sam se raskriju staza od Vršića i Zadnje Trente ispod Zavetišča. Odjednom čujem mrmor glasova. Neka duga kolona planinara pojavi se od Vršića. Približavali su se. Propalo uživanje, pomislim. Na čelu kolone bio je čovjek srednjih godina poput mene. Digne ruku, zaustavivši kolonu iza sebe, i zastane.

— Dobar dan! — pozdravi me.

— Dobar dan! — odgovorim, odgovorim pomalo mrzovoljno.

— Idete li gore? — nastavi.

— Kuda gore? — zapitam ga kao začuđeno.

— Pa, na Jalovec — nastavi malo iznenadeno.

— Ne, na Korbarjevu planinu. Tražim bijeli kozoroge — odbrusim mu nekako ljutito.

Slušao je iznenadeno, a poslije kraće stanke kaže ozbiljno:

— Čujte, druže! Ta planina ne postoji. Korbarjeva pa ne... a što ste rekli, da tražite bijele kozoroge?

Razmišljam sam. Pa nije ovaj čovjek kriv što me prekinuo u mojim sjećanjima. Lice mi se udobrovlijai, bijes povuče u tijelo a na licu pojavi osmijeh:

— Vidite — i usmjerim ruku prema Ozebniku i Jalovcu. To je moja Korbarjeva planina, i Jugova, i Simončićeva, i Tumina, i Tožbarjeva, i Lovšinova i... tu su negdje bijeli kozoroci. Jučer sam ih čuo kada su nogama gurnuli kamenje sa skale.

Čovjek je gledao u mene iznenadeno, začuđeno, a onda mu se na licu pojavit osmijeh pa se počne smijati, dugo smijati. Netremice gledajući u mene sagne se i prisloni uho uz stijenu. Sagnem se i ja te također naslonim uho uz stijenu. Mladi planinari-tabornici promatrali su nas iznenadeno, čas svog vodu, pa mene.

— Ništa se ne čuđite! Nismo poludili — izusti vođa tabornika. Sagnite se i vi te prislonite uho uz skalu. Slušajte kako udara srce Jalovca u nama!

Vođa planinara se digne i reče:

— Ja tovariš...

— Rudi — odgovorim.

— No, bomo si popili eno pravo primorsko žganje?

— Ja, se veda, tovariš...

— Bojan — odgovori on.

Krenuli smo zajedno prema Zavetišču. Mladi planinari su išli u koloni za nama. Tko zna, možda se među njima nalazi neki budući Lovšin, Simončić, Tuma, Jug, ili možda Kunaver, Manfreda, Belak, Škarja, Knez, Česen...

Ne možda, nego sigurno.

Duboka i okolica

SAKIB KLIKO
JAJCE

Planinarstvo u Bugojnu živi više od 50 godina. Daleke 1935. godine, točnije 19. listopada, na poticaj dr. Josipa Flegera iz Sarajeva osnovana je podružnica Hrvatskog planinarskog društva »Stožer« i tada broji 20 članova. Prvi predsjednik je Lavoslav Jerg, sekretar I. Grgić, potpredsjednik S. Ivić-Ivanković, a blagajnik I. Strnić, kako piše »Hrvatski planinar« 1935. Godine 1937. predsjednik je Emil Havranek.

Podružnica je 1937. kupila zemljište u šumi Koprivnici u Stožeru ispod Kupreških vratiju za gradnju planinarskog doma. Lokacija je imala nadmorsku visinu od 1100 m. Godine 1938. su odobreni nacrti, temeljac je postavljen 4. rujna iste godine, a pod krovom je već 1940. Spaljen je u proljeće 1942. Dom je u to vrijeme bio jedan od najboljih i najkomformnije opremljenih domova HPD-a. Poslije rata je na ruševinama sagrađen Ločački dom, koji je poslije pretvoren u lovcučarsku kuću.

Poslijeratna aktivnost je započela u jesen 1954. godine. Do 1960. nije bilo zapaženih aktivnosti, sve se svodilo na obilazak planina u okolini Bugojna, ali se tada javlja ideja o gradnji planinarskog doma. Za lokaciju izabiru mjesto Sastavce u dolini Duboke, mjesto gdje se Mračajka ulijeva u Duboku, nadmorska visina 730 m, a od Bugojna udaljeno 13 km. Dom je otvoren 27. jula 1960. Do 1982. nekoliko puta mijenja vlasnika, kada ponovo postaje vlasništvo PD »Koprivnica«. Slijedio je naporan rad na obnovi doma, da bi 1983. bio ponovo otvoren kao planinarski dom.

Danas do doma vodi dobar makadamski put (asfalt do sela Vesela). Ima pedeset ležaja raspoređenih u deset soba, vodu, a strurom se snabdijeva iz vlastitog agregata. Velika trpezarija s kuhinjom, koja je opremljena za individualno spremanje hrane, omogućuje ugodan boravak planinara i ljubitelja prirode i na duže vrijeme. Okoliš doma omogućuje organizaciju i specijalističkih tečajeva, u prvom redu alpinističkih.

ŠETNJA DOLINOM DUBOKE

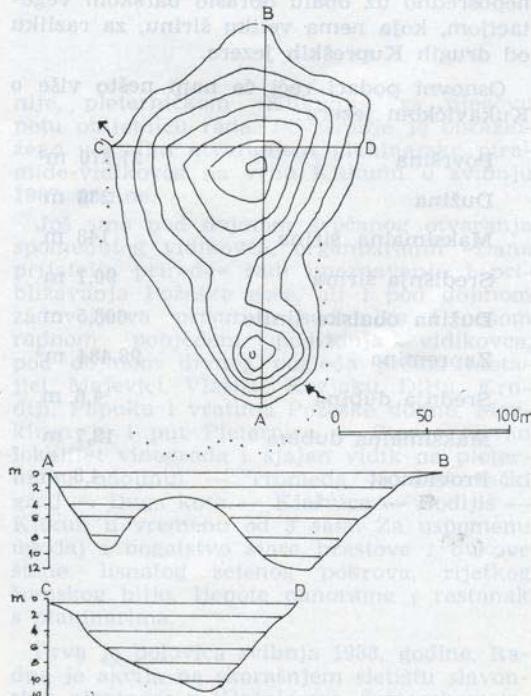
Ono što bih svim posjetiocima predložio, bez obzira koliko dugo borave u domu u Dubokoj, jest šetnja kroz njenu dolinu. Kroz nju vode putevi prema Siveru, Skrtoj planini i Raduši. U svako godišnje doba šetnja će biti prijati i donijeti izobilje iznenadenja. Šetnja vodi uz Duboku koja puni dušu svojim žuborom, a makadamski put kao da je prav-

ljen za tu svrhu, a ne za moćne mašine. Ako se udaljite barem petnaest minuta od doma, shvatit ćete da se nalazite u nesvakidašnjem svijetu. S obje strane čudni kameni oblici, koji Duboku mjestimice uklikeštuju čineći sutjeske široke jedva dva metra. Padine vrletnih kosa obrasle su borovom šumom. Poseban ugodaj je zimi ili kad na strmoj litici nad dolinom stražu čuva divojarac. Kanjon Duboke je vrtić neiscrpnih mogućnosti za alpiniste, lovce, fotografе i šetače. Nemoguće bi bilo opisati ili uslikati i za godinu dana sve prizore iz Duboke koji vam se ponude u šetnji što traje barem jedan sat.

KUKAVIČKO JEZERO

Od doma uz brzu rječicu Mračajku, preko Donjeg i Gornjeg Mračaja, stiže se za 12 kilometara dobroj makadamskim putem do sela Kukavice, odnosno do Kukavičkog jezera, omiljenog izletišta planinara Bugojna i Kupresa.

KUKAVIČKO JEZERO

Kukavičko jezero pripada skupini jezera Kupreškog polja (Rastičevačko, Uzur i Tuđirača). Smješteno je na krajnjem jugoistočnom dijelu Kupreškog polja, na nadmorskoj visini od 1200 metara, na izvorišnom području rijeke Milač, a u neposrednoj blizini sela Kukavice, po kome je i ime dobilo. Ovo zatalasano polje sa sjevera okviruje Lupoglav (1442 m), s istoka Jelin vrh (1386 m), s juga Troljin vrh (1389 m) a sa zapada Crni vrh (1532 m).

Kukavičko jezero se nalazi u prostoru u kojem se razvila površinska riječna mreža, čega nemaju druga jezera kupreškog kraja.

Na istoku, neposredan sliv Kukavičkog jezera poklapa se s Velikim vrškom (1350 m), koji čini vododjelnicu između jezera na zapadu i Bijelog potoka na istoku. Vododjelnice na jugu se poklapaju s Mračajskim prevojem, odnosno Ogledalom (1493 m). Sa zapadne strane prema čelenci rijeke Milač teško je odrediti vododjelnicu zbog promjena u geološkom sastavu terena. Sa sjeverne strane vododjelica je ograničena neposredno uz jezero prečagom koja ne doseže ni jedan metar. Preko nje se u vrijeme porasta vodostaja prelijeva voda i otječe u Milač.

S izobatskog plana jasno se vidi da jezero ima kruškolik oblik. Ima dva udubljenja: 10,7 m i 12,7 m. Spada u grupu srednje velikih jezera, a po količini vode u veća planinska jezera BiH.

Zatrpanjanje jezera je očito, što se zaključuje po veoma muljevitom dnu. Jezero je neposredno uz obalu obrasio barskom vegetacijom, koja nema veliku širinu, za razliku od drugih Kupreških jezera.

Osnovni podaci reći će nam nešto više o Kukavičkom jezeru:

Površina	21.270 m ²
Dužina	236 m
Maksimalna širina	148 m
Središnja širina	90,1 m
Dužina obalske linije	608,5 m
Zapremina	98.484 m ³
Srednja dubina	4,6 m
Maksimalna dubina	12,7 m
Providnost	4,8 m

OTIGOŠČE — STOŽER (1758 m)

Vrlo atraktivna i često izvođena tura je uspon na visoravan Otigošće. Oni izdržljiviji nastavljaju uspon na Stožer (1758 m), sa spustom na Kupreška vrata.

Iza doma, na cesti za Bugonjo, uočljiv je putokaz što usmjerava u pravcu Otigošća. Dobro markirana staza, što se zmijolikom penje uz strme padine obrasle borovom šumom, za nepun sat hoda nas izvodi na prelijepu visoravan s katunima (počela je već i gradnja vikend-kućica). S visoravnim počinje postepen uspon preko Bukve i Stožera do njegovoga najvišeg vrha. Put je obilježen, a moguće ga je savladati za 2 i po do 3 sata. S vrha je prelijep vidik na Kuprešku visoravan, Malovan, Vranicu, Radušu, Vran, Čvrsnicu, Cincar, Vitorog, Šator, Klekovaču i druge bosanske planine.

S vrha Stožera na zapadnu stranu je nekoliko silaza što vode u Kupres i na Kupreška vrata, a ni jedan nije duži od jednog sata.

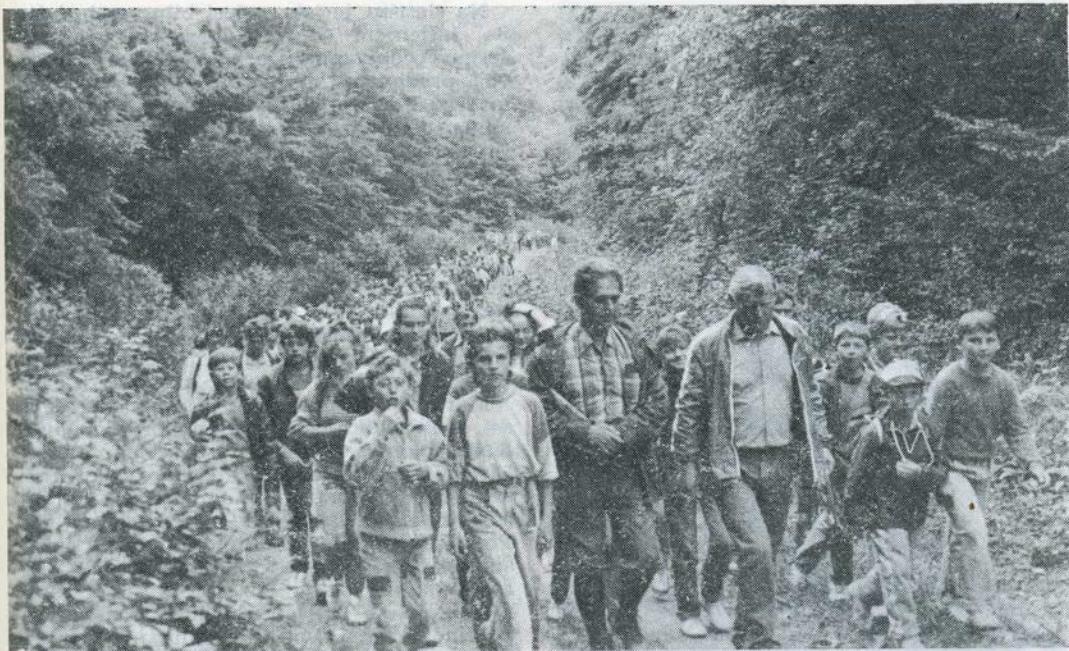
SIVER (1562 m)

Uz živopisnu dolinu Duboke markirana staza vodi do prvih vodenica i betonskog mosta, gdje markacija prelazi rječicu i uz strme livade počinje da se penje u pravcu kamenitog vrha Sivera. Od doma do vrha put je dobro markiran, a može se savladati za 3 i po sata lagana hoda. Sam vrh je kamenit izdanak, kakvih ima još u neposrednoj blizini, a pogodni su za alpinistička vježbanja. U polupećinama je moguće bivakiranje. I s ovog vrha su lijepi vidici, radi čega se vrijedi uspeti. Tek odavde se vidi sva ljepota i veličina doline Duboke.

SKRTA PLANINA

Zapadno od planinske kuće u Dubokoj su obronci Skrte planine. Obrasli su borovom šumom i išarani mnogim usamljenim skupinama stijena najbizarnijih oblika. Promatrajući Skrtu planinu sa Stožera, Sivera i Raduše, pitao sam se nije li se ova planina trebala zvati Škrta. Zaista, škrta i prozaično djeluje izdaleka, no kada se uđe u njezine kutke, mijenja se ovo mišljenje.

Iz doline Duboke zaista se teško odlučiti u koji njezin kutak da se zaviri. No, ako želite da se popnete na pleća Skrte planine, najlakše je seoskim putem, zaraslom stazicom, kom se nekoć iz sela Skrti spuštao do vodenica na Dubokoj. Počinje malo više uz Duboku od skretanja markacije za Siver. Put nije markiran, no lak je za orientaciju i zahvalan, jer se s usponom povećavaju i vidici.

Na putu za Klikun (14. slet planinara Slavonije)

Foto: Ivan Gorjanac

Požeška gora oživjela planinarima

**Prof. TOMISLAV RADONIĆ
PLETERNICA**

»Požeška gora je prostrana i niska planina koja sačinjava južni dio vijenca oko Požeške kotline. Pruža se u smjeru I—Z od Pleternice pa gotovo do Nove Gradiške u dužini od 30 km...«, stoji u vodiču »Planine Hrvatske«.

U Požeškoj gori, jugozapadno od Pleternice, mješta u kojem od 1983. godine djeluje Planinarsko društvo »Klikun«, smješten je Klikun s najvišim vrhom Lisice (343 m).

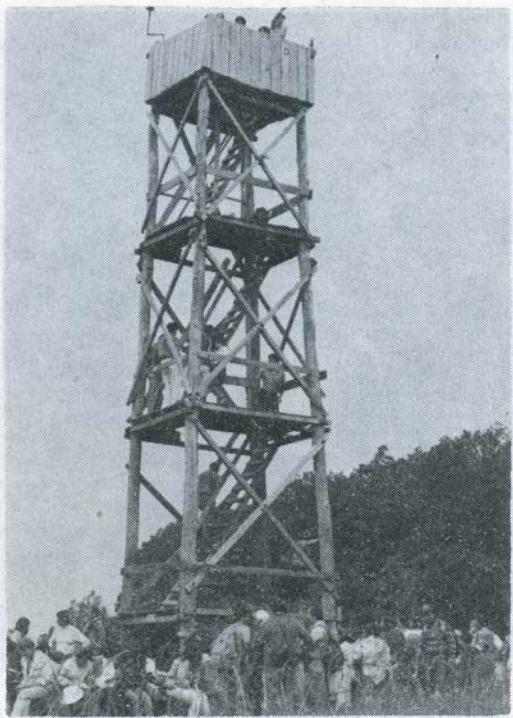
Neko područje postaje planinarski zanimljivim ne samo zbog svoje nadmorske visine, nego i zbog raznih drugih svojstava, kao što su, na primjer, očuvanost prirode, vidici, geografska funkcija, položaj razvodnice, atraktivna izletišta, a vrlo je nužan i stupanj planinarske obrade. Tako treba gledati na Klikun i pleternički Starac u Požeškoj gori, na ovdašnju ljepotu prirode, posebno lijepe vidike, atrakciju izletišta i, nadasve, ovogodišnje svibanjsko planinarsko druženje na XIV sletu slavonskih planinara.

Odluka o održavanju Sleta donijeta je u prosincu 1987. godine u Velikoj, na sjednici Planinarskog odbora Slavonije, a povjerenja je najmlađem planinarskom društvu Slavo-

nje, pleterničkom »Klikunu«, za njegovu petu obljetnicu rada. Povjerenje je obrazloženo uspjelim otvaranjem planinarske piramide-vidikovca na vrhu Klikunu u svibnju 1987. godine.

Još smo pod dojmom svečanog otvaranja spomenutog vidikovca, organiziranih »Dana prijatelja prirode« radi upoznavanja i približavanja Požeške gore, ali i pod dojmom zadovoljstva prisutnih sudionika i našom radnom pobjedom podizanja vidikovca, pod dojmom divnog pogleda prema Motajici, Majevici, Vlašiću, Kozjaku, Dilju, Krndiji, Papuku i vratima Požeške doline. Markiranj je i put Pleternica — Starac (divan lokalitet vinograda i sjajan vidik na pleterničku udolinu) — Tromeda — Viškovački grad — Duga kosa — Klašnice — Bodljiš — Klikun u vremenu od 3 sata. Za uspomenu ugodaj i bogatstvo stare hrastove i bukove šume, lisnatog zelenog pokrova, rijetkog šumskog bilja, ljepote panorame i rastanak s planinarama.

Prva je polovica svibnja 1988. godine. Radna je akcija na skorašnjem sletištu slavonskih planinara u Klašnicama, šumarskom iz-

Vidikovac na Klikunu (343) m

Foto: Ivan Gorjanac

letištu, svega šest kilometara cestom od Pleternice u smjeru Nove Kapele. I radni je dogovor, a utvrđuju se pojedinačna zaduženja. Pristizu najsvježije obavijesti, Kiro je potvrdio ponovni dolazak planinara iz Demir Kapije, Sakoman sigurno stiže sa »Željezničarima« vlakom iz Zagreba, Lay sa Đakovčanima a Balić s Osječanima bit će dan prije Sleta na bivaku.

Subota, 28. svibnja u Slavonskoj Požegi. Planinarska svečana akademija koja je predstavljala uvertir nedjeljnju Sletu, a obilježila je 25. obljetnicu Planinarskog saveza Slavonije i 90. obljetnicu požeškog planinarstva, veoma je dobro organizirana. Pomogla je prisutnost predstavnika gotovo svih slavonskih planinarskih društava, a u programu nastup djevojačkog zbara i tamburaškog orkestra CUO »Zvonko Brkić« iz Slav. Požege, zatim tamburaške sekcije KUD »Orljava« iz Pleternice i ispjevanih stihova u aranžmanu Ivice Radonića, prigodno upućenih slavonskim planinarskim društvima. Elokventan govor tajnika PSS-a Đ. Balića o slavonskom planinarstvu, riječi predsjednika PD »Sokolovac« Ivice Martineka, sjećanja prof. B. Kempfa, sina osnivača požeškog planinarskog društva, na svog oca Julija Kempfa, uz dodjelu priznanja 57 slavonskih planinarskih entuzijasta, tonirali su vrijedan i bogat program akademije.

Na sletištu je iste večeri bilo veselo i živo. Sa žaljenjem je prokomentiran izostanak željno očekivanog Darka Berljaka i njegovog predavanja o himalajskim ekspedicijama. Iz Đakova je biciklom, još iste večeri, stigao planinar Ivica. Obećavamo mu sletovski nedjeljni razgovor za Radio Požegu.

Nedjelja, 29. svibnja 1988. godine. Predsjednik OK SSRN Đ. Ivančević svečano je otvorio XIV slet planinara Slavonije. Pamtimo planinarske pozdrave Ivana-Drage Trošela, predsjednika PSS-a, S. Novosada, predsjednika PD »Klikun«, tajnika M. Mešića i poklon PD »Grafičar« iz Osijeka pleterničkim planinarama kao domaćinu i organizatoru. Upriličeno je i uspješno snimanje za TV Zagreb — Osječku kroniku.

Markiranim putem k Klašnici kreće se, za ovu priliku, posebno odabranim putem Kamenoloma, Studenca i Turskog jarka do Lisica i piramide na Klikunu. Zadovoljstvo gostujućih i domaćih planinara postupno se izmiješalo. Zaustavljuju se pogledi na vrata Požeške doline, plodnu dolinu Orljave u sulkovačkim i frkljevačkim poljima koja rastavlja na istoku Požešku goru od zapadnih ograna Dilj-gore u dužini od jednog i po kilometra, Bosnu u daljini, fokusiraju se Lončarski vis i Krndija, traži se Češljakovački vis i Papuk. Kružni put vodi dalje preko Golog brda i Bodljiša do sletišta u trajanju od dva i po sata. Stariji i eksplorativni planinari ističu posebno zadovoljstvo sa stazom i markacijom, predlažući da istu stazu spojimo s postojećom, markiranom od Pleternice i da je pretvorimo u planinarski put. Bilježimo upute i korisne primjedbe u sletovski dnevnik. U knjižice i planinarske dnevниke udaraju se prigodni žigovi, uz nabavljanje suvenira. Kratke obavijesti za starije planinarske kolege Jakšu Kopića i Ivana Jakovinu, a dobrodošlica zagrebačkim »Željezničarima«. Utvrđujemo više od 500 prisutnih sudionika na sletištu. Registriram planinare iz Demir Kapije, Zagreba, Osijeka, Našica, Slav. Broda, Daruvara, Slav. Požege, Pakracu, Jastrebarskog, Đakova, Nove Gradiške, Konjšćine, Travnika, Gospića, Splita, Doboja i velik broj pleterničkih planinara i izletnika.

Nakon ručka, tamburaška i folklorna sekcija KUD »Orljava« iz Pleternice začinile su kulturni program, a poslijepodnevna sportska natjecanja u povlačenju užeta, malom nogometu, visećoj kuglani, pikadu, gandanju zračnom puškom, te trčanju u vreći bila su posebni užici na sletištu.

I tako, dok su dijeljene nagrade za osvojena mjesta u sportskim natjecanjima, dok su dogovarane međudruštvene posjeti i zajednički izleti, jer bila je to prava prilika za nešto slično, drugi su uz tamburice improvizirali stihove na melodiju slavonskog bećarca, kao npr.: »U Požeškoj gori zapjevala žuna, planinari osvojili vrhove Klikuna«.

Stisak ruku i svima zajedničko i planinarsko zdravo do novih susreta u neiscrpnim planinarskim ambijentima. Što reći za kraj? Bilo je to pravo preporučanje Požeške gore.

Zamisli...

ARSEN MILETIĆ

RIJEKA

Bijeli oblačići lijeno se vuku modrinom neba, ptice dosadno cvrkuću u obližnjim krošnjama, povjetarac mi briše graške znoja sa čela, a oštре vlati tek pokosene trave primoravaju me da ostanem budan. Olinjali, neudobni i odavno amortizirani ranac bolno djeluje na moja leđa i ramena, sve više potičući moždane vijuge na pomisao o kupnji novog. Ali ja sam danas tako sretan! I ništa mi ne može pokvariti raspoloženje. Naravno, ni pomisao na ljenčarenje na plaži i izlaganje vrelini sunca, kada cijeli dan gledaš samo okrugle debele trbuhe kako se njisu pri prevaljivanju s lijevog na desni bok i obratno, pri čemu se brižljivo pazi na ravnomjernu potamnjelost (da neki zlobnik ne bi radio bezobrazne usporedbe sa sirom ili jogurtom). Ako je boja mjerilo sreće, onda ja... Ali ja sam presretan. Ona je tu. Kraj mene.

A počelo je nekako nespretno. Sa željezničke stanice smo krenuli potpuno krivim pravcem. Lutali smo poljanom i kao da smo čekali da izraste neko brdo na koje ćemo se popeti. Bili smo zaokupljeni važnim razgovorima, pa smo smetnuli s uma da brda rastu milijarde godina, a ne na dodir čarobnog štapića ili nečije nove gojzerice. Hm, nove gojzerice... Teina nova oprema je, prirodno, u središtu pažnje. Na cipelama još nema tragova velebitskog kamena, nema ni trunčice blata, sve se sjaji. Dobacih joj da se brojač kilometara tek odlijepio od nule.

— Vrlo važno, uzvrati ona. — Jest da su tvoje peraje (čitat: gojzerice br. 47) već stajale na vrhu Risnjaka, Snježnika i Triglava, ali vidjet ćeš ti kada ja krenem i počнем skidati paučinu s upisnih knjiga! I kada knjižica oteža od skalpova...

— Pomoći će ti da ih odneseš kući, — odmah se javim i nije mi jasno zašto joj se čelo namreškalo nakon ove moje sasvim dobronamjerne upadice.

Hlače su iz kućne radnosti, ali strogo planinarske. Čarape kanarinski žute, a crvenilo maje i naprtnjače zapaža se nadaleko. Moje upozorenje da su bikovi bolesno alergični na crveno nije ništa pomoglo. Ni moja priča o tome kako sam u blizini Čavena u velikom krugu obilazio nekog bika mrkog pogleda i loših namjera nisu urodile plodom. I baš kad mi je počela stručno objašnjavati značaj inih

Zamisli da nema raja
Lako je, ako pokušaš
Nema pakla ispod nas
A iznad je samo nebo...

(Zamisli — John Lennon)

sitnica koje je nagurala u ranac, pokraj nas se zaustavi momčić na biciklu. Silno se iznenadio čuvši da smo nakanili na Vremščicu. Oprezno nas je odmjerio, misleći sigurno da nam je nešto opasno zavrtilo glavom, kad već sat vremena lutamo oko kukuružista i zaoranih njiva, gdje vidiš samo poljske miševe, a planinarskim oznakama — ni traga. Dugo nam je objašnjavao pravac puta, pozorno smo slušali i morali otrpeti još jedan niz začudenih pogleda, koji su nas slijedili.

Udarili smo prečem i našli se u šikari punoj trnja. Zaista je vrlo gadno obresti se usred kupina, začinjenih divljim ružama, dračom i svim ostalim biljem sa zajedničkom nezgodnom osobinom — duge, žilave i dozloboga oštreye bodlje, koje ljudskoj koži ni malo ne prijaju. Zaključak — nekoliko ogrebotina, par brazdi na novim cipelama, a i koprive su učinile svoje. Ah, ah! Kako li je tek bilo prvim istraživačima, koji su se osim borbama s domorocima, sukobljavali s raznim zmijurinama, reptilima i biljkama mesožderkama, koje te pojedu i istraživačku strast provare u tren.

Strme livade doživljavamo kao pravi spas. Hrabro grabimo uzbrdo i brzo napredujemo. Ali sunce se sve više uvlači pod kožu, a nagib terena se još više odmiče od horizontale. Lica zajapurena, noge otežale. Znači, vrijeme je za odmor. Sjedamo na zeleni sag, a plavi leptirić mi odmah doleprša navrh nosa. Gledamo se. Mora da mu moje oko izgleda gigantsko. Gleda li se on to u ogledalu? Uljepšava li se za podnevni sastanak sa svojom izabranicom na nekom različku? Ili se samo kicoši misleći da mu nema ravnua na cijeloj livadi?

Zatvorim oči, a misli same dolaze. Mašta nema granica, ali jako je turobno ako se prebacиш u neku crnu atmosferu daleko, daleko od raja... Netko izlazi iz velike crne jame. Sav je u dronjcima, a ljepljivo crno blato polako mu se slijeva niz obuze. Osjećam njezin smrad. Kao da je iz samog pakla izašao. Jadnik, kako li je samo dospio tamo? Kiša mu ispirje suhonojavo tijelo, nazirem oči puno jada i tuge, lice puno bola. Žalost izvire iz njega. Kretnje su mu nesigurne, luta u krug, ne zna kuda da krene. Kad bih mu barem mogao pomoći... Gubim ga iz vida. Odjednom neki bljesak ispred očiju. Nejasno vidim

bijelu ruku, koja se pruža k meni. Iznenaden sam, ali je prihvaćam. Stisak je blag. Prolaze me neki trnci, nešto se mijenja u meni, kao neka preobrazba.

— Dodi, reče glas.

— Ideeeeeem, povičem iz svega glasa, a plavi leptirici panično otprihnu krilima bez obzira, misleći valjda da je došao smak svijeta (ne znajući da ga je Nostradamus predvidio tek za nekih 2000 godina).

— Pa, već je i vrijeme, javi se moja draga planinarka, uze me za ruku, razbaruši mi ionako nemirnu kosu, a pogled pun ljubavi razlije se iz očiju. Orkestar zrikavaca zacvrći još jače, trudeći se da zvuči donekle skladno, a meni je žao što ne razumijem njihove note, skladane u strništima i popraćene stalnim nadglasavanjem onih najgrlatijih.

Vrh je već nadohvat ruke. Još malo kroz šumu i već smo na čistini. Kamena kocka oz-

načava najvišu točku. Visoko smo 1026 metara. Slikanje u raznim pozama. Uživamo u vidiku na ravnice i brežuljke, na slovenski kras. Naziremo gdje bi mogle biti Škocjanske jame, naziremo i more u daljinu. Tea ritualno utiskuje prvi planinarski pečat, mjerka ga nekako, smješka se. Vidim, milo joj je. A ja, pogleda uprtog nekamo u daljinu, negdje puno dalje od plećatog Nanosa (koji bih i rukom mogao dohvatiti), razaznajem da sam zaklopio stranice stare otrcane knjige i otvorio vrata jednog novog života.

Tea sklopi oči i zamisli sebi zelena polja, miris jela i dah planina. Zamisli osvit zore na nazubljenom grebenu, bljesak rose na planinskem pašnjaku... Zamisli ispruženu bijelu ruku i — otvori oči. Snovi i mašta postaju stvarnost. Od pakla do zvijezda stigli smo zajedno. Zamisli...

Zahvaljujemo za pomoć »Našim planinama«

Nikola Zrakić
Hrvoje Korais
Adil Begović
Zlatko Sajko
Ivan Dugandžić
Drago Šefer
Stevo Rodić
Franjo Friščić
Andela Malčić
Zdravko Međimurec
Jasenka Mikšić
Slavoljub Miletić
Branko Zagorac
Donald Gašparac
Antun Škripač
Dragutin Žučko
Suzana Desnica
Božica Glazer
Ivo Žgalin
Milan Kolman
Franjo Švedić
Franjo Zrnika
Zvonimir Huzjak
Mijo Nikolić
Dušan Vrzić
Zlatan Kvajo
Dubravko Marjanović
Miroslav Streharski
Božo Levak
Šefika Werle
Ivan Hrčka
Nada Ivanković
Mladen Rošić
Zlatan Hrkac
Damir Flego
Semir Šabotić
Goran Majetić
Edo Glas

Anka Slavica
Slobodan Simić
Miroslav Pleško
PDS »Železničar« Šid
Marjan Kerešović
Antun Somek
Hrvoje Malinar
Kralj-Vrsalović Božena
Josip Rukavina
Miro Ivanović
Damir Kuzmanić
Slavica Marković
Antun Ravnak
Franjo Regović
Vilim Kotnig
Mihajlo Pavlić
Ana Suknaić
Irena Pučar
Jadranka Perica
Radovan Malić
Duka Pondelak
Milivoj Devčić
Krunoslav Koščak
Milivoj Božić
Anita Branica
Damir Šešok
Biserka Klemenčić
Ivan Šoštaric
Miroslav Hujber
Vladimir Horvat
Aristela Košutić
Drago Maltarić
Janez Snoj
Josip Glavan
Marko Vidoni
Norma Lovrić
Zdenko Kuljaš
Josip Martinić
Đuro Makšan
Mirjana Berković

Blagoje Ristić
Zlatko Matišić
Ivančica Gašparić
Stanko Denković
Marin Matašić
Branko Škoti
Milovan Borojević
Đuro Perić
Dušan Bučan
Esad Hrasnica
Halid Čaušević
Đuro Jović
Joško Prološčić
Marko Pavlić
Đuro Turković
Radoslav Milošević
Vjekoslav Suzanić
Lovro Vrkljan
Mirko Mirković
Jadranko Stilinović
Miroslav Alfrević
Ivan Gajari
Branislav Ilić
Branko Škrobonja
Roko Novak
Željko Kašpar
Ana Plavanović
Ivan Mavrinac
Branimir Jureković
Dušan Škedi
Vlatko Tubikanec
Ivo Batišić
Borislav Starčević
Darko Biščan
PD »Ferimport« Zagreb
PD »Strmac« N. Gradiška
PD »Kamenar« Šibenik
PD »Čelik« Smederevo

Nastavlja se

Planinarska kronika

TOMISLAV ĐURIĆ
ZAGREB

Nije istina da su sada kronike u modi. Istina je da ih nismo imali, i sada, kada su se pojavile čini nam se da ih je kao gljiva poslije kiše. Poznavatelji naše pisane riječi tvrde da smo jedan od rijetkih naroda u Evropi koji ima tako malo putopisnih i dnevničkih zapisova. Zato toga nikada previše. Kronika je oblik u kojem se nade slika nekog dogadaja, vremena ili prostora zapisana, uočena osobnim doživljajem autora. Koliko god je takav doživljaj subjektivan on ima i odredene i literarne i faktografske vrijednosti. U ovom slučaju želio sam pokušati »Planinarskom kronikom« zabilježiti dio sadašnjih planinarskih zbivanja i svega onog što bi današnjeg našeg planinara moglo zanimati. Namjerice ga ne pišem stereotipno kako je to uobičajeno. Mislim da u ovakvom obliku, od nekoliko crtica i prepričanih vijesti i dogadaja, a sve stavljeno u vrijeme između pojedinog broja našeg časopisa, zadržavam osnovni postulat krunike — da se zna u kojem se vremenu i prostoru sve to zbivalo i zapisivalo.

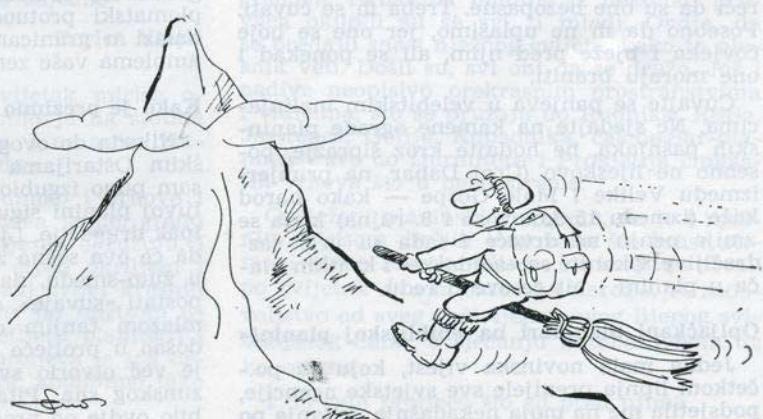
Veliko »pospremanje« Mount Everesta, Medvednice (?) i Velebita (?)

Ti čudljivi Englezi i dalje nam dijele lekcije. Dok brojne nacionalne ekspedicije po himalajskim vrhovima uz zastave svojih država ostavljaju i hrpe smeća, Englezima je ove godine palo na pamet da na Mount Everest posalju ekspediciju »smetlara« koja će prikupiti otpatke iza junačkih penjača. Umjesto skupocjene opreme uprtit će na leđa posebno izradene male peći u kojima će na licu mesta spaljivati otpad svojih civiliziranih kolega. Možda će ova vijest potaknuti i našu planinarsku organizaciju da uz sve postojeće spe-

cijalističke grupe i službe organizira i jednu »leteću grupu planinara — smetlara«, posebno za čišćenje ugrožene Medvednice i Velebita.

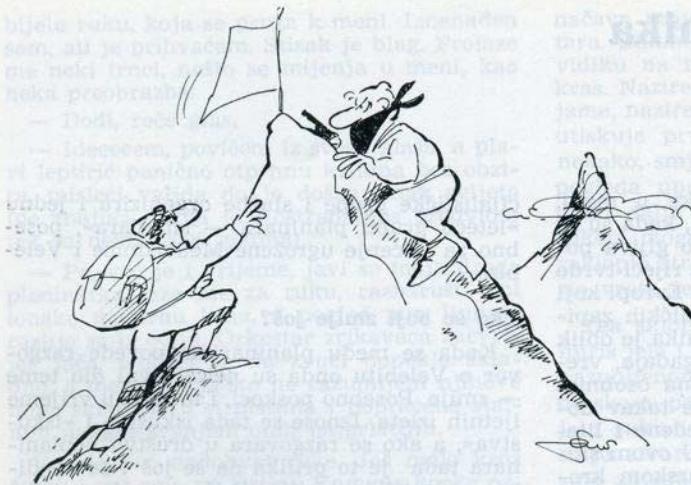
Tko se boji zmije još?

Kada se među planinarima povede razgovor o Velebitu onda su neizostavni dio teme — zmije. Posebno poskoci, i to sada u vrijeme ljetnih izleta. Iznose se tada iskustva i »iskustva«, a ako se razgovara u društvu neplaninara tada je to prilika da se još više »podigne« vlastiti autoritet. Priče o zmijama doštiju i fantastične domete, pa zavedeni slušatelji izgube volju i za planinu i za prirodu. I sâm sam bio žrtva takvih priča, ali nakon pomnijeg promatravanja tih plašljivih gmazova prilikom čestih boravaka u krajevinama gdje žive poskoci — od naše Vindije na Ravnoj gori u Hrv Zagorju do Velebita, došao sam do zaključka da je zaista rijetkost da čovjeka ugrize zmija, posebno planinara. Potrebno je znati nekoliko osnovnih pravila o ponašanju zmija i o ponašanju sa zmijama, i mogućnost ujeda je vrlo, vrlo rijetka. Prve pouke kako se ponašati u kraju gdje su otrovnice dao mi je pokojni (u znanstvenim i planinarskim krugovima vrlo brzo zaboravljeni) paleontolog Stjepan Vuković u Varaždinu. I za mojih trideset godina planinarenja gotovo i ne znam da je kojeg planinara ugrizla zmija, a još manje da je tko umro od tog ujeda bez antiviperinske injekcije. Znam na primjer da je jednog poznatog planinara iz Gospića ugrazio poskok za kažiprst, ali je sam sebi bio kriv. Nespretno je pozirao pred kamjerom s uhvaćenom zmijom u ruci. Poskok se između prstiju malo »izvinuo« i dohvatio

Veliko pospremanje Everesta

Karikatura: Senaid Serđević

Planinarstvo na Araratu

Karikatura: Senaid Ser-
darević

se prsta. »Žrtva« je još uvijek živa i zdrava u Gospiću.

Da pokušam »argumentirati« takva razmišljanja uz pomoć upravo objavljenih podataka »Britanskog liječničkog društva« (o čemu piše sarajevsko »Oslobodenje« od 21. lipnja ove godine). U Engleskoj, kako pišu novine, otrovnice ugrizu godišnje oko 100 ljudi, a u posljednjih 100 godina u toj zemlji umrlo je od zmijskog ugriza 14 ljudi. U većini evropskih zemalja zabilježen je svakih tri do pet godina jedan smrtni slučaj.

A što učiniti ako nas zmija ipak ugrize? Isisavanje ne dolazi u obzir. Tko još od nas ima apsolutno zdrave zube? Američki stručnjaci predlažu zarezati mjesto ujeda u dužini jednog centimetra i duboko 3 milimetra, i to dolazi u obzir prvih pet minuta nakon ugriza. Dobro je iznad mjesta ujeda staviti povez, ali ne prejako stegnut. Toliko da ispod njega može proći prst. Sto kažu Englezi za serum? Kažu da je on u rukama laika »opasniji od zmijskih otrova«. Prema tome treba potražiti liječnika koji će, uz ispitivanje na preosjetljivost, polako primjeniti serum.

S ovih nekoliko misli o zmijama nisam htio reći da su one bezopasne. Treba ih se čuvati. Posebno da ih ne uplašimo, jer one se boje čovjeka i bježe pred njim, ali se ponekad i one moraju braniti.

Čuvajte se panjeva u velebitskim malinjama. Ne sjedajte na kamene ograde planinskih pašnjaka, ne hodajte kroz šipražje, posebno ne lijeskovo (Crni Dabar, na primjer) između Velike i Male Gospe — kako narod kaže (između 15. kolovoza i 8. rujna) kada se zmije penju na drveće i tada su vrlo razdražljive. Okanite se »adidaski« i kratkih hlača u planjinu i bit će sve u redu.

Opljačkani planinari na »biblijskoj planini«

Jedna mala novinska vijest, koju su početkom lipnja prenijele sve svjetske agencije, podsjetila me na moja nekadašnja skitanja po

Anadoliji, Kurdistanu, bolje rečeno »zemlji Haistan« ili nama poznatijoj Armeniji. Čovjek je obično hrabar u takvim lutanjima i misli zbog čega bi upravo on morao imati »peh« pa biti opljačkan, pretučen ili preklan i bačen niz kakvu strminu. Međutim, to su žive istine i mnogi naši planinari-alpinisti odlaže u te krajeve i s puno sreće vraćaju se kućama. Kako piše novinska agencija »Reuter« (pozivajući se na vijest iz Dobujazata), Kurdi su krajem svibnja napali grupu evropskih planinara na visini od 3500 metara, kada su se uspinjali na Ararat. Opljačkali su ih i srećom ostavili žive. Kažu, bila je to prva takva pljačka nakon 1985. godine.

U »Vjesniku« je ta vijest objavljena s nadnaslovom koji upućuje da se to dogodilo u »Turskoj Armeniji«. Takav nadnaslov podsjetio me na anegdotu nastalu prvih dana nakon osnivanja sovjetske Armenije u sklopu SSSR-a. Mlada armenска republika stavila je u svoj grb i planinu Ararat. Na takav postupak prosvjedovao je turski ambasador u Moskvi, obrazlažući da se Ararat ne nalazi unutar granica SSR Armenije, već je to integralni dio Turske. Medutim, uslijedio je diplomatski protuodgovor: »Ni mjesec se ne nalazi u granicama Turske, pa je ipak dio amblema vaše zemlje«.

Kako je prezimio dida Nikola?

Nikada do ovog proljeća nisam bio na Baškim Oštarijama prije ljeta. Priznajem, da sam puno izgubio. Iako je ljeti na ovoj čudljivoj planini sigurnije, u proljeće je na njoj ipak drugačije. Ljepše i mirnije. Tko bi rekao da će ova sočna zelena boja u srpnju prijeći u žuto-smeđu, da će ovi bujni potoci ubrzano postati »suvaje«, da će bučni »Petrovac« teći mlazom tanjim od slamke. Nenadano sam došao u proljeće na Oštarije. Jure Brkljačić je već otvorio svoj dom i razbuđuje ga od zimskog sna. Pitam ga za novosti. Nije me bilo ovdje od prošlog kolovoza.

»Umro je susjed did Tomo«, kaže Jure. A ljetos sam ga slikao za uspomenu i namješavao mu ovog ljeta donijeti fotografiju.

Odlazim do Stupačinova da čujem kako je zimu prežimio did Nikola. On je jedini na Stupačinovu sa sinom Lukicom i ženom Lucom, koji ne napušta planinu, već zimi druge s vukovima i lisicama. Zatekao sam ga na klupici uz panj kako bradvom razbija teške bukovke komade. Osmjejnuo mi se i upitao kud sam ove godine uranio. Kada je čuo da sam na prolazu, odvede me svojoj Luci koja je odmah znala šta joj valja činiti. Pivska krigla puna »kiseline« za tili čas se našla na stolu, a did Nikola povuće svojim oštrom nožem po širokom prštu nekoliko puta gore-dolje. Odlomi se i komad domaćeg kruha. »Ajmo, bacimo besedu« — reče sin Lukica. »Prijatelju se žuri nazad u Oštarije.«

Pitam ih kako su proveli zimu. Dobro, odgovoriše. Bila je blaga i bez velikog snijega. A što je radio did Nikola? »Nu, pogledaj« — reče starina i odvede me potkraj kuće. Kada nije bilo hladno did Nikola je napolju tesao bukovinu za »šimlu«. Njom će ovog ljeta pokriti svoju veliku sušnicu u kojoj se lagano na dimu okreću pršuti. »Napravio sam iljadu i dvista komada« — veli Nikola. »Moga sam ja staviti i ploče, ali pod njima nikada pršuti ne bi bili tako dobri. Eto, tako je did Nikola prežimio ovu zimu.

I na kraju: »naša posla«

Još sada mi je pred očima paljevina doma na Jankovcu. Na vijest da je vatra progutala ovaj dom, simbol slavonskog planinarstva, pohitao sam gotovo drugi dan sa Smerkeom i Jakovinom da fotografiram i obidem dom, da tako lakše upoznam javnost o nesreći koja je pogodila osječki planinarski »Jankovac«, slavonske planinare i da potaknem javnost da pomogne u trenutku kada započne obnova. Slika je objavljena u »Našim planinama«, a apel za pomoć ode u eter Radio Sljemena. Bio je to moj skromni planinarsko-novinarski doprinos. Dom je sada obnovljen velikom solidarnošću svih planinara i neplaninara, a dobranim dijelom (ako se ne varam, oko deset starih milijardi) doteklo je od tisuće nepoznatih igrača na sreću (lutrije itd.). Hvala im svima. Sada je to već vrijeme prošlo. A u vrijeme sadašnjeg? Zadnjih dana svibnja (29.) na Klašnici kraj Pleternice je bio 14. slet planinara Slavonije. Sudjeluju planinari iz brojnih društava i izvan Slavonije. I iz »Jankovca« — njih nekolicina. Kažu, nije ih moglo doći više, jer gle slučaja, upravo su na taj davno obznanjeni datum sletia (90 godina požeškog planinarstva i 25 godina POS-a) planirali i ostvarili svoj društveni izlet. Svaka im čast. Tradiciju društvenih izleta treba gađiti svim srcem. Iznad svega?

Narcisama u pohode

Ovog proljeća na Stolovima kod Kraljeva

**ZIVKO ILIĆ
KRALJEVO**

Dodi! Tihim glasom priziva Tebe,
moćnik s Usovice
Dodi! Predaj se snazi nježnog cvijeta!
Dodi bez oklijevanja
Dodi, sada je važno da smo zajedno

Zorica Vlajić

Planinska narcisa, taj cvijetak mirisa o pojnjog, i ovog svibnja izmamio je na stotine i stotine mladih iz Kraljeva. I ne samo planinare i mlađe iz ovog grada.

Narcisi — što resi podjednako i vrhove i rudine i vrletne strane Stolova jedne, gradu najblže od svih planina koje ga okružuju, i jedine u ovom kraju, pod čijim okriljem i med vitim brezama raste ovaj cvijet krasnih bijelih latica, cvijetku ovom što mirisom omamljuje, još prije tri desetljeća planinari i samo iz Kraljeva, svakog proljeća iz još usnulog grada uprčenih ranaca, anonimno tako reći, išli su joj u pohode.

A danas. I ovog svibnja Usovici, 1375 metara, najvišem vrhu Stolova, hrilate su kolone mladih iz grada domaćina, iz Kruševca, Čačka, Gornjeg Milanovca, Trstenika i drugih gradova. Hrbatima planine iz nekoliko pravaca okupili su se svi ti mlađi. Ovdje, da se predaju snazi nježnog cvijeta, kako to pjesnik veli. Došli su, svi oni da se druže. Još i nadive neopisivo prekrasnim prostranstvima i vidicima, što se pružaju do Rudnika, Rtnja, Jastrepca, Golije, Kopaonika, čak do Šar-planine. I sve do Durmitora i Prokletija čipkastih vrhova što u nebo streme.

Osvježeni planinskim zrakom, uz to i nježnim mirisom divljih jorgovana što krase strmeni divne Ibarske klisure, na kraju su ubrali po cvijetak dva miomirisne narcise. A zadovoljstvo od sveg doživljenog ovog lijepog svibanjskog dana, u sjećanju nezaboravnom da im ostane.

I do svih proljeća što su pred njima.

Traktat o čovjeku koji se penje

Još jedan prilog sociologiji »beskorisnog«

H. ČAUŠEVIĆ
SARAJEVO

Historijska putanja čovjeka, koji penje, izvire iz mračnih ponora duge ljudske povijesti i danas prolazi pored nas, svakodnevna i uobičajena. Samo kada skrene s ustaljene trase, pogledamo je zabrinuto, a zatim privatimo skretanje kao neminovni diktat razvoja, koji je počeo onog dalekog i neznanog trenutka kada je čovjek hrabro prišao stjeni i u njoj otkrio udobno sklonište i obitavalište, a nerijetko i sočne izvore hrane i vode. Koristeći sklonost ka penjanju, naslijedenu od svoga dalekog prapretka, čovjek u stjeni nalazi, svakako nešto kasnije, bogata lovišta, pa čak na njezinim padinama i hramilišta za svoju stoku i tako učvršćava kontakte s gluhim i negostoljubivim kamenom, u kojem urezuje i čudesne gravure, vjerne slike svoga poimanja tjesnog svijeta, koji ga okružuje¹.

Prvi dodiri čovjeka i stijene bili su, izvan svake sumnje, motivirani ljudskom željom da se iz stijene izbjie neka korist. Čovjek je penjao da bi živio i preživio, a penjao je vjerojatno mnogo ranije nego što se iz istih razloga upustio u avanturu plovidbe po dalekim bespućima i zelenim vrtlozima dubokih

¹ Iznad sela Lipci, nekoliko kilometara od Kamenara u Boki Kotorskoj, u stijeni od oko 500 m, nalazi se reljefni crtež od spećene gline, na kojem možemo razabrati životinju u hodu i jedan ornamenat u obliku kukastog križa, koji je nekada bio simbol sunca. S puno vjerovatnoće može se pretpostaviti da je ispod ovog reljefa bilo neko svetište, iako se još ne zna vrijeme njegova nastanka.

Začuduje da se ljudi davnih vremena nisu usudivali da crtaju stijenu, svoju majku hraniteljicu i zaštitnicu. Kao da su predosejčali da će se i njihovi daleki potomci ustručavati da prenesu stijenu na platno, papir, linoleum i sl., duboko svjesni činjenice da je stijena za slikara gotovo neuvhvatljiva. Stoga je moralo proći mnogo stoljeća do pojave velikih slikara, a posebno velikih majstora gravure, koji su u jednom momenatu zanosne inspiracije uspjeli uhvatiti njezino surovo i nagriženo lice, naslikati stijenu u pokretu, u trenucima ublažčkih prijetnji, ali i stijenu, koja vragolasto izaziva. — U usporedbi ovih slika i gravura čak i s najsvremenijom i tehnički najdotjeranijom fotografijom, najčešće kontaminiranom i nerealnim koloritom, naši fotosi nam izgledaju kao gromade nagomilanog, mrtvog kamena bez snage koja hipnotizira i bez poezije.

Nešto je skriveno — podi i nadji to.

Idi i gledaj iza planina.

Nešto je izgubljeno iza planina.

Izgubljeno i čeka na tebe. — Podi!

(R. Kipling: Istraživač)

rijeka. Jer za plovidbu je morao posjedovati određeno, razvojem steceno tehničko znanje (sastavljanje splava, dubljenje čamca i sl.), dok je na penjanje imao već naslijedene dispozicije.

Međutim, sva ova penjanja čovjekadaleke prošlosti bila su strogo limitirana. Grаницe uspona su se uvijek poklapale s granicom korisnog, ali i mogućeg. Za nepristupačne i zaledene stijene, koje obično nisu obećavale nikakvu korist, prvi penjači nisu bili zainteresirani. Prepuštali su ih jednostavno bogoslužju.

Nekoć: karavanski put kroz hercegovačke planine

(gravura iz 17. stoljeća)

vima. U mitovima gotovo svih naroda, pa i u svetim spisima pojedinih religija, nalazimo vrlo uočljive podatke o oštroj medji koja je dijelila planine i stijene između bogova i čovjeka. A ova je granična linija bila vrlo variabilna i neuravnotežena. Na Himalajama i Andama bogovi su suvereno vladali visokim, stjenovitim i nepristupačnim vrhovima i ledom prekrivenim planinama,² ali su ponekad znali potražiti i mnogo prijatnija staništa, kao npr. na Olimpu, trećerazrednoj planini po težini pješačkog uspona, koja nas vrlo živo podsjeća na Maju Karanfilit u našim Prokletijama. Međutim, ponekad — i to vrlo rano — junaci pojedinih mitova uspjeli su pojaviti se i na neočekivano visokim vrhovima, na kojim bismo — po logici stvari onog vremena — očekivali samo bogove. Stara legenda o Nojevoj ladi, koja se u doba općeg popota zaustavila na vrhu Ararata, pokazuje

² »Tamo ima više bogova nego na cijeloj drugoj Himalaji zajedno!« Izjava jednog indijskog hodočasnika (>Na vrh svijeta<, Zagreb 1980, str. 21.)

nam da je čovjek biblijskog doba poznavao i vrlo visoke planine, ili je bar imao vrlo realne predstave o njima, jer ih inače ne bi mogao uključiti u svoj životni krug.

Ali i kada je shvatio da na drugim mjestima može živjeti mnogo ugodnije i udobnije i zbog toga sam sebe deložirao iz svojih pećinskih staništa, čovjek se i nadalje radi zadovoljavanja svojih ljudskih potreba (lov, ispaša, drvarenje i sl.) uvijek vraćao planini i stijeni. iako se i pored ove grube svakodnevnice ni u kasnijim vremenima nije mogao oslobođiti opterećenja koja su morila i njegove pretke, da se na dalekim, plavičastim vrhovima, pa čak i u pećinama, odvija jedan tajanstveni, nedokučivi život koji ove grube prostore uzdiže na piedestal svetosti. Ovaj sindrom svetosti planina i stijena pojavit će se sasvim logično i u pojedinim monoteističkim religijama i zadržavati u svijesti njihovih vjernika sve do današnjeg dana. Čak i utemeljitelji nekih monoteističkih pogleda na svijet — prema tradiciji — primili su prve objave u pećini.

I tako čovjek, pored svojih egzistencijalnih potreba, relativno vrlo rano u religiji i mitovima pronalazi novi motiv, koji ga pokreće da penje ili bar da mukotrpno pješači do određenih planinskih punktova, na kojim se moli za spas od svakodnevnih ljudskih nevolja. U molitvenom zanosu pojedinci ostaju čak vezani doživotno s planinom odnosno sa svojim pećinama, koje su pronašli na gotovo nepristupačnim mjestima u stijeni. Na ovaj način hodočasnici i isposnici pojavljuju se kao nova kategorija ljudi, koji penju.

Ako se ikada budete probijali kroz kanjon Pčinje, krenite glatkim koritom potoka Devdovice do isposnice Sv. Prohora (u njoj se danas pored ikona nalaze još samo slijepi miševi!), ili — još jednostavnije — zaustavite se na magistralnom putu kod Manastira Moračkog i pogledajte u gotovo vertikalnoj stijeni isposnice, u kojima su nekad obitavali ljudi, čijoj se moralnoj veličini i samodržanju moramo diviti.

Ali svetost dalekih vrhova i stijena nije mogla trajno ostati čvrsta barijera, koja će spriječiti racionalnog čovjeka da se jednog dana ne upita: a što se to zaista gore događa? — i naravno, da nakon toga krene u nepoznato, mučen ljudskom znatiteljom, odnosno željom da ostvari nemoguće, a možda i pritajenom nadom da dođe do materijalnih dobara, koja su bila nedostupna.³

³ Iako je u znanstvenoj publicistici priznat kao prvi poznati planinar, koji je zanosno pjevao o planinama, Petrarka, izgleda, nije penjao u Alpama. U opisu Petra Zoranića (polovica 16. st.) o prelazu preko Velebita i prolazu kroz Paklenicu nemamo također podataka o penjačkim pothvatima. — Prije 210 godina (1778.) četvorica Slovensaca (dva lovca i dva rudara!) popeli su se s bohinjske strane na vrh Triglava. Koji su ih motivi naveli na ovaj pothvat, u kojem se nalaze i čisti penjački elementi, danas je teško utvrditi. Inače, u formiranju čovjeka koji penje, Triglav je u Sloveniji odigrao odličnu ulogu. U Bohinjskoj Srednjoj Vasi osnovano je još 1871. društvo »Triglavski prijatelji«, kojem bez puno dilema možemo priznati status prethodnika prvih planinarskih organizacija u našim krajevima.

Danas: alpinizam kombiniran s planinarstvom

Znanost je, međutim, mnogo brže i uvjerenljivije riješila enigmu visokih planina, koja je dugo, neobično dugo mučila običnog čovjeka. Već u drugoj polovici 18. stoljeća istraživači, po pravilu znanstvenici, pojavljuju se gotovo na svim najvišim vrhovima Europe i tamo — osim ljepote, koja zapanjuje, i razarajuće bijele svjetlosti kapriciozno rasturenih stijena, — nisu našli ništa što bi navodilo na zaključak da su ovdje bilo kada boravili bogovi.

Poslije toga je sve išlo po već ustaljenom i očekivanom redoslijedu. Čovjek koji penje u zanosu, koji graniči sa paroksizmom, za nepuna dva stoljeća pojavio se gotovo na svim vrhovima, koji strše iz maglenog omotača ove naše šarene planete. Pri tome su u početku zajedno nastupali oduševljeni znanstvenici i obični penjači, koji su živjeli zato da penju, da pomažu i vode, a ujedno i da žive opasno.

Iz ove čudne simbioze znanosti i penjačke vještine iznikao je jednog dana čisti alpinizam, čiji su protagonisti pojedinačno ili kao sudionici ekspedicija stopu po stopu prodirali u nepoznate visine, prihvatajući pri tome kao normalne rizik i žrtve, koje su vjerni pratili hrabrosti.

Danas je već mnogo lakše, jer je sve, ili gotovo sve, unaprijed trasirano i poznato. Ekspedicije, koje pretpostavljaju ispitivanje nepoznatog ili nedovoljno poznatog, postupno zamjenjuju čak manje grupe alpinista, koji su u mogućnosti da unaprijed prostudiraju gotovo svaki detalj svojih namjeravanih pot hvata. — S druge strane kriterij opasnosti, a ne samo težine pojedinih uspona, postaje mnogo seriozniji. Stijene i do četvrtog stupnja težine smatraju se poligonima »školskog alpinizma«, čiji čak i prvenstveni usponi više ne impresioniraju. »Visoki alpinizam« ih jednostavno ne registriira.

Prednje činjenice nehotično nas dovode do zaključka da kriza »nedostatka novih rizika« lagano kuca na vrata suvremenog alpinizma. Broj nepoznatih i »neosvojenih« vrhova i smjerova svakim danom postaje manji. Ponavljanje uspona predstavlja nevoljni hod po tudim tragovima, degradaciju opasnosti i radošti »pobjede«. S druge strane sve veća ponudanost alpinističke opreme i savršenja tehnika penjanja prijeti suvremenom čovjeku koji se penje da upadne u zamku rutinskog penjanja.

Potreba za novim opasnostima postaje očigledno sve virtualnija u jednom sportu, u kojem je sve veći rizik konstitutivni elemenat njegovog sadržaja. Osim toga, rezervoar još preostalih intaktnih vrhova i smjerova, koji u sebi skrivaju goleme opasnosti, nalazi se na drugim geografskim širinama, daleko i predaleko. Zbog toga je gotovo razumljivo što se rješenje pokušava naći u fuziji alpinizma s drugim ne manje opasnim sporto-

vima. I tako, dok ekstremno skijanje nije još ni prošlo fazu eksperimentiranja, pojavljuje se alpinizam, kombiniran s padobranstvom. Spoj dva sporta, koji bez sumnje spadaju među najrizičnije sportove današnjice.

Teško je odgovoriti je li sve ovo najava alpinizma budućeg stoljeća, ili je samo jedna razvojna medufaza. Možda će alpinisti budućih generacija biti više zainteresirani za bezivotne (?) planine drugih planeta, ili za podvodni, dubinski alpinizam. Homo aquaticus, koji penje, jednog dana u budućnosti može postati i realnost.

Međutim, naš »klasični alpinizam« ipak neće tako jednostavno položiti svoje oružje. Još je u njemu akumulirano dosta izazova, zanimljivih i za generacije koje dolaze. Mnogo kritičniji i prema sebi i prema drugima, alpinisti budućnosti vjerojatno će prihvatići alpinizam kao čist sport i posao (doktrina o »beskorisnosti« alpinizma već i danas gubi svoje uporište), koji se mora izvršiti profesionalno i stručno. Upravo zbog toga, u desetljećima koja dolaze, treba očekivati mnogo ozbiljniji i selektivniji alpinizam, koji danas — pod pritiskom jednog subalpinističkog sindroma, prepoznatljivog po senzacionalizmu i žurnalističkom praznoslovju, — ponekad dopušta da prosječnost prodre i do prvih redova.

Naravno, bez primjene suvremene informacijske tehnologije teško je zamisliti i današnji visoki alpinizam. U budućnosti će ova tehnologija imati još odlučniju važnost, pogotovo ako alpinizam prekorači granice mogućeg i uputi se prema nekim drugim, neznanim regionima.

Jedino će ostati dilema oko primjene robotike. Ako prihvatićemo premissu da penjati mora samo čovjek, koji misli i doživljava, tada robot u stijeni naše ili neke druge planete može biti koristan za prikupljanje nužnih informacija i obavljanje pomoćnih poslova. Sve ostalo pripada čovjeku koji penje. Stoga je čak i teoretski nezamislivo da alpinizam možemo predati u ruke hladne i bezosjećajne kibernetike.

* Tipičan primjer subalpinističkog senzacionalizma nalazimo u jednom novinskom opisu noćne akcije spašavanja trojice alpinista u stijeni Treskavice. Klimaks »drame« nastaje u trenutku kada grom »udara« u radio-stanicu, koja se nalazi u rukama načelnika GSS(!), ali načelnik i nadalje nastavlja da ispod stijene dirigira akcijom spašavanja. — U ovom pogledu je još zanimljivija pojava nominacije odnosno prenominacije određenih dijelova stijene. Oponašajući ustaljenu toponomastičku praksu, koja redovno po imenima vrlo zaslužnih istraživača i znanstvenika naziva pojedine prostore naše planete, — očigledno neupućeni pojedinci, radi isticanja nekoga iz srode blize okoline, izvjesne punktovе u stijeni nazivaju njegovim imenom. Tako npr. na Prenju imamo već Kaćin prevoj, Vesnin kuloar i sl. Sreća te da naša toponičija ove »inovacije« ne uzima u obzir.

U slavu Josifa Pančića

«Pančićevim stazama, vrhovima Ravnog Kopaonika»

BUDA RADOVIĆ

BEOGRAD

Dok se šarolika kolona planinara provlači kroz cvjetne livade približavajući se jednom od istaknutih vrhova Kopaonika, Kukavici, misli se vraćaju na pedesete godine prošlog vijeka, kada je Josif Pančić sa svojim licejima »dohodio« ovoj planini. Na njoj je bio 16 puta i u nju je bio toliko zaljubljen da je na kraju svoga života zaželio da bude na njoj sahranjen.

Željeli smo se na neki način odužiti ovom velikaru jugoslavenske nauke i kulture za čije zasluge i za sve što je zadužio naš narod, nažalost, prosječan građanin malo zna. Želja našega planinarskog društva, koje nosi Pančićevu slavno ime, urodila je izletom, organiziranim na Kopaonik 11. i 12. juna ove godine uz sudjelovanje 400 planinara iz više republike. Nagrada za naš uloženi trud bilo je izrazito lijepo sunčano vrijeme oba dana, što je uljepšalo cij doživljaj. Za ovu priliku naše društvo je izdalо prigodnu publikaciju o Kopaoniku i Josifu Pančiću, planinarsku kartu Kopaonika i značku (bedž) Kopaonika.

* * *

Želim čitaočevu pažnju usmjeriti na veliko djelo koje je stvarao za cijelog života Josif Pančić, jedan od preteča idejnog i praktičnog začetnika planinarstva u Srbiji, kao što smo to naveli u našoj prigodnoj publikaciji. Nije lako pobrojati sva zvanja, zasluge ili priznanja kojima je bio obasian i koja je sticao za života, no još je teže izdvojiti ono čime je Pančić i danas, točno sto godina od smrti, ostao aktuelan, odnosno izdvojiti ono iz njegove umne dalekovidosti čime je nadzivio svoj ljudski vijek.

»Da bi se pravilno prikazao Pančićev lik, mora se najpre istaći njegova, Pančićeva, pravčnost, istinoljubivost i poštenje, njegova obrazovanost i svestranost, jer su u njegovoj ličnosti sjedinjeni kvaliteti naučnika-istraživača, nastavnika-pedagoga, prosvetno-kulturnog radnika, lekara-praktičara, popularizatora nauke, prirodnih bogatstava i lepoti Srbije, zaštitnika čovekove sredine i pobornika unapredivanja poljoprivrede, kolecionara i

POJEDINOSTI O RAVNOM KOPAONIKU

— Današnji izgled dobio je Kopaonik prije 70 mli-
juna godina.

— Obdanica na Kopaoniku najduža je oko 22. juna
(15 h i 13'), a najkratča oko 22. decembra (8h i 47').

— Od 1980. do 1986. godine Kopaonik je potreslo
38.000 trusnih udara, od toga 120 iznad 5 stupnjeva
Merkalijeve skale.

— Prema predanju, vojska kneza Lazara na putu
za Kosovo (1389) zanočila je u dolini Samokovske
reke, a preko Krsta uputila se u dolinu Ibra.

— U prvoj godini NOB od 3. 10. 1941. godine na po-
drugu Kopaonika živjela je 42 dana tzv. »Rudarska
republika«.

— Prvo zvanično smučarsko takmičenje održano je
7. i 8. januara 1936. godine u alpskoj kombinaciji
(pobjednik Vojin Smidlaka).

— Balkanski šampionat u smučanju održan je 1983.
godine a FIS kup Evrope 1984. godine.

— Do 1988. godine pušteno je u rad 16 žičara i skiliftova (14 dječjih) s dužinom 18.000 metara. Dužina
smučarskih staza je oko 30 km a kapacitet žičara
10.000 smučara na sat.

— Ostaci gledera se zapažaju u cirku Krčmara
(sjeverno od Pančićevog vrha — izvoriste Duboke
reke), Široki do i Gobelj.

— Kišnih dana u godini je (u prosjeku) 109 a sun-
čanih oko 200.

— Negativne temperature vladaju (u prosjeku) 159
dana godišnje.

— Minimalna temperatura ($-26,6^{\circ}\text{C}$) забиљежена je
25. 1. 1954. godine, a maksimalna ($26,9^{\circ}\text{C}$) 13. augu-
sta 1957. godine.

— Snijeg na Kopaoniku pao je usred ljeta i to:
jula 1955. i augusta 1981. godine.

— Temperatura najpoznatijih izvora u ljetnim mje-
sećima je 4°C i to: Krčmara, Marine vode, Jarma,
Kaznovskog potoka i drugih.

— Krčmar voda izvire ispod samog Pančićevog vrha
(na 1950 m) i najradioaktivniji je izvor u našoj
zemlji (74 mahove jedinice) (Trenutno mu je uta-
njila žlica zbog rudnika).

— Na sastavu potoka koji se slijeva od Jarma i
Gvozdca (prave Brzečku reku) na 1425 metara po-

stoji »gejzir« hladne vode čiji mlaz dosiže visinu
od 6 metara.

— Semeteško jezero, pored sela Semeteša, intere-
santno po endemskoj fauni i flori (barska flora —
ploveći otoci, tritoni).

— Fauna i flora. Planinski područje — hrastove
šume — hrasta sladuna i cera, visočije se javlja
bukva. Zelenaste biljke: lazarkinja, vranino oko,
kopitnjak i dr. U zonama iznad 1500 m jela i pojasa
smrčevih šuma. Iznad 1800 m pojasa niskog žbunja:
polegla kleka, borovnice i ponegdje se nade runo-
list. Od životinjskih vrsta: ptica — krstokljun,
skakavac sibirski, zečevi, lisice, srne, divlje svinje
i velik broj ptica i riba potocima.

— Planinarski objekti: planinarski dom »Kopaonik«
(1720 m — 55 ležaja), »Rtanj« (1765 m — 150), pl. kuća
»Avala« (1720 m — 25 ležaja).

— Planinarske aktivnosti. Prvi organizirani izlet na
Kopaoniku izveo je 1856. Josif Pančić sa »Licejima«.
Planinarski dom »Olga Dedijer« podignut je 1935.
obnovljen je 1948. i 1985. godine. Planinarski dom
»Vila nad sunčanom dolinom« (sadašnji »Putnik«)
otvoren je 1958. a poslije su podignuti »Rtanj«,
»Mašinac« i »Avala«.

— Ture (pješačke) od pl. doma »Kopaonik« do Pan-
čićevog vrha (1976 metara) 1 sat, Karamana (1936
m) 45 min, Kukavice (1726 m) 4 sata, Gobelje (1934
m) 1 sat. Pl. dom — Jaram — Gobelje — Rvatske
bačije — Suvi vrh — Hajdučica — Vučak — Kuka-
vica — Strugara — Đakov grob — Samokovska reka
— Lisičja stena 7 — 8 sati.

— Nacionalni park Kopaonik zauzima površinu od
12,000 ha, sa 9 strogih prirodnih rezervata: Kozja
stena, Banjski borjak, V. Gobelja, Jankove bare,
Samokovska reka, Borovik, Semeteško jezero, Suvo
Rudište i Jelak). Proglasen za NP 1981. godine.

— Telefoni: »Pošta Kopaonika« 036-71-008, »Sunčani
Vrhovi« 71-006, »Putnik« 71-030, »Bačište« 71-026,
»Olga Dedijer« 71-003, »Karaman« 71-037, Ambulanta
71-094. Jošanička Banja 78-203, milicija Raška 76-335.

(Priredio: Buda Radović)

Suvo Rudište (1976 m) na Kopaoniku

Foto: Dr. Z. Poljak

humanista — čovjeka odanog naući, ali uvek spremnog da učestvuje i u drugim opštredruštvvenim poslovima od koristi zemlji i narodu».

Iz ovih riječi akademika Jovana Belića vidi se cijelokupna životna filozofija Josipa Pančića, koji jednostavno rečeno današnjim grubim riječima, nije imao »praznog hoda« u svom životu. Kada je kao liječnik završio obilazak bolesnika »trknuo« bi u obližnji šumarak da pogleda koju travku ili pticu, kada je kao profesor završavao nastavu produžavao bi školsku godinu putovanjem kroz Srbiju istraživajući njezin biljni i životinjski svijet.

Rođen je u selu Bribiru (zaselak Ugrine) kod Crikvenice 5. aprila 1814. godine. Poslije završene osnovne škole u Gospicu i gimnazije u Rijeci studira filozofiju i medicinu u Zagrebu i Budimpešti. Godine 1842. u Beču se upoznaje s Vukom Karadžićem koji ga nagovara da dođe 1846. godine u Srbiju. Tu ostaje do kraja života 25. februara 1888. godine.

Liječnik po pozivu, botaničar po naklonosti.

Godine 1853. biva postavljen za profesora Liceja (Visoke škole) u Beogradu. Bio je član i prvi predsjednik Srpske akademije nauka i član mnogih akademija nauka širom Evrope. Od mnogobrojnih znanstvenih radova najpoznatiji su: »Flora Kneževine Srbije« (poslijе 28 godina istraživačkog rada), »Flora okoline Beograda« (Banata i Bugarske), »Šumsko šiblje i drveće u Srbiji«, »Omorika nova fela četinara u Srbiji«. Determinirao je

preko 2.500 vrsta biljaka, otkrio je 121 biljnu vrstu, 50 varijeteta i 7 formi biljaka.

Među svim otkrićima znamenitog botaničara najviše je njegovoj svjetskoj reputaciji pridonijela omorika, kao nova »fela (vrsta) četinara«, koja od tada nosi naziv »Picea omorica Pančić«. Pančić je za omoriku doznao iz narodnih pjesama, zatim iz Vukovog rječnika i od naroda na svojim mnogobrojnim istraživačkim ekskurzijama po Srbiji. Bilo mu je potrebno više od dvadeset godina da bi je zaista pronašao u krajevima u kojima raste. Značenje omorike je u tome što ona predstavlja »živi fosil ledenog doba« i s obzirom na to što se rasprostire na malom pojusu Srbije i Bosne i više nigdje na svijetu.

Pančić nije bio ponesen samo istraživanjem i poslovima takozvane visoke nauke, on je iskreno bio zabrinut i kao čovjek i kao učenjak nad sve težim položajem seljaka u Srbiji. Uzajmavao je na nekontrolirano krčenje šuma i posljedice koje nastaju, naročito se bavio problemom živog pjeska u Deliblatskoj peščari, a zanimljive su riječi kojima upozorava na zagadivanje rijeka još daleke 1886. godine: »da upotrebljene vode, pre puštanja u reku, pročiste ili u naročito kopanim rezervoarima za to čuvaju«.

O svojim znanstveno-istraživačkim ekskurzijama koje je obavljao za života, Pančić je ostavio točne i precizne bilješke koje je objavljivao u novinama. Za njegova stručna putovanja znala je gotovo cijela Evropa jer je s njih donosio raznolik i bogat prirodnjački materijal. Mnoge svoje naučne radove štampao je na stranim jezicima, a poznavao ih je manje ni više nego osam.

Pančić je bio rado viđen gost najznačajnijih znanstvenih institucija u Evropi, a na drugoj strani, svojim velikim radnim rezultatima uspio je da skrene pažnju znanstvene javnosti na Srbiju. Za svoga života bio je okružen dužnim poštovanjem, on je bio prvi predsjednik tek osnovane Srpske akademije nauka 1887. godine, šest puta je bio rektor Velike škole, u Skupštini je biran u dva maha za potpredsjednika (1870. i 1871.) a 1884. postavljen je za člana Državnog saveta, što je u to doba smatrano najvišim dostojanstvom u činovničkoj karijeri u Srbiji. S ovim priznanjem vezana je istinita anegdota. Pri izboru za člana Državnog saveta, kako je tada bio običaj, očekivalo se od kandidata da prikaže svoju nepokretnu imovinu. Visoko cijenjeni učenjak imao je sve uvjete da postane član Državnog saveta osim jednog — nije imao nikakve nepokretne imovine, osim zakupljene grobnice na Tašmajdanskom groblju.

Iz mnogobrojnih Pančićevih ekskurzija navest ćemo krajeve kroz koje je prošao na jednoj od njih s profesorom liceja Mihailom Rakovićem, pa da čitalac stekne bar djelimičnu sliku kako je u to doba bilo moguće propješaćiti i proći kroz »bespuće« tadašnje Srbije, bez puteva, prevoznih sredstava i kroz šume pune hajduka.

Na put su pošli 2. jula 1856. godine a trajao je do 2. augusta iste godine i to ovom

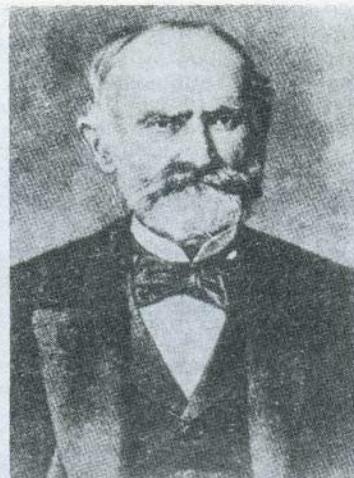
maršrutom: Umka, Obrenovac, Ub, Valjevo, Pavljan, Madar-voda, Kriva strana, Kosjerić, Jelova Gora, Užice, Mačkat, Čajetina, Zlatibor, Tornik, Talambas, Gruda, Murtenica, Bela reka, Mučanj, Katići, Moravska dolina, Prilike, Ivanjica, Javor, Ogradenik, Golija, Kuti, Trnova, Raška, Belci, Pavlica, Baljevac, Studenica, Ušće, Plana, Kovači, Jošanička Banja, Samokovska reka na Suvo Rudište. Pošto su obišli vrhove Kopaonika sidoše preko Krčmara, Zaplanine i Bećirovca u Kruševac. Iz Kruševca preko cijelog Jastrepca u Ribarsku Banju, pa preko Zubaca i Prčilovice u Aleksinac. Odатле se upute u Paraćin i Čupriju, manastir Ravanici i Senjski rudnik, da bi se na kraju vratili preko Jagodine i Smedereva u Beograd. Na svom putu su proučavali sve ove krajeve i vodili opširne bilješke.

Siromaštvo koje je pratila dobrota duboko je bilo urezano u Pančićovo sjećanje. Dobro je znao da bi njegov život drugačije izgledao i da bi ostao pod Velebitom da nije bilo strica Grgura. Zato je zdušno pomagao sirotinju i kada je imao svoju liječničku ordinaciju, besplatno ju je liječio.

Ovo bi bio isječak iz bogatog života Josifa Pančića koga su krasile prave ljudske vrline.

Izveo je u život 34 generacije studenata koji su nastavili njegov naučni »pohod« na najvećeg neprijatelja čovječanstva — neznanje i primitivizam.

Od svih krajeva Srbije koje je istraživao, najviše je volio i najviše puta se vraćao Kopaoniku, o kome je dao dosada najljepši opis. Želja mu je bila da bude sahranjen na ovoj planini. Planinari su 1951. godine ovu želju ispunili i na najvišem vrhu Kopaonika, koji

Josif Pančić, liječnik, botaničar i prvi predsjednik Srpske akademije nauka

od tada nosi njegove ime — Pančićev vrh (2.017 m), postavili mauzolej s posmrtnim ostacima ovoga učenjaka.

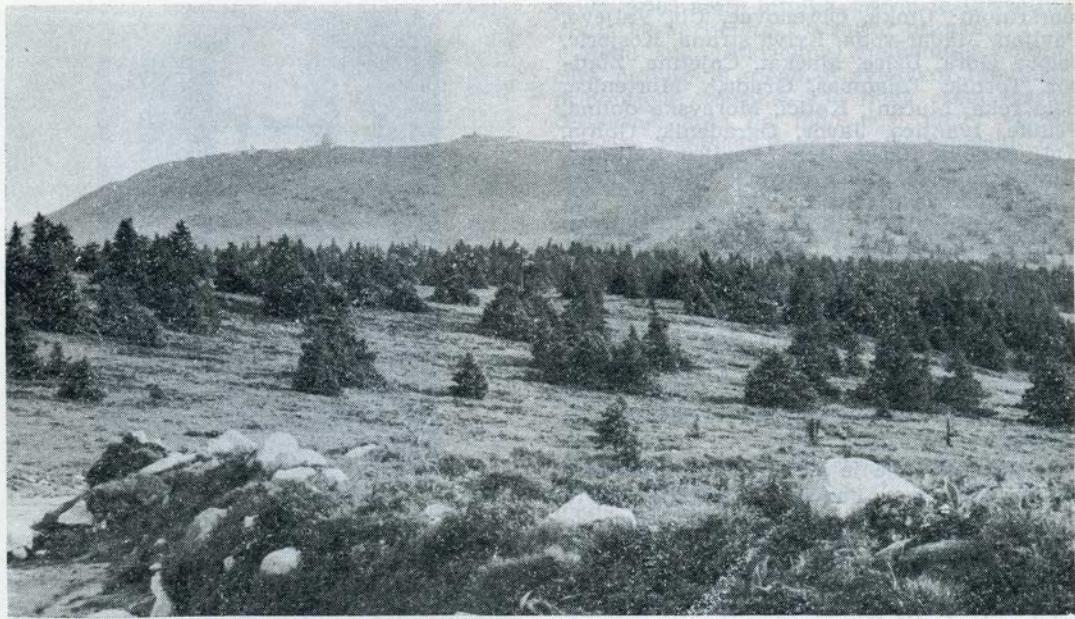
* * *

Kroz nisko raslinje borovnice i kleke preko Suvog Rudišta, kolona od 400 planinara u dobrostojanstvenoj atmosferi i u planinskoj tišini, uputila se mauzoleju Josifa Pančića da položi lovorov vijenac, simbol pobjede nad neznanjem.

Eto, ovako je izgledao dvodnevni spomen-izlet u sjećanje Josifu Pančiću i njegovu djelu.

Mauzolej na Pančićevom vrhu (2.017 m)

Pogled s Karamana na Pančićev vrh (u sredini) i Suvo Rudište (desno)

Foto: Dr. Ž. Poljak

Opet Kopaonik

BOŽIDAR VELJKOVIĆ
BEOGRAD

Opet Kopaonik.

Ima planina kojih se čovjek nikada ne može odreći. Uvijek ostaju njegove. I čovjek ostaje njihov. Pripada im. I one pripadaju njemu. Niti koje ih vezuju postoje i za njih ima objašnjenja ali ih čovjek »zarobljenik« ne zna. On ih i ne traži. O njima ne razmišlja. Jednostavno, na te planine čovjek odlazi.

Tako i Kopaonik i ja. Veoma dugo za mene traje to: opet Kopaonik. Traje i ponavlja se.

Ove godine sam treći put na Kopaoniku. Uvijek isti osjećaj i uvijek isti susret s prizorima prirode. Iste radošti, isti izazovi. Planini i meni. Zato nikada i nema pitanja: zašto Kopaonik? Zato je uvijek: opet Kopaonik.

Evo, još jednom: opet Kopaonik!

Temperatura zraka 34 stupnja, atmosferski tlak 1008 milibara, vlažnost zraka 89 posto. Takav Beograd sam napustio i krenuo na Kopaonik. Ovog puta centralnom dijelu planine prići ću sa sjeverne strane. Za Beogradane je danas to najprikladniji prilaz vozilom, razliku od vremena od prije desetak godina kada se Kopaoniku prilazio s juga, iz doline Ibra, iz sela Rudnice.

Neobično je bilo pri pakiranju. Već mjesec dana u Beogradu živimo priželjkujući januar i februar — košavu, snijeg, inje na kosi. Spa-

rina nam brani da dišemo, zraka nedostaje, družimo se sa znojem.

Prošli smo Kruševac, pa smo za sobom ostavili dolinu Rasine i Brus, posljednju varoš, navalili na uzbrdicu, ušli u kanjon Brusjanke

Pred nama stijena — kljun. Suputnici mi skreću pažnju da to zapazim. Kažem im da sam taj detalj Kopaonika snimio još prije 19 godina kada sam iz Brusa pješice išao na Kopaonik. Stijena doseže petnaestak metara pa se završava oblikom glave gavrana s jakinim, snažnim kljunom. Bila je tada i na slajdu ostala pod kapom snijega. Kada sam taj slajd pokazivao kao Kopaonik bilo je to novo i za one koji su po nekoliko puta u toku smučarske sezone dolazili na planinu i znali samo za hotele, žičare i smučarske staze. Uz ovaj i druge slajdove osvjećivao sam ih da Kopaonik ustvari i ne znaju, da na njemu gotovo i da nisu bili. Sreli se nisu s pravim ljepotama Kopaonika. One su u malim detaljima na velikom prostranstvu planine koja se od sjevero-zapada ka jugo-istoku izdužila preko 80 kilometara, zahvaćajući prostranstvo širinom od 60-ak metara. Znaju oni još da se najviši Pančićev vrh uzvisio do 2017 metara. Tu im spoznaja planine prestaje.

A Kopaonik je i Karaman, i Gobelja, pa Treska, Vučak, Stub, Pilatovica, Oštro koplje, Vojetin, pa greben Bećirovca, Semeteško jezero, doline Jošanice, Samokovke ili Ciganske reke, pa Mramor, i onaj drugi Krivorečki, pa ako hoćete i cio Željin, koji je ustvari dio Kopaonika.

Toliko puta na Kopaonik, uvijek da se prokrstari njim, a još nikada da se odlučim za najbolji kraj, za najupečatljiviji pejzaž, za najljepši livadski cvijet, za najviše jele i smreke na današnjem, na Kopaoniku našeg vremena, koji je izgledom takvim postao još prije 70 milijuna godina. Kažu da je toliko stara planina, toliko vremešan njen sadašnji oblik. Saznalo se to proučavanjem sedimentalne, magmatske i metamorfne stijene njene.

U razmišljanju o svemu tome uspesmo se automobilom i brzo i podosta visoko. Pod vrhove zašli smo i u izmaglicu. Još ne stigmo do kuće u kojoj ćemo odsjeti, a već prebiramo po stvarima i tražimo džempere i vjetrovke.

To je bilo ono neobično pri pakiranju. Neobično varošanima kada smo odabrali bele džempere, tražili punije hlače, flanelске košulje dugih rukava. Bez toga se ovamo ne dolazi ni u augustu. Kopaonik je i velika i visoka planina. Uvijek treba tako računati.

Jutrom krenemo uz Cigansku reku, s namjerom da zaobiđemo Gobelju i dokopamo se Bećirovca. Rosa po visokoj travi. Seljani kažu da je sijeno ponijelo tako da će ga imati za dvije sezone. Na proplancima cvijet kantariona, hajdučke trave, majčine dušice, poneki maslačak žutog punog cvijeta i ono plavo livadsko cvijeće sa cvjetnim krunicama u obliku čašice. Visoko gore, tridesetak i više metara ka plavetnili neba, miruju krošnje jela orodene šišarkama.

Gdje god čovjeku padne pogled — zeleno. Zeleno i zeleno. »Zeleno — volim te zimzeleno«. To je, baš to, ovdje. I lijevo i iznad i desno i iza. I neke ptice, vrapci raspjevani. Ili džandrljivi i svadalački. Ili pjevajući, kako i razumijemo njihov poj. Ne prestaju od jutra, ranog.

Je li to poj tišine ili uznemiravanje tihosti predjela gdje šuma, gdje drveće i trave žive osamljeni u druženju? Ovdje, na Kopaoniku, često sam naišao na krajolik sam sebi dovoljan. Zato: ovo je priroda sama sebi dovoljna i samozadovoljna, kojoj čovjek ne treba. Treba ona čovjeku.

Sve je ovo ono što zovemo: opuštanje. Sve se opušta: šuma, trava, zrak, I vrapci u svemu tome. I poneki cvrčak ili zov neke druge bube. Tko bi to znao; možda neka buba-muž traži i zove neku buba-zenu. Možda buba-majka priziva buba-dijete.

Ostavim i bube i okrenem se svom miru. Tražim trenutak kada čovjek ništa ne misli. Slutim da se osamim toliko da me priroda prihvati kao dio sebe. Ona da osjeti da joj ne smetam. Očima tragam za nigdinama. Onim zborom kojih napuštam Beograd, velegrad. To su oni predjeli planine koje posjećujemo ne da bismo ih prilagodili sebi, čovjeku, već da bi sebe, čovjeka, prilagodili prirodi. U tom činjenju da prirodu ne povrijedimo, ne ranimo je.

Bilo bi nešto kao zločin i bezrazložni posao promjeniti Orlove stene. Bilo što na njima, oko njih. Ostavili smo ih kako ih zatekosmo. Tamo iznad Farme, baš nekako tamo gdje Ciganska reka skrene s istočnog na sjeverni put da bi stigla do sela Krive Reke. Nikada nitko na tim stijenama nije video orla. Nema ovdje ni sokola. Samo što gvozdene ptice iznad njih imaju rutu na

Kopaonik zimi

Foto: Dr. Ž. Poljak

Kopaonik: Pogled s Jarma na Žleb (1772 m)
Foto: Dr Z. Poljak

putu Beograd—Skoplje. Legendu o tome zašto se ovaj krševiti, stjenoviti vrh zove po orlu, nitko mi od mještana nije znao ispričati.

Možda u tome ima nešto od neke naše planinarske joge. Hod ka prostranstvima, visinama i čutanju. Želja da se postane grana drveta, vlat trave, latica cvijeta, cvrkut bube — da postaneš prirode dio. To su oni trenuci kada nemaš potrebu da se prilagodavaš nekome, kada možeš da budeš svoj, ono što si, onakav kakav si, kako te je svijet podario svijetu. To je onaj zov koji nas mami u prirodu, u planine, one njene krajeve, gdje možeš biti svoj.

Misli mi skrenu na komšiju, čovjeka grada. Na njegovu jurnjavu julsku i augustovsku ka moru, Jadranskom, Sredozemnom, Crnom. Da se odmorom obogati, nauživa u kupanju, suncem promijeni kože ten. Zbog njega, čovjeka grada, bilježim: prema meteorološkim podacima u augustu je na Kopaoniku 9,3 sunčanih dana. Sve do sinoć sam mislio da će ovaj august biti iznad prosjeka. Sedam sam dana na planini i svih sedam je sunčano. Kad, u vrhovima jela sinoć je strujala magla. Tokom noći spustila se po dolinama i na

obroncima vrhova. Očekivali smo kišu, ali nas ona mimoide. I danas se Kopaonik obozgati suncem.

Pa dalje. Srednja dnevna temperatura augustovskog Kopaonika je 12,7 stupnjeva. Sto li je sada na užarenom asfaltu i betonu beogradskom, na trgovima beogradskim. Zrađi takvih trgovina i podataka da je na ovoj planini 159 dana godišnje s temperaturom ispod nule, a da je 26,9 stupnjeva Celzijevih (13. august 1957. godine) najviša temperatura u augustu zabilježena od kada se temperatura mjeri u meteorološkoj stanici na predjelu Krst. Uz to, u augustu 1981. godine usred ljeta — na Kopaoniku je pao snijeg. Kopaonik je poprilično vodna planina, a srednja temperatura vode većine izvora je samo 4 stupnja.

Josip Pančić, preteča i idejni pokretač i začetnik planinarstva u Srbiji, navraćao je 16 puta na Kopaonik. Ne bez razloga. Prvi susret Pančića i Kopaonika bio je daleke 1851. godine, a sto godina poslije planinari ispunjavaju njegov zavjet i, u suradnji sa Srpskom akademijom nauka i umetnosti i Srpskim geografskim društvom, prenose njegove kosti i podižu mu mauzolej na kopao-

ničkom najvišem vrhu Suvom Rudištu, koje od tada nosi njegovo ime. Tada je na Kopaoniku održan prvi slet planinara Jugoslavije.

Jedan svoj zapis Josip Pančić ovako počinje:

»Dopustite mi, da se ovom prilikom poslužim tom lepotom osobinom čovečjeg duha i da vas odvedem u jedan prekrasan kraj od Srbije, u kome sam se često i rado bavio, da mu proučim prirodu, u kome sam svaki put naihodio što god novo da vidim ili čemu da se divim, koji nisam nikada ostavljao, a da ne bih poželeo, da se još jednom tamo povrnam a to je Kopaonik i njegovo područje«.

Kopaonik je danas, točnije od 1981. godine, nacionalni park. I Josip Pančić ima zasluge što je tako.

Ove, 1988. godine, na stogodišnjicu smrti Josipa Pančića, vrh Kopaonika s njegovim imenom posjetilo je 383 planinara. Bješe to 12. juna, u dobroj organizaciji Planinarskog društva »Josip Pančić« iz Beograda i Planinarskog saveza Beograda. Pripadnici 21 društva iz Srbije, Makedonije i Crne Gore (Beograd, Skoplje, Titograd, Novi Sad, Gornji Milanovac, Kraljevo, Novi Pazar, Kruševac i još 20 gostiju iz više društava) pohodili su Pančićev vrh njemu u slavu. Nažalost, mnogi su nam najviši i najljepši vrhovi naših planina nedostupni, jer se tamo nalaze vojni objekti. Za ovu jedinstvenu priliku vojne vlasti su dozvolile planinarima da stignu do Pančićevog mauzoleja. Bješe to mogućnost da se

tamo stigne, da se načini neki snimak i da se na prigodan način podsjeti na davne dane poslijeratnog učvršćivanja planinarske organizacije, prvih koraka u organiziraju masovnih manifestacija na planinama, pa — ako hoćete — i na ljude koji su u tom razdoblju razvoja planinarstva u Beogradu, Srbiji i Jugoslaviji dali značajan doprinos.

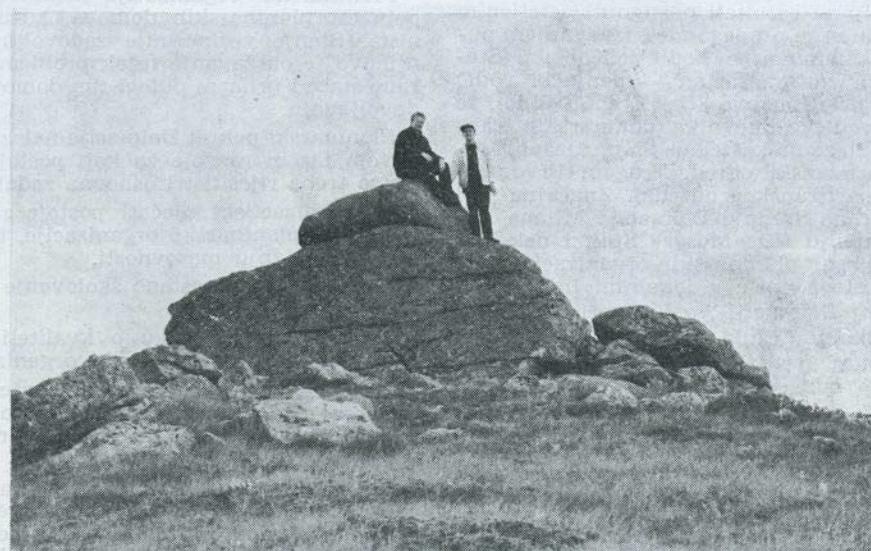
Znao sam da će tamo doći mnogi planinari veterani. Da će to biti prilika za susret, razgovor i podsjećanja. Sreo sam tamo Koču Jončića, Božidara-Paju Aleksića, Žarka Žarića, Dimitrija Dedakina, Radeta Kušića, Blaška Novakovića, Dimitrija Đorđevića i druge. U sjećanjima, u priči, bude spomenuto da bi 1991. godine, kroz tri godine, možda trebalo na Kopaoniku organizirati slet ili neki drugačiji skup planinara povodom 40 godina od prenosa Pančićevih ostataka na Kopaonik, u sanduku od dasaka isklesanih od drveta Pančićeve omorike s planine Tare.

Koaponik, planina Pančićeva! Što li je najljepše on našao na ovoj palnini? Zašto li se on toliko puta navraćao tamo? Je li nam baš sve to ostavio zapisano ili je nešto sačuvalo kao svoje? Samo njemu znano. U vrijeme njegova bješe Srbija veoma nerazvijena. Putne i prometne mogućnosti bjehu takve da je nestvarno usporedivati ih s vremenom današnjim.

A ipak, taj se čovjek toliko puta navraćao Kopaoniku.

Možda je to bila planina njegova. Kao što mnogi imamo svoju.

Bilo kako bilo, ostaje: opet Kopaonik.

Kopaonik: Veliki Karaman (1936 m)

Foto: Dr. Z. Poljak

Planinarstvo u Dalmaciji danas

U povodu osnivanja Planinarskog saveza Dalmacije

ANTE JURAS

SIBENIK

U Splitu je 11. lipnja održana izborna skupština Odbora planinarskih organizacija Dalmacije (OPOD-a) i prihvaćen novi Statut kojim je OPOD prerastao u Planinarski savez Dalmacije. Bila je to prilika da se analizira aktivnost planinarskih organizacija regije, da se izmjene iskustva u organiziranju zajedničkih akcija i da se izabere novo Predsjedništvo.

Konstatirano je da se broj članova i društava ne mijenja. Godine 1935. planinarske organizacije Dalmacije brojile su 3781 člana, 1986. godine 3970, a 1987. godine 3993 registrirana planinara. Od ukupno 24 dalmatinske općine samo u 12 postoje planinarska društva. Ukupno ih je 16, vezanih za DPZ, radne organizacije i ustanove, posebno škole. Na fakultetima i višim školama još nema planinarskih društava. Specijalističkih planinarskih djelatnosti i službi ima zasad samo u Splitu, Zadru i Makarskoj. Njihovu privlačnost trebalo bi iskoristiti za okupljanje omladine i u drugim sredinama.

U posljednju godinu-dvije održano je nekoliko općih planinarskih škola za planinare i planinarski podmladak kao i specijalističkih škola. Nije održan planirani tečaj iz orientacije i seminar za vodiče društvenih izleta. Kadrovsko stanje poboljšano je školovanjem desetak planinarskih instruktora, ali su i potrebe i mogućnosti daleko veće.

Propaganda se provodi »od slučaja do slučaja«. Bolji su rezultati postignuti ustaljenim oblicima interne propagande i izdavanjem publikacija. Štampan je Vodič po Kozjaku (Stanko Gilić), zatim Marjan — penjački vodič (Ivica Piljić), Biokovo (Dr. Ljubo Mihić), te nekoliko vodiča i dnevnika planinarskih transverzala (Stazama kaštelanskih partizana, Mosorski partizanski odred, Tragom Prvog Šibenskog partizanskog odreda). Značajna je i karta planina Srednje Dalmacije Milana Đekića u izdanju PD »Mosor« Split i nekoliko biltena. O radu planinarskih organizacija Dalmacije često se piše u lokalnim listovima i »Slobodnoj Dalmaciji«, a i govor se u emisijama lokalnih radio-stanica. Mala je, pak, zastupljenost u listovima izvan regije i na televiziji.

Zajedničke akcije planinarskih organizacija Dalmacije već su dobro uhodana praksa, pa se njihov broj iz godine u godinu povećava. Ima ih desetak godišnje, a najpopularniji je Dan planinara Dalmacije što se održava svake godine u mjesecu svibnju. Ove godine održan je na Orjenu i okupio je 380 članova iz skoro svih dalmatinskih društava, i goste. Svake

treće godine organizira se Susret planinara Dalmacije na Biokovu. Ove će godine to biti 10. rujna u biokovskom selu Veliko Brdo, a u organizaciji PD »Biokovo« iz Makarske. Dvana je želja da se obnovi suradnja planinara Dalmacije i Like, pa očekujemo da će do toga doći već ove godine na Biokovu. Novo će Predsjedništvo analizirati dosadašnje zajedničke akcije i unaprijediti ovu u posljednje dvije godine najznačajniju djelatnost.

Pored navedenog važno je istaknuti djelatnost u njegovanju i razvijanju revolucionarnih tradicija, na zaštiti prirode i na jačanju ONO i DSZ. Treba posebno istaći djelatnosti vezane za planinarske transverzale. Na području Dalmacije ima dvanaest transverzala koje nose imena prvih partizanskih odreda Dalmacije i povezuju mjesta i lokacije poznate po dogadjajima iz NOR-a. Samo u protekljoj godini na otvaranju novih i obilasku postojećih transverzala u regiji sudjelovalo je više od tisuću planinara, omladinaca, članova Saveza boraca i drugih društvenih i društveno-političkih organizacija, te pripadnika JNA. Dalmatinški planinari redovito obilaze i ostale planinarske transverzale širom Jugoslavije.

Uspostavljena je dobra suradnja s jedinicama i garnizonima JNA. Bilo je više ujamčnih posjeta i druženja, a planinarski objekti koristili su se i za potrebe TO i jedinica JNA.

Planinarska organizacija Dalmacije ima petnaest planinarskih domova, kuća i sklopišta. Stanje većine nije zadovoljavajuće i njihovo je održavanje težak problem. Markirane staze i prilazni putevi tim domovima zadržavaju.

Planinarski pokret Dalmacije nalazi se pred novom fazom razvoja za koji postoji uvjeti. Za to treba rješiti tri osnovna zadatka:

1. organizacijski ojačati postojeće i osnovati nove planinarske organizacije, te posvetiti veću pažnju masovnosti,
2. provoditi neprestano školovanje kadrova svih profila i
3. voditi stalnu brigu o kvaliteti rada u svim područjima planinarske organizacije.

Kažimo, na kraju, da je usvajanjem novog Statuta OPOD preimenovan u Planinarski savez Dalmacije i da sada ima status društveno-pravne osobe.

Za dosadašnji uspješan rad Odbora zaslužni su njegovi članovi i dosadašnji predsjednik Milorad Mrdaković. Za novog predsjednika Planinarskog saveza Dalmacije izabran je prof. Ivo Antunac, član PD »Kamenar« iz Šibenika.

Jankovac

MILAN KAUČIĆ
SLAVONSKA POŽEGA

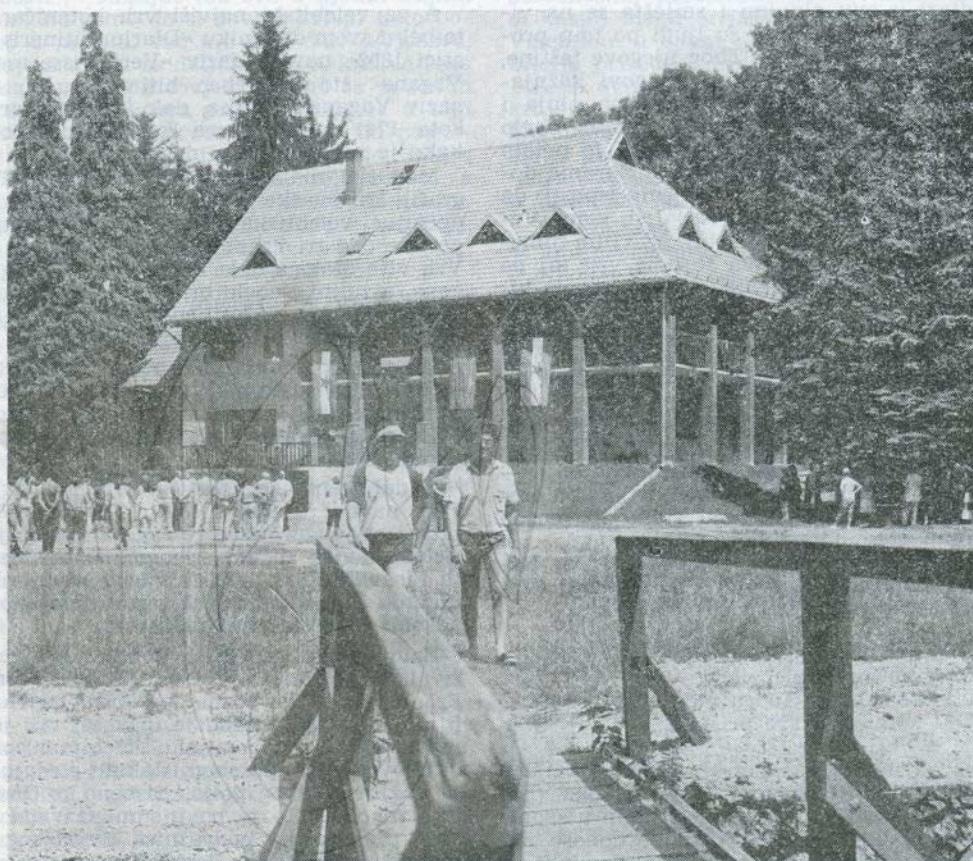
Planinarski hram prirode, putopisni, u rukopisu domaćem i stranom, akademskom, uz budljivom i pjesničkom. Visinski vrtić za sve klinice, mirisan i zračan, s grimizno plavim nebom. U carstvu šuma, u krošnji javora i bora i breze samotne, šumi tu svoj šum Slavonije — beba s kolijevkom do Dunava i Drave. Kao katedrale u paleti neba i oblaka ljujuška se u šari visina jedna do druge orijaška bukva. Ovdje, na 475 metara, priroda uživa svoju punu slobodu, a samo su iznad nje oblací bijeli i vječni.

U stijeni izvor čudesan, ključa i kroz samo grlo teče u vrelo života, a malo dalje vlažna i mračna, samotna i tajanstvena 'ajdučka spilja Maksima Bojanica. Ovdje je u mir pokopan vječni počinak Josipa Jankovića, plemenitog još iz davnih prošlih stoljeća. I Janković i Bojanić, baš kao i mi, svaki na svoj na-

čin voljeli su Jankovac i u ogledalu njegovih voda tražili svoju prošlost i pili budućnost.

Lahor je zavjetao i zaigrao dva mala jezera, a voda k'o voda, odmah zalije nešto sebi daleko ispred nas. Je li to izvor u beskraju plavetnila, ili su to samo dugine boje na Jankovačkom slapu u trenu vječnosti? A odmah pokraj i sitna mala kap zatekla se u novom buđenju da ponovo umre u životu. Ako smo zbog nečega za trenutak nekuda i otišli, vizija prirode zaigrala se iznova u našem opstanku. Je li to dar vječnog jutra ili samo iskra postojanja?

I provalija je ovdje čarobna, sura. Klisura obrasla mahovinom. Na dnu Kovačice bistre i nemirne, puteljak orošen brza s kamena na kamen u Slavoniju meku i rodnu. I tako dan za danom, sve dok se u cik zore papučke ponovo ne rodi naša vječna znatiželja.

Novi planinarski dom na Jankovcu

Foto: M. Kaučić

Prilog povijesti prve podružnice HPD-a

Dr. ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Cesto puta Ličani kažu: da nije Velebita bila bi nam klima u Lici drugačija, ne bi bilo puna snijega ni hladnoće i rasla bi višova loza po ličkim poljima. Vjerojatno se ljuto varaju, jer ipak na prosječnoj visini ličkih polja od oko 600 metara ne bi bilo toliko toplije koliko se zamišlja iako bi klima bila ugodnija s obzirom na zime, ali zato ne bi imali te čudesne planine što zrači toliko raznolikom ljepotom i brojnim izazovima.

Još u rimsko doba, koliko se zasad zna, Velebit je nazivan Mons Bebii i taj se naziv zadržao u dalmatinskim predjelima sve do polovine 19. stoljeća kako se to čita iz natpisa na slici koja prikazuje otvaranje velebitske ceste preko Malog Halana godine 1832.

U istim tim predjelima u puku je rasprostranjeno drugo ime za ovu golemu planinu. Prvi to narodno ime navodi Petar Zoranić u svojim »Planinama« tiskanim godine 1569. On donekle kopira grčku mitološku priču po kojoj **Velebij**, sin Atlantov, koji je htio sve znati, odlazi u ovu planinu i smješta se na visoki planinski vrh, koji su ljudi po tom prozvali po njemu Velebij. Zbog njegove taštine, kaže dalje legenda, Velebjija bogovi kažnjavaju. Nastala je iznenadna snježna oluja i njega je ubio grom. Kako je planinu obvio snijeg nazvana je **Velebil**, a narod je potom izveo svoj izraz **Velebić**. O tome Zoranić doslovce piše ovako: »... toliki snig ispusti, da vas vrh pokri mećavom. (...) I ti, kome Velebij jime biše, sada Velebil pravijim jimenom zvati se moreš. Zva se dale vrh taj po riči te dugo vrimje Velebil, jer vas snigom bilim pokriven većkrat staše, da pak po tu općećih ne već Velebil da Velebić zove se.«

Prema svemu sudeći čini se da je naziv Velebit domaćeg porijekla kako to navodi dr. Ž. Poljak u svom velebitskom vodiču. On navodi i mišljenje P. Skoka iz njegova Etimologiskog rječnika koji treći slog riječi Velebit izvoditi od participa glagola biti, u značenju — boraviti, pa prema tome toponim Velebit treba značiti »Veliki pastirski stan« ili možda pastirski stan na velikoj visini.

Naziv Velebić navodi i pjesnik Juraj Baraković Zadranin u svojoj Vili Slovinki (Venečija 1614) pjevajući:

Svega svita skupne vile
vrhu gore Velebića
zbor sabraše svoga vića
u kom bihu sve prispile.

Naš najstariji leksikograf Jakov Mikalja u svojoj knjizi Blago jezika slovinskoga (Lavreti 1649) i Josip Voltiggi Istrijanin u svome Ričoslovniku (Beč 1803) također donose naziv Velebić. Navodi ga i Lopatić u jednoj ispravi iz Senja godine 1639: »Do vrh gore, ki

se imenuje Velebić... po komu je kunfin svakoga drivja gore za svaku potribu.«

S druge strane oblik Velevit spominje naša narodna pjesma u Erhangelskom rukopisu oko 1730: Vidiš seko, Velevit planinu, a kao da-nasnji oblik spominje riječ Velebit fra Tomas Babić (Pisme duhovne, Mletci 1736) i Andrija Kačić Miošić u Razgovoru ugodnom (Mletci 1759), dakle prije više od dva stoljeća.

Svojevrsno tumačenje naziva Velebit iznosi B. Kosović (Lički kalendar, Zagreb 1935). On piše da Albanci, dakle potomci nekadašnjih Ilira, koji su prije dvije tisuće godina živjeli u ličkim predjelima, kad želete istaći nešto debelo, masivno, koriste riječ **bitha** ili **bit** u značenju debelo meso, što je ustvari debelo meso u smislu dijela ljudskog tijela. Kako Ličani mnoga brda zovu Debelo brdo ili Debela glavica, Kosović pretpostavlja da su Iliri u sukladnosti s doseljenjem Slavenima nazvali onda golemu planinu Veliki ili Veli bit odnosno Velebit.

A za velebitski najviši vrh botaničar Kitaibel u svom dnevniku »Diarium itineris croatici 1802« navodi naziv »Verh visse maloga Vagana« što bi trebao biti već u to doba naziv Vaganskog vrha, dok je Babin vrh t.j. kota 1741 m navedena kao »Debalo brdo« kako je netko i danas naziva.

Medutim, malo poslije F. Fras u svoj Topografiji karlovačke vojne krajine (Zagreb 1835) opisujući velebitske vrhove navodi nakon Segestina ova tri vrha: Vrh više Mokroga dola, Vrh više Maloga dola i Vrh više Velikog Vagana, a zatim Debelo brdo. S obzirom na navedeni Frasovi redoslijed Vrh više Velikog Vagana trebao bi biti Vaganski vrh.

Prema prof. Rosandiću po prvi put se zvanično u nas spominje kota 1758 pod imenom »Vaganski vrh« u raspravi dra P. Matkovića tiskanoj u »Radu Jugoslavenske akademije« godine 1872.

U daljnjem nabranjanju velebitskih vrhova Fras navodi Veliku i Malu Visočicu, vjerojatno im je zamjenjeno mjesto, a ionako je na Velebitu više sličnih vrhova naziva Visovac ili Visovača. Uostalom i na drugim našim planinama ima sličnih naziva za vrhove koji su poznati kao istaknuti vidikovci.

Zato se ponekad prije Velika Visočica nazivala i Velebitska Visočica kako to čini D. Franjić u prvom poznatom opisu uspona na nju godine 1898. Kako je ipak taj vrh jedini takve visine u tom dijelu Velebita i poznati vidikovac, uz to posebno istaknut gledajući ga sa sredine Ličkog polja, posebno iz Gospića, nije ni čudo što je po njemu nazvana prva naša planinarska podružnica Hrvatskog planinarskog društva iz Zagreba osnovana u Gospiću godine 1898. No, od tada je Visočica

izgubila ostale navedene atribute vezane uz njezino ime.

U nedogled bi se tako moglo nizati rasprave o Velebitu, o njegovoj povijesti, ljudima, vrhovima, stazama i dolinama i iznositi brojna mišljenja što su ih iznosili znanstvenici, i naši i strani.

Nisu znanstvenici odlazili u Velebit samo radi obavljanja svojih poslova već su ih privlačile velebitske ljepote, raskošni kameni oblici, raznolikost velebitskih predjela pa je i to razlog što su je mnogo istraživali. Zato se može reći da su znanstvenici bili u isti mah i prvi planinari, naravno, ako isključimo velebitske žitelje i nomadske stočare kojima je Velebit bio život.

Za znanstvenicima krenuli su i drugi naši ljudi kako su to činili i na ostalim našim pla-

ninama pa zato već godine 1874. imamo u Zagrebu osnovano Hrvatsko planinarsko društvo, a 9 godina nakon toga, godine 1883. povjerenik tog društva u Gospicu postaje Ivan Madarević.

Ubrzo poslijе toga i to 1. studenoga 1886. u polumjesečniku »Ličanin«, u njegovu 21. broju, koji je izlazio u Gospicu baš od te godine, književnik Ivan Devčić piše članak u kome poziva na osnivanje planinarskog društva u Lici. Radi njegova zanimljiva sadržaja, a u vezi s proslavom 90. godišnjice planinarskog društva u Gospicu, zgodno ga je i danas pročitati s napomenom da je do osnivanja prve podružnice HPD došlo tek godine 1898. i da je nazvana »Visočica«. (Devčićev tekst doslovno je prenesen).

OSNUJMO PLANINSKO DRUŽTVO U LICI

Neima ugodnije, poučnije i koristnije zabave za čovjeka, nego boraviti u divnoj prirodi, koju stvoritelj raznolikim krasotama obdar. I nigdje se čovjek neće prije otresti dosadi, raznim brigama a i tuzi, kaošto će kad zađe u prirodu.

Ona ga blaži, raztjerava oblak sa sumorna čela, uzhiće ga, sbori mu bi reć o minuloj mladosti — slikajuć mu sve u njekih bajnih slikah. Ne samo da si čovjek kripi tielo borevac u prirodi, već mu se i duh osvježava, postaje snažniji za daljnji rad. A kud će veća korist, nego kada čovjek ugodno sa poučnim spaja: kad proučava prirodu, nalazeći u tom ugodnu zabavu. Narodi, kojim je do poznавanja njihove otacbine mnogo stalo, imaju družtva, koja upoznavaju svoje članove sa svim onim, što je krasna u njihovoj domovini.

Žalostno je, kada tuđinac dođe u naš kraj, te nas tek on počme upozoravati na one krasote, koje se nalaze u našem zavičaju.

Žalostna, a i neoprostiva je to pogreška naša, da slabo hajemo za sve ono, što bi nam srce moglo oplemeniti, um razbistriti. Jedan sat boravka na kojem vrhuncu, odkud ti puca vidik na sve strane — više vriedi nego da ciele noći probaviš u sparnoj sobi, slušajući kukurikanje kakovih kulturtregera, ili da si kvariš oči čitanjem kojeg grijusnog romana, kakvih se u Hrvatskoj, žalibze, na cente pročita.

Do sada ima u Hrvatskoj samo u Zagrebu planinsko društvo, kojem je jedna od najprihvatljivijih zadaća: upoznavati svoje članove sa prirodnim krasotama, prireduje u tu svrhu izlete. Ma i najzabiteniji kraj u Hrvatskoj krije u sebi neizmjerno mnogo prirodnih krasota, kojima se tuđinac divi, a za iste možda niti neznamo.

Mi se Ličani ne možemo potužiti da je Lika takova da nam nepruža svega onoga, što je oku i srcu ugodno. Gorostasni Velebit sa svojimi visovima, s kojih ti vidik otvara se na cielu Liku i sinje more, sam je zavredio da se potruđiš na njegove tjemenice, pak da se diviš prizoru, kakov ćeš badave drugdje tražiti. Gospicani, kao da su pamalo stali uvi-

dati ove krasote, počeli su svakog ljeta sve češće pohadati vis Velebita »Visočicu«.

Carobna zrmanjska dolina, taj Sedan starog Ilirika, taj Vinodol kršne Like, vabi čovjeka da se uputi tamu, da se nadivi njenoj krasoti, dozove u pamet prošlost hrvatsku gledajući ruševine Rakovnika i Zvonigrada.

Vilovita Plešivica, s koje ti oko kruži po plodonosnoj posestrimi Bosni, nazire u modrikastoj magli orijaški Triglav, takmi se sa Velebitom u onom užitku, koji se pruža ljubitelju prirode.

A za ovim nezaostaju niti drugi uresi ovih krajeva — Bajne Plitvice, divotna Krbava s Mamulinom, Zelenom i Krnjakovom pećinom; Samogradská, Studenačka, Ostrovčka, Ostranska i Skaličeva špilja; periodično vrelo u Brušanima, itd.

Nije mi zadaća nabrajati sve ono što nam se čini neznačnim, a što bi drugi narod kovao u zvezde, već ću reći koju u prilog predmeta, o kojem sam davnja razmišljao.

Kad sam bio pred njekolike godine na Plitvicu, izjavio je vredni Ferdo Veber, sudbeni vjećnik, ovu značajnu:

Dočim strani uvijek hvale
Svoga kraja krasote baš male,
Evo Hrvat skroman u svom domu,
Jezer ovih nehvali nikomu;

Već on k njima doziva svakoga,
Da se divi daru vječnog Boga:
Plitvice bo divna su milota —
Bezparna im naravi krasota!

Ali kako stoji s posjećivanjem ne samo Plitvica, već i drugih krasnih predjela Like?

Moja je namisao, da se u Lici osnuje planinsko društvo sa sjedištem u Gospicu. Hvala Bogu, ima u Lici dosta ljudih, koji bi svojski prionili da se upoznamo sa nakitom kršne Like; a ima ih, koji bi uznastojali tada da se izpita Fauna i Flora ovog kraja, i to sve prigodom izletah.

Planinsko društvo u Lici bilo bi pozvano, da priređuje izlete svojim članom, da uči-

ni pristupnijimi one divote prirode, koje zaslužuju doista takovo ime; da sačuva od barbarске ruke divni nakit naših špilja, itd.

Kad se je mogla u Gospiću osnovati ne jedna već dvije čitaonice, pjevačko i vatro-

gasno društvo, podružnica gospodarska, moći će se zasnovati i planinsko društvo, kojeg osnutak čim toplige neka bude preporučen. A ako Bog i sreća dade, skoro će se o tom početi raditi.

Zagrepčani će 1989. na Everest

KINA ODOBRILA USPON IZ TIBETA

Planinarski savez Zagreba objedinjuje 36 planinarskih društava na teritoriju grada s preko 17 000 članova. U posljednjih nekoliko godina zauzima u našoj zemlji jedno od vodećih mesta u organizaciji ekspedicija u svjetsku velegorja. Dosad je organizirao četiri alpinističke ekspedicije koje su sve u potpunosti uspjele, bez i najmanje nezgode, a imale su velikog odjeka u našoj i inozemnoj javnosti.

— Godine 1982. oslojen je vrh Annapurna IV (7525 m) u Nepalu, u alpskom stilu, bez pomoći nosača i upotrebe umjetnog kisika.

— Godine 1985. ispenjan je u Andama prvenstveni »Zagrebački smjer« na peruaški vrh Huandoy (6070 m) po putu kojim nikada nitko nije prošao.

— Godine 1986. ostvaren je izuzetan uspjeh usponom kroz južnu stijenu himalajskog vrha Ama Dablam, kada je uz američki, japanski, francuski i švicarski smjer traš'ran novi put na jedan od najtežih vrhova u Nepalu koji od tada nosi ime »Jugoslavenski smjer«.

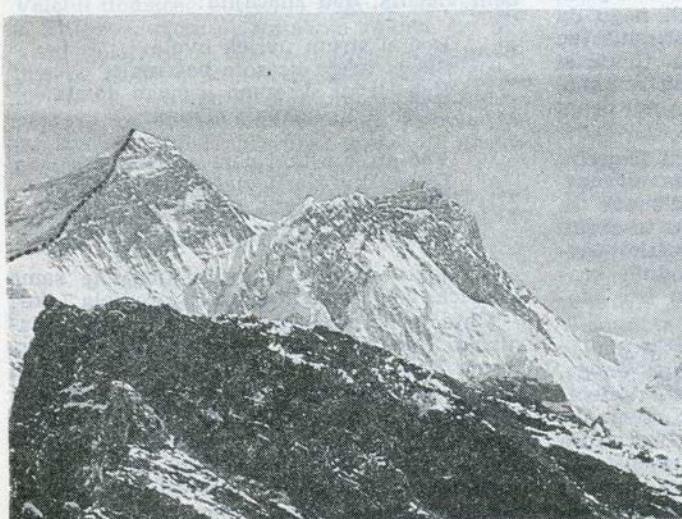
— Godine 1987. postignut je i najveći uspjeh zagrebačkog alpinizma, kada je na drugi po visini do tada neosvojeni vrh na svijetu po prvi puta stupila ljudska noga po

jednom od najdužih smjerova u Himalajama. Bio je to uspon na Ngozumpa Kang (7743 m), na granici Nepala i Tibeta. Zagrebačka ekspedicija bila je te godine najuspješnija u tom dijelu Himalaje.

Osnovna je karakteristika zagrebačkih ekspedicija da veći dio finansijskih sredstava ostvare sami sudionici putem rada na visokim objektima, gdje upotrebljavaju svoju alpinističku opremu i tehniku (pranje prozora, razni popravci i sl.). Sponzori koji sudjeluju sa svojim sredstvima na tim akcijama ostvaruju određene propagandne efekte, jer ekspedicije imaju velik publicitet u sredstvima informiranja. Posljednje dvije ekspedicije bile su prisutne u mnogim prilozima u TV-programu, a u dnevnim novinama i časopisima objavljen je niz članaka, foto-reportaža i feljtona, a uz to i reklame pojedinih radnih organizacija vezanih za te ekspedicije.

Sve ove ekspedicije svečano su bile predstavljene u posebnim programima u prepunoj Velikoj dvorani »V. Lisinski« u Zagrebu.

Ekspedicija djetalnost ima i šire značenje jer kroz potpuni amaterizam, ali profesionalno izveden, naši alpinisti predstav-

Jugoslavenski smjer na Everestu

ljaju našu domovinu u prijateljskim zemljama i podižu ugled našeg sporta u međunarodnim okvirima.

Već 67 godina organiziraju se ekspedicije sa ciljem da se ljudi popnu na najviši vrh svijeta Mt. Everest, Sagarmathu ili Qomolangmu, kako ga sve nazivaju. Počelo je još 1852. godine kada su engleski topografi izmjerili visinu tzv. Peaka XV koja je iznosila 8839 m i nakon četiri godine nazvali ga po šefu ureda Georgu Everestu. Ta visina mijenjala se nekoliko puta, kako su se usavršavale metode mjerjenja, a posljednja je i vjerojatno najtočnija od ljeta prošle godine i iznosi 8872 m.

Smješten na granici Nepala i Kine, teško dostupan ne samo zbog prirodnih prepreka. Prije drugog svjetskog rata Nepal je bio zatvoren za strance, kao i Tibet, ali je britanskim alpinistima bilo nekoliko puta dopušteno da pokušaju sa sjevera. Godine 1950. Nepal je otvorio svoje granice, ali Tibet je i dalje zatvoren sve do 1980. godine.

Prvi puta Everest je osvojen 29. 5. 1953. godine u nezaboravnom usponu Edmunda Hillaryja i Tenzinga Norgaya. Danas na njega vodi desetak prvenstvenih smjerova s još toliko varijanti. Ispenjali su ih britanski, kineski, američki, jugoslavenski, poljski, japanski i australski alpinisti. Za to je bilo potrebno organizirati preko 200 ekspedicija, od kojih je samo svaka četvrta došla do vrha, a tek svaka deseta je uspjela ispenjati potpuno ili djelomično novi smjer.

Nakon iskoristenih gotovo svih mogućnosti novih uspona s juga, od 1980. godine zbivanja su se preselila na kinesku stranu masiva. Uostalom, tamo je područje Everesta tri puta prostranije i postoji još niz neobrađenih alpinističkih problema. Taj dio Everesta okružuju ledenjaci Rongbuk i Kangshung, iz kojih se uzdižu četiri glavna grebena: zapadni, sjeverni, sjeveroistočni i južni. Između njih smještene su i dvije impozantne stijene: sjeverozapadna i istočna.

Bazni logor predviđen je na visini od 5250 m, sedam km od ruševina poznatog samostana Rongbuk, a desetak km dalje postavit će se gornji bazni logor na visini od 5850 m. Nasuprot ulazu u stijenu ispod sedla Chang La bit će logor 1 na visini od 6200 m. Od tog mjesta do vrha uzdiže se strma stijena nagiba do 60°, s mnoštvom još strmijih detalja, visoka 2600 m.

Predsjedništvo skupštine grada Zagreba odlučilo je da se prihvati pokroviteljstva nad ovom petom zagrebačkom alpinističkom ekspedicijom.

Alpinistička javnost bila je začudjena kada je Kineski planinarski savez izdao jednom gradskom savezu dozvolu za uspon.

Treba znati i to da je Mt. Everest »rasprodan« do kraja milenija sa svih strana. Tu počast Zagrebu treba pripisati činjenici da

Dobrovoljni prilozi za financiranje ekspedicije šalju se na račun Saveza fizičke kulture 30102-078-4340 sa naznakom: Planinarskom savezu Zagreba za ekspediciju na Everest.

Mt. EVEREST

'89

珠穆朗瑪峰
CHINA-TIBET

8872m

se Kineskom planinarskom savezu još nije obratila niti jedna socijalistička zemlja s molbom za uspon iz Tibeta, unatoč tome što su neke od njih vrlo jake u ekspedicionizmu.

Ovu priliku treba iskoristiti, jer slične sigurno neće biti dugo vremena, a kada se i pojavi, pitanje je bi li se poklopila s višegodišnjim kontinuiranim kvalitetnim rezultatima kakve ima sadašnja generacija zagrebačkih ekspedicionista, jer to je i preduvjet da se o Everstu uopće razmišlja.

Odgovor na pitanje, koje će sigurno mnogi postaviti — zašto želimo na Everest i koji je tome smisao, dao je prije pedeset godina britanski alpinist G. H. Mallory, jedan od prvih ljudi koji se na njega pokušao popeti. Odgovor je bio vrlo jednostavan: »Zato što postoji!«

Planinarski savez Zagreba

Jama Burinka na Crnopcu u Velebitu

OZREN LUKIĆ

ZAGREB

Istraživajući masiv Crnopca bili smo uvjereni da na tom području postoji i dubljih jama od poznatih u dosadašnjim istraživanjima, kao što su Veliko grotlo (—170 m), Jama iznad Vasanovih korita (—130 m), Jametina kod Jabukovca (—120 m) i Jama pod Crnopcem (—102 m).

Jamu Burinku pronašli smo zahvaljujući pomoći Branka Veselinovića iz Gornjeg Čabrića prilikom petodnevnog istraživanja za vrijeme prvosvibanjskih praznika 1988. godine. Tom prilikom istražene su i druge jame, uglavnom do dubine od 40 m, jednostavnog morfološkog oblika, i Jama Tiljkusa dubine 65 m, s uzlaznim kanalom dužine 125 m. Sudjelovali su: R. Dado, O. Lukić (SO PD »Željezničar«), Ž. Trubić (SO PDS »Velebit«), I. Brzoja (SD »Ursus spelaeus«). U Jami Burinci doprli smo do dubine od 240 m, a dalje nismo mogli zbog nedostatka opreme. Iduća istraživačka akcija, u kojoj su sudjelovali R. Dado, B. Jalžić, I. Jelinić, M. Kuhta, O. Lukić, J. Ostojić (SO PD »Željezničar«), Ž. Trubić (SO PDS »Velebit«) i E. Strkljević (SO PD »Mosor«), poduzeta je tri tjedna kasnije sa ciljem potpunog istraživanja objekta.

Inače, prva speleološka istraživanja područja Crnopca počela su 1978. godine (vodio ih je B. Jalžić) i uz manje prekide traju do danas. Masiv Crnopca predstavlja najneprohodniji dio Velebita zbog brojnih i dubokih vrtača, pa je potrebno nevjerojatno mnogo vremena da se dode s jednoga na drugi greben iako udaljenost između njih iznosi svega nekoliko stotinjaka metara. Kraj je uglavnom nenastanjen, ali u blizini Jame Burinke postoji jedan ljetni stan, Veselinovića stan, koji smo prilikom istraživanja koristili kao bazu. Prilikom ova istraživanja vremenske prilike su nam bile sve prije nego naklonjene, tako da je orijentacija i kretanje po terenu bilo vrlo teško.

Prilikom druge akcije koristili smo se kombijem Planinarskog saveza Hrvatske, kojim smo se prebacili do G. Čabrića s južne strane Crnopca, a odatle nakon dva sata hoda do kućice u Dumanu, odnosno Veselinovića stana kako je upisano na topografsku kartu mjerila 1:25000. Jama se odatle nalazi u smjeru sjeverozapada na 30 minuta hoda po strmom i zaraslom terenu, na visini od oko 1000 m. Točan položaj jame nemoguće je odrediti jer topografska karta mjerila 1:25000, iako nova, ne odgovara stvarnoj situaciji na terenu. Jamu je praktički nemoguće naći ako vas netko ne odvede do samog ulaza. Akcija istraživanja Burinke trajala je 17 sati s time da je u jamu ušlo 7 speleologa, a istražena je do

dubine od 290 m i 180 m horizontalnog kanala.

Opis Jame Burinke

Ulaz se nalazi na rubu krške zaravni gdje počinje jaruga koja se spušta prema jugoistoku odnosno k Veselinovića stanu. Dimenzije ulaza su 20×15 m, a ulazi se sa sjeveroistočne strane odnosno najniže strane otvora. Postoji mogućnost da se uđe i sa sjeverne strane, koja izgleda povoljnije, jer se u tom slučaju izbjegnu ulazni sipari, ali u dalnjem napredovanju nepriliku predstavlja jaka voda cijednica, naročito za vrijeme kiša, kao što je bilo za vrijeme našeg istraživanja. Uzlazna vertikala iznosi 174 m, a tehnički je razbijena u 4 manja dijela od 18, 16, 22 i 113 m. Zadnji dio od 113 m je u potpunosti prevjesan, a na 80 m od dna ulazi se u dvoranu tlocrtnih dimenzija 160×90 m. Pri ulasku ili izlasku iz jame neophodno je da se na vertikali nalazi samo jedan čovjek zbog odronjavanja kamenja s ulaznih sipara, što znatno produžuje boraček ekipi u jami.

Samu Veliku dvoranu nemoguće je u cijelosti sagledati jer je doista fascinantnih dimenzija. Ta dvorana ujedno predstavlja i jedan od najvećih spiljskih prostora otkrivenih do sada u kršu Jugoslavije. Slikovito rečeno to je površina 3 nogometna igrališta, a volumski gledano u nju bi stale dvije Zagrebačke katedrale. Do ovog je istraživanja rijetko tko od članova ekipa mogao da sebi zamisli tolik beskraj svijeta tišine i tame. Čovjek se u takvom prostoru osjeća zanemarivo malen, ali činjenica je da je ipak prisutan te da na kratko remeti taj sklad podzemlja.

U sjevernom dijelu dvorane nalazi se otvor u zidu koji vodi u 111 m dubok »bunar« čije dno je ujedno i najniža točka objekta. Niz tu vertikalnu teče manja količina vode koja vjerojatno presuši u sušnom periodu. Vertikalna je tehnički razbijena na četiri dijela od 50, 35, 4 i 20 m. Iz sjeverozapadnog dijela dvorane nastavlja se kanal koji se najprije strmo uzdiže, a zatim postepeno spušta sve do dubine od 240 m. Sirina mu varira od 10 do 20 m, a visina od 10 do 30 m. U kanalu se pojavljuju tri manja vodena toka koji završavaju u »bunarima« s vodom. Dubina bunara varira od 17 do 25 m, a u kanalu se nalaze tri takva bunara. Za te bunare kao i za bunar u zapadnom dijelu dvorane karakteristična je voda na dnu, a očito je da razina vode u sušnom razdoblju znatno opada. Na kraju kanala nalazi se jezero dužine 10 m s niskim stropom, koje

smo preplivali i dijelomično istražili uzlazni kanal koji slijedi nakon jezera.

Geologija, hidrogeologija i geneza objekta

Većina masiva Crnopca nalazi se u tzv. Jelar-brećama koje ustvari predstavljaju kapu Crnopca, a leže transgresivno na starijim jurskim odnosno krednim karbonatima. U literaturi se Jelar-breće smatraju slabije propusnim karbonatnim stijenama, te je pojava ovako velikog objekta u njima to interesantnija. Prospekcijom terena uočen je veliki stupanj okršenosti, a kako ne postoji niti jedan stalni nadzemni tok, a količina oborina je relativno velika, jasno je da mora postojati izražen pukotinski sistem dreniranja vode u podzemlje, pogotovo ako se uzme u obzir tektonska aktivnost područja i to naročito neotektonski pokreti. Područje Crnopca je u stalnom izdizanju i iznosi oko 900 m u posljednjih 24 miliona godina odnosno od oligocena do danas (po E. Prelogoviću). Naglašena tektonika je omogućila formiranje velikih speleoloških objekata uz same tektonske elemente. Već s ulaza u jamu pa do dna mogu se pratiti dvije izražene pukotine, jedna smjera SI—JZ, a druga SZ—JI koje su predisponirale stvaranje Velike dvoranе. Očito je da se radi o objektu kavernognog tipa nastalog natražnom erozijom. Otvaranje njezinog ulaza nastalo je u posljednjoj fazi nastanka objekta urušavanjem dijela stropa Velike dvorane i to nakon prestanka toka vode kroz kanal i dvoranu, odnosno nakon spuštanja erozijske baze.

Pitanje je koje se nameće, odakle tolik horizontalni kanal na visini od oko 750 m kad je područje protjecanja podzemne vode iz smjera Gračačkog polja k izvoru rijeke Krnjeze i izvorima uzduž Krupe i Zrmanje znatno niže. Naime, kota poniranja na Gračačkom polju danas je na oko 550 m, a izvori u podvelebitskom prostoru na oko 50 m. Objašnjenje za to bi moglo biti spuštanje erozijske baze podzemne vode ispod masiva Crnopca uvjetovano, između ostalog, spuštanjem Gračačkog polja uzduž Ličkog rasjeda odnosno izdizanjem Velebita. Kao primjer za ovo objašnjenje mogli bismo navesti Cerovačke pećine na sjevernoj strani Crnopca koje se nalaze jedne iznad drugih te ukazuju na tektonske pokrete i spuštanje erozijske baze za najmanje 120 metara. Iz ovih podataka moglo bi se pretpostaviti da je Jama Burinka logički nastavak jedne od Cerovačkih pećina. Ujedno to znači da je inicijalni oblik jame na neki način »preživio« sve tektonske nemire, a dalji erozijsko-koroziski rad vode cijednice u objektu održava ga i danas u »životu«. Isto tako i Cerovačke pećine nalaze se tik uz sam Lički rasjed koji je veoma aktivran, a uspjele su se sačuvati do danas. Potrebno je spomenuti i drugo moguće objašnjenje. Naime, sjeverozapadno od Jame Burinke nalazi se poveća krška zaravan, danas prepuna vrtača, škrapa i manjih jama odnosno snježnica. Moguće je da je horizontalni kanal u jami, a ujedno i

Ulez u jamu Burinku

Foto: B. Jalžić

cijeli objekt, služio kao ponor za vode koje su se skupljale na toj zaravni. Međutim, teško je zamisliti da je tako relativno malo slivno područje (površina oko 4 km²) moglo sakupiti dovoljno vode koja bi bila u stanju da »izdubi« tolik objekat. Cjelokupniji prikaz geoloških, hidrogeoloških i tektonskih elemenata u odnosu na pojave speleoloških objekata u masivu Crnopca bit će iznesen na X Speleološkom kongresu u Sarajevu u desetom mjesecu ove godine.

Perspektiva daljnog istraživanja u Jami Burinci

U jami je konstatirano pet vodenih tokova koji utječu u pet »bunara« i vjerojatno se u svim slučajevima radi o pojaćanoj vodi cijednici. Kao što je već rečeno, prilikom oba istraživanja padala je kiša. To navodi na zaključak da bi razina vode u »bunarama« u sušnom periodu mogla biti znatno niža, te postoji mogućnost daljnog napredovanja. Osim toga na kraju horizontalnog kanala nalazi se jezero koje smo preplivali te nakon njega slijedi kanal nepoznate dužine. Iduće istraživanje koje se planira u desetom mjesecu, imat će za zadatak da ustanovi eventualno sniženje vode u »bunarama« te da se u cijelosti istraži kanal nakon jezera.

Zaključak

Na području masiva Crnopca dosad je istraženo 28 speleoloških objekata od kojih je najdublji Jama Burinka.

Spomenimo ovdje i jamu Veliko grotlo također ogromnih dimenzija. U nju se ulazi niz vertikalnu od 140 m s time da je 120 m prevjes, što ujedno predstavlja i visinu stropa dvorane tlocrtnih dimenzija 100×100 m. Nalazi se na jugozapadnim padinama Crnopca, također u Jelar-brečama. Istražena je u travnju 1986. godine (O. Vidaček i O. Lukić, SO PD »Željezničar«, A. Sutlović i I. Zovko, SO PDS »Velebit«). To spominjem zboroga jer je očito da su veliki podzemni prostori specifičnost okršavanja Jelar-breča,

pa su osim ovdje već nabrojanih u Jelar-brečama, u drugim područjima razvijeni speleološki objekti istih karakteristika, kao npr. Mamet (-206 m s dvoranom tlocrte površine 150×75 m) i Jama Čaber (-90 m s dvoranom 45×55 m).

Daljnja speleološka istraživanja u Jelar-brečama rezultirat će konačnim zaključkom, odnosno eventualnim objašnjenjem okršavanja tih naslaga. U svakom slučaju Jelar-breče zasluguju ozbiljniju speleološku studiju da se vidi radi li se o slučajnom fenomenu ili o specifičnosti okršavanja te vrste naslaga.

Ilocrti i profili uz ovaj članak nalaze se na 3. stranici omota

Speleologija

ZBOR PLANINARA-SPELEOLOGA HRVATSKE

Koristeći priliku okupljanja planinara-speleologa Hrvatske na proslavi 60.-godišnjeg rada SO PD »Mosor« iz Splita KS PSH je u nedjelju 24. travnja 1988. organizirala u Planinarskom domu »Umberto Girometta« na Mosoru Zbor planinara-speleologa Hrvatske. Sudjelovalo ih je 56 iz 5 SO-a i jedan gost iz Beograda. Na dnevnem redu je bilo sljedeće: Izvještaj o radu KS PSH u 1987. god., izmjene plana rada za 1988. god., informacija sa sastanka Komisije SSJ za korištenje špilja i njihovu zaštitu održanog u Zagrebu 21. travnja 1988. (izrada prospekta o turističkim špiljama Jugoslavije, izrada popisa špilja i jama u koje se mogu voditi strani speleolozi, evidentiranje zagadenih spel. objekata radi njihove zaštite), informacije o radu Radne grupe Potkomisije za spel. obrazovanje SSJ (članovi su iz Zagreba) koja priprema prijedlog Programa školovanja speleologa na razini SSJ, i razno.

Vlado Božić

NOVI UDŽBENIK O TEHNICI ISTRAŽIVANJA JAMA

Upravo je izšla iz tiska dugo očekivana knjižica o primjeni opreme i tehnike kojom se istražuju jame. Naslov joj je »Speleologija u jamama«, a to je u stvari prijevod knjige svjetskog poznatog engleskog speleologa Mikea Mereditha, donedavno predsjednika Komisije za spašavanje iz spel. objekata Međunarodne spel. unije, koji je knjigu pod naslovom »Vertical caving« objavio u više izdanja (prvo još 1981.), a koja su već prevedena na više svjetskih jezika. Ova knjižica je prijevod s njezinskog jezika »Höhlenforschung vertikal« iz 1981. godine.

Tekst je prevela Milica Karamata, član Spel. odseka Planinarskog saveza Beograda, stručni suradnik je bio Dragoljub Stanković, predsjednik KS PS Srbije, a izdavač Spel. društvo »Bosanskohercegovački krš« iz Sarajeva, koje je knjižicu izdalo u formatu A-5 na 64 stranice bogato ilustrirane fotografijama i crtežima, kao jedan od brojeva svog biltena Naš krš. Na naslovnoj stranici piše da je to Vol. XIII, br. 23. Sarajevo 1987. a na unutrašnjoj strani korica piše br. 24? Knjižica je izšla iz štampe u srpnju 1988. Nije jasno zašto na naslovnoj strani piše »za internu upotrebu« kad je tekst preveden sa stranog jezika i predstavlja opremu i tehniku kakva je bila 1981. god. (danas je djelomično već zastarjela), pa ne predstavlja nikakav povjerljiv materijal koji ne bi smio biti za javnu upotrebu.

Sadržaj je podijeljen u više poglavlja: razlog prelaska s tehniku ljestava na tehniku jednostru-

kog užeta, užeta i čvorovi, osobna oprema, tehnika sruštanja i penjanja po užetu, opremanje jama, tehnika D (kod nas poznata kao tehnika Ded), transport opreme, spašavanje, školovanje, izbor opreme i tehnike. Na kraju su iznijete adrese spel. organizacija po državama u svijetu koje se bave školovanjem spel. kadra (u Jugoslaviji je to samo KKS PSJ — tako piše) i popis literature.

Ova će knjižica biti od velike koristi svim mlađim članovima spel. organizacija jer daje prikaz osnovne opreme i tehnike za sruštanje i penjanje po užetu, a može se nabaviti kod izdavača: SD »Bosanskohercegovački krš«, 71000 Sarajevo, Obala Vojskovo Stepe 21, tel. (071) 37-950. Žiro račun 10102-678-336 SDK Sarajevo, po cijeni od 2500 din (pri kupnji 10 i više primjeraka izdavač daje 25% rabata).

Vlado Božić

BIOGRAFIJE SLOVENSKIH SPELEOLOGA S BIBLIOGRAFIJAMA

Slovenski speleološki časopis Naše jame, br. 30, tiskan u ljetu 1988. na 192 stranice u cijelosti je posvećen samo jednoj temi — biografijama slovenskih speleologa kojima je glavni prilog spel. bibliografija. Autor toga opširnog djela je dugogodišnji tajnik Jamarske zveze Slovenije (JZS) mr. Dušan Novak. U predgovoru on posebno ističe osnivanje prve slovenske spel. organizacije Antron (grčki: jama) osnovane 1889. god. u Postojni, kao treće spel. organizacije u svijetu. Prije Antrona bio je osnovan Verein für Höhlenkunde 1879. i Jamarski odsjek primorske sekcije njemačko-austrijskog planinskog društva, 1883, oba u Beču. Od tada do danas u slovenskoj speleologiji, ističe, učinjeno je mnogo, npr. JZS ima danas 33 članica s preko 1000 članova, u arhivu JZS nalaze se podaci za više od 5800 spel. objekata u Sloveniji. Najveći doprinos razvoju dali su ljudi, pa je njima i posvećen ovaj broj časopisa. Na popis su došli svi oni koji su na bilo koji način dali svoj doprinos razvoju speleologije u Sloveniji, kao npr. aktivni speleolozi-istraživači, funkcioneri spel. organizacija, dobitnici odlikovanja i naravno, svi oni koji su pisali o speleologiji i kršu.

Djelo sadrži biografije 196 zasluznih speleologa abecednim redom. U njima su navedeni svi najvažniji podaci o spel. radu. Od bibliografije je zabilježeno sve što je u Sloveniji napisano o speleologiji i kršu: knjige, članci, izvještaji, osvrty, vijesti. Zaista je impresivna lista ljudi i literature, još od 17. st. (I. V. Valvazor) pa do danas najmladih. Ovim djelom slovenski speleolozi dostojno dočekuju 100-tu obljetnicu organiziranoga društvenog spel. rada u Sloveniji.

Vlado Božić

Vezni putevi i transverzale

• Olakšica na transverzali »Petrova gora«. Na 8. sjednici Predsjedništva PD »INA-OKI«, održanoj 31. kolovoza, odlučeno je da se prigodom obilaska transverzale »Petrova gora« u dužini od 52 km s petnaest kontrolnih točaka, priznaje dobivanje transverzalne značke ako sudionik pohoda skupi samo 6 kontrolnih žigova. Tačko je odlučeno zato što su se sudionici žalili da je put preduž, da imaju vrlo malo mogućnosti za prenoćište i da su slabe prometne veze.

• Izmjena trase evropskog pješačkog puta E6 — YU. Na prijedlog Općinskog planinarskog saveza Riječka, Komisija za evropske pješotni pri Planinski zvezzi Slovenije, prihvatala je izmjenju trase na potezu Karaula (Breza) — Kastav. Ranija trasa išla je po do-

sta kamenitom kolniku, a dobar dio asfaltiranim i vrlo prometnom cestom Kastav — Marčelji. Novi dio trase odvaja se iza starih karaula kod sela Breza i vodi kroz šumu Lužina i Loza. To je visoka šuma hrasta i crnog graba kao najbrojnije vrste. Staza je vrlo ugodna za hodanje i atraktivna. Cijelom dionicom je u hladu. Na otrplike pola puta nalazi se izvor pitke vode zvan Zvirč, a u blizini je i lijepi lovački dom desetine Kastav. Ulaz u stari grad Kastav vrlo je atraktiv. Iz gустe šume u grad se ulazi kroz velebitni portal nedovršene velike crkve zvane Crevkina. Odmah iza ulaza otvara se veličanstven pogled na dobar dio predenog puta, na brojna sela i zaseoke Kastavštine, rubno gorje Gorske kote, Riječki zaljev s otocima i na

Velebit. Nova trasa može vrlo dobro poslužiti za jednodnevne izlete, posebno ako se krene od Klane ka Kastvu.

(Miljenko Pavešić)

• S »Istarskog planinarskog puta«. Od 5—9. kolovoza skupina od 4 planinara PD »Željezničar« Zagreb uz pomoć obitelji Živković iz Račje Vasi, te materijalnu pomoć općine Buzet, PD »Opatija« iz Opatije, SPDT-Trsta i dr. izvršila je vanjsko uređenje planinarskog skloništa IPP-a i Puta »Božur«. Usput da napomenemo, da su članovi PD »Glas Istre« od Kojnika do Račje Vasi na raskršćima postavili putokazne ploče, na čemu im se mnogo zahvaljujemo.

(Josip Sakoman)

OBIŠLI »VELEBITSKI PLANINARSKI PUT«

1733 Jadranko Delić, PD »Kamenjak« Rijeka	1763 Milovan Boroević, PD »Paklenica« Zadar	1793 Ante Vujnović, PD »Visočica« Gospic
1734 Ervin Strunc, SR Njemačka	1764 Milan Čirak, PD »Paklenica« Zadar	1794 Bogo Smalcelj, PD »Željezničar Ljubljana
1735 Katica Bukovac, PD »Željezničar« Zagreb	1765 Lujo Konficić, PD »Kalinik« Križevci	1795 Lidija Lukšić, PD »Grafičar« Zagreb
1736 Willi Mündel, SR Njemačka	1766 Mladen Đurićić, PD »Kalinik« Križevci	1796 Vlastimir Marjanović, PD »Visočica« Gospic
1737 Miho Bukovac, PD »Željezničar« Zagreb	1767 Boris Borkovec, PD »Sljeme« Zagreb	1797 Mladen Bartolec, PD »Risnjak« Zagreb
1738 Mladen Zubrinić, PD »Zagreb -Matica«	1768 Dajana Brodarec, PD »Sisak«	1798 Vlado Bartolec, PD »Risnjak« Zagreb
1739 Mihovoj Đurić, PD PTT »Marjan« Split	1769 Ljiljana Borkovec, PD »Sljeme«	1799 Ana Bartolec, PD »Risnjak« Zagreb
1740 Mirta Pucek, PD »Jankovac« Osijek	1770 Jasminka Lenassi, PD »Sljeme« Zagreb	1800 Ante Rukavina, PD »Visočica« Gospic
1741 Milan Pucek, PD »Jankovac« Osijek	1771 Ante Juras, PD »Kamenar« Šibenik	1801 Ante Rukavina, PD »Visočica« Gospic
1742 Cedomir Diklić, PD »Jankovac« Osijek	1772 Milojko Stanošević, PD »Kamenar« Šibenik	1802 Marijan Stilinović, PD »Zatilatija« Zagreb
1743 Boris Pucek, PD »Jankovac« Osijek	1773 Tomislav Canić, PD »Ivančica« Ivanec	1803 Hrvoje Bartolić, PD »Krndija« Našice
1744 Mirjana Pucek, PD »Jankovac« Osijek	1774 Perica Korica, PD »Visočica« Gospic	1804 Krešimir Žagar, PD »Krndija« Našice
1745 Nikica Tudina, PD »Vihor« Zagreb	1775 Fiorela Lukić, PD »Paklenica« Zadar	1805 Slavko Žagar, PD »Krndija« Našice
1746 Mauricije Tudina, PD »Vihor« Zagreb	1776 Sime Lukić, PD »Paklenica« Zadar	1806 Nevenka Matković, PD »Krndija« Našice
1747 Lilijana Novosel, PD »Zlatar Bištrica«	1777 Ana Lukić, PD »Paklenica« Zadar	1807 Antun Kasapović, PD »Krndija« Našice
1748 Ivan Šantek, PD »Zlatar Bištrica«	1778 Meri Lukić, PD »Paklenica« Zadar	1808 Damir Pleško, PDS »Velebit« Zagreb
1749 Ivan Fuček, PD »Zlatar Bištrica«	1779 Josip Popović, PD »Željezničar« Gospic	1809 Zvonimir Pleško, PDS »Velebit« Zagreb
1750 Zoran Krejić, PD »Sljeme« Zagreb	1780 Željko Starčević, PD »Dubovac« Karlovac	1810 Pavao Rukavina, PD »Visočica« Gospic
1751 Rudolf Lovnički, PD »Sljeme« Zagreb	1781 Davor Lacković, PD »Zagreb -Matica«	1811 Pavao Rukavina, PD »Visočica« Gospic
1752 Miroslav Gojević, PD »Sljeme« Zagreb	1782 Duško Prlijeva, PD »Gavrilović« Petrinja	1812 Emil Dobnik, PD »Mut«
1753 Božidar Butković, PD »Kamenjak« Rijeka	1783 Artur Vaško, PD »Gavrilović« Petrinja	1813 Slavko Kolar, PD »Željezničar« Maribor
1754 Damir Spinčić, PD »Kamenjak« Rijeka	1784 Franjo Lakić, PD »Gavrilović« Petrinja	1814 Ante Dragoja, PD »Bitoraj« Zagreb
1755 Jasna Štrola, PD »Kamenjak« Rijeka	1785 Zvonko Peršić, PD »Grafičar« Zagreb	1815 Tomislav Perušić, PD »Vinica« Duga Resa
1756 Sanjin Jelušić, PD »Kamenjak« Rijeka	1786 Ivica Delić, PD »Grafičar« Zagreb	1816 Ivana Prus, PD »Vinica« Duga Resa
1757 Vitomir Mladenović, PD »Kamenjak« Rijeka	1787 Robert Ksenić, PD »Troglav« Zagreb	1817 Josip Benčić, PD »Vinica« Duga Resa
1758 Momir Vučimović, PD »Kamenjak« Rijeka	1788 Danica Ksenić, PD »Troglav« Zagreb	1818 Mirjana Domitrović, PD »Vinica« Duga Resa
1759 Branko Kolenc, PD »Ptuj«	1789 Marica Kožulj, PD »Troglav« Zagreb	1819 Dragutin Domitrović, PD »Vinica« Duga Resa
1760 Dražan Pirić, PD »Kozjak« K. Sućurac	1790 Annie Kulušić, PD »Troglav« Zagreb	1820 Tatjana Čurliović, PD »Vinica« Duga Resa
1761 Toni Lordanić, PD »Paklenica« Zadar	1791 Albino Furlan, SPD Trst	1821 Darko Domitrović, PD »Vinica« Duga Resa
1762 Branko Škoti, PD »Paklenica« Zadar	1792 Giovanni Digiovanni, Trst	

In memoriam

• Petar Vučetić (1908—1988). Početkom srpnja umro je planinarski dojanac iz Herceg-Novog, poznat kao organizator koji je s entuzijazmom dugi niz godina radio u PD »Subra«. Započeo je još davne 1932. godine, bez kadrova, tradicija, iskustva i sredstava. Rezultat njegove »Subre« je planinarski dom na Vratlu, u koje su

članovi ugradili 20 svojih najljepših godina. Prilikom pedeset godina rada (1983) odlikovan je zlatnim znakom PSJ. U ime planinara i građana Herceg-Novog oprostio se riječima plijeteta sugrađanin Nikola Vujović.

• Ljubiša Šeškić (1969—1988). U prometnoj nesreći poginuo je 12. srpnja 19-godišnji planinar Lju-

biša Šeškić iz Bijelog Polja u Crnoj Gori. Velik je to gubitak u Planinarsku sekciiju »Gorske oči« koju je 1984. organizirao u OC »Miloje Dobrašinović«. Za svoga kratkog života obišao je mnoge planine, često kao voda put. Bio je odličan učenik i stekao brojna priznanja.

(Semir Šabotić)

Zaštita prirode

• Čišćenje Everesta. Skupina britanskih alpinista odlučila je uvesti red na Mount Everestu. Na najviši vrh svijeta godišnje se popne oko šest ekspedicija koje za sobom ostave i prilično otpadaka. Britanski alpinisti potpet će se na Mount Everest potkraj sezone, u listopadu. Ta će grupa biti opremljena malim pećima za spaljivanje smeća, kako bi otklonila sve otpatke. Otkako se prvi čovjek popeo na Mount Everest 1953. godine, još nitko nije poduzeo akciju čišćenja najvišeg vrha.

• Otvorena kanalizacija pod Sljemenom. Više puta sam službeno u Zagrebu. Kada imam vremena idem na izlet na Medvednicu. Danas 18. svibnja uputio sam se pravcem Sestine — Kraljičin Zdenac — Tomislavov dom. Staza je divno uređena i lijepo markirana. Sa lijepo uređenim mjestima za odmor. Ali... Oko 500 metara ispod Tomislavova doma se izletnik razočara, zagazi na pravu kanalizaciju koja se ispušta ispod Tomislavova doma. Treba što prije intervenirati kod nadležnih, kako ne bi došlo do ostaog (većeg) zagadenja divne prirode.

(Viktor Sain, Ljubljana)

• Zaštita šumskih puteva oko Ravnog Gore. Savjet MZ Ravna Gora u Gorskem kotaru donio je odluku o zabrani takozvanog »slajsanja« trupaca po šumskim i planinskim putevima zato da se planinski putevi sačuvaju od propadanja, jer je veći broj puteva u jednom stanju. Savjet će svakog prekršioca kazniti drastičnim kaznama. Nekoliko osoba za sada je samo opomenuto. Slajsanje je zabranjeno i za poljske puteve na terenu MZ Ravna Gora.

(D. Mamula)

• Propadanje šume u Gorskem kotaru. Zbog bolesti goranskih šuma održano je nedavno avionsko snimanje šuma Gorskog kotara, jer po tvrdnjama stručnjaka ovdasne šume boluju zbog takozvanih kiselih kiša koje uvjetuju sušenje prvenstveno jelki. Sanitarna sjeća šuma u Gorskem kotaru već sad dostiže 51 post. Najviše šume ugroženo je na području komuna Cabar, Delnice i Vrbovsko. Nakon snimanja šuma izradit će se studija te priči spašavanju i liječenju šuma. Avionsko snimanje šuma iduće godine bit će i na području Istre i otoka.

(D. Mamula)

Rad naših društava

• PD »Cusine«. Od 23. 7. do 7. 8. je trajala neprekidna akcija pod nazivom »Putevima slobode«. Devet članova je prošlo pješice put Jajce — Bihać — Koper, a istovremeno je 6 članova iz MZ Jezerovo (PS «Kota 154») izvelo pohod »Putevima AVNOJA-a«, Jajce — Bihać. Po dolasku u Koper 7 članova odlazi u Mojsstranu odakle obilaze okolicu Aljaževog doma, Gogić i Kliko vrše uspon na Skraticu. Istog dana iz Jajca dolazi 8 planinara koji vrše uspon na Triglav. Vrijedno je spomenuti da su se ovog puta na vrh Triglava uspele prve Jajčanke, Stojanka Nišić i Amira Hasić. Iduće godine ovi momci obilaze Poti prijateljstva i mole sve koji im mogu pomoći u tehničkom smislu da materijale šalju na adresu: Kliko Sakib, Bulići 41, Jajce.

• PD »Dubrave« iz Donjeg Vakufa je 14. i 15. kolovoza po drugi put organiziralo pohod u čast oslobođenja grada na relaciji Jajce — Cusine — Gorica — Natpolje — Ljuša — Kriva jelika — pl. kuća Dubrave. Put je markiran i slovi kao vrlo atraktivna tura, naročito u predjelu Ljuše i Krive jelike. Kuće na Cusinama i u Dubravama su otvorene preko praznika, vi-kenda i po dogovoru.

(Sakib Kliko)

• PD »Lisina« iz Mrkonjić grada je organiziralo masovni obilazak transverzale »Mliništa 43«. Uz dobro organizaciju treba spomenuti da se na ovaj način obilazak organizira od osnutka puta. Uz ovu vrijest valja spomenuti da je prije današnjeg pohoda u Mliništu osnovana stanica GSS, prva u Zapadnoj Bosni. Načelnici stанице je Milorad Oroz.

(Sakib Kliko)

• II Festival dijapoziativa PD »Duvobac«. U prostorijama PD »Duvobac« 14. srpnja održana je svečana projekcija dijapoziativa, s ovogodišnjeg II karlovačkog festivala planinarskih dijapoziativa. Tema ovogodišnjeg natječaja bila je »Čovjek i priroda«, organizator Mladen Kuka, a članovi organizacijskog odbora Branka Pavlić i Vladimir Marić. Na festival se prijavilo 11 autora sa serijama od po 10 dijapoziativa. Ovo natjecanje pomogli su »Croatia« osiguranje Karlovac i RO ZE-CE. Nagrade: I Marijan Polanc, II Antun Goldašić i III Milan Dijajić. Nagrada za najuspješniju seriju prima je izvidjaćima iz odreda »Vladimir Nazor«, a nagrada Žirija publike osvojio je Mladen Kuka.

• Planinarstvo u Dubrovniku. U Dubrovniku već 60 godina djeluje PD »Orjen«. Osnovala ga je grupa ljubitelja prirode koja je prije toga obišla mnoge obližnje planine, 1928. god. Prvi predsjednik bio je najveći entuzijast i poznavalač Orjena, osnivač Đuro Pany, a potpredsjednik, kasniji dugogodišnji predsjednik, dr. Đuro Orlić. Kroz »Orjen« je prošao niz generacija odgojenih u sportskom duhu. Na planini Orjenu iznalaženi su novi putevi, održavani i dogradivani objekti na Sedlu i Vrbanju, organizirana skijaška takmičenja. Neko vrijeme Društvo stagnira, ali se početkom osamdesetih u Dubrovnik vratilo sa službovanja po Bosni agilni profesor Krešimir Ivanišević, koji je i u Jajcu imao započene rezultate u radu planinarske organizacije, pogotovo u radu s omladinom. Prilazi se markiranju puteva na Snježnicu i po Orjenu, zajedno s još tri društva Crne Gore, Hrvatske i BIH. Na Subri je organizirana škola za vodiče a na dan obilježavanja 60. obljetnice (15. 5. 1988) su domaćini Sleti planinara Dalmacije. Sada Društvo okuplja 250 članova svrstanih u tri sekcije, a predsjednik je profesor Krešimir Ivanišević.

(Sakib Kliko)

Publicistika

• Planinarski list 3, 1988, glasilo PD »Kamenjak« iz Rijeke, donosi članke o Memorijalnom putu na Učku, jami Trigetu na Krku, 100 godina hrvatskog planinarstva na Rijeci, Dabarskim kukovima itd.

• »Planinarenjem do zdravlja«, Sarajevo 1988, 77 stranica, format 13×20, broširano, ilustrirano, izdavač Centar za društvene djelatnosti Sarajevskog univerziteta, cijena 2000 din., autor Sevko Kadić, naručuje se kod PD »Bukovik«, Sarajevo, Titova 44 ili na adresi autora (Pedagoška akademija, Skenderija 80). Iz sadržaja: Zašto i kako u planinu, Vodička obrada planinarske aktivnosti, Značaj planinarske za zdravlja. Planinarska zabaava. Od praktične je vrijednosti obrada planina s geografskim kartama i fotografijama, zapravo je to vodič po planinama u blizini i daljoj okolini Sarajeva, uključivo Maglić, Bić i Zelengoru.

• Alpinistički razgledi 28 (maj 1988) na 54 stranice donosi obilje materijala. Tu je biografija Hansa Pfanna, intervju sa Stefanom Glowaczem i Jerryjem Moffa-

tom, kronika sportskog penjanja i intervju za okruglim stolom o sportskom penjanju, pitanje kategorizacije penjača, vijesti iz Komisije za alpinizam, novosti u sportskoj opremi, trening penjača, i prvenstveni usponi.

• Soa nebeska je glasilo Nacionalnog parka Durmitor. Izlazi povremeno već šestu godinu, u pravilu dva put godišnje. Zadnji je broj 9–10 ove godine (cijena 1000 dinara). Formata je 24×34 cm, s naslovnom stranicom u koloru i obiljem vijesti koje mogu zanimati svakog posjetioca Durmitora i kanjona Tare. Sjedište Nacionalnog parka Durmitor je na Zabljaku.

• Lipin list je glasilo PD »Lipa« iz Sesveta. Broj 3 (za lipanj 1988) izaočao je na 12 šapirografske stranice a sadrži članak o Kuzeštinu, Golici, Bitoraju, Bijelim stjenama, Lipinom danu i o domu na Lipi.

• Biltén UIAA, koji izlazi četiri puta godišnje, u broju 122 od lipnja 1988. donosi na 24 stranice formata 17×24 cm, među ostalim, navaju Drugog dana čistih pla-

nina (25. rujna), popis planinarske opreme koju preporuča UIAA, bilanca za 1987. i budžet za 1989. godinu, kodeks ekspedicijeske etike i program Evropskog alpinističkog samita koncem srpnja u Chamonixu.

• Kornati. PD INA-OKI, koje je organiziralo Planinarski put »Kornati«, tiskalo je treće izdanje Putnog dnevnika i vodiča po putu, u kojem se ističe trobojna geografska karta Kornata. Cijena vodiča, u koju je uključena i značka, je 2500 dinara, a naručuje se kod PD INA-OKI, na adresi: Institut INA-OKI, Zagreb, Žitnjak bb, dr. Zvonimir Slepčević.

• Torinski časopis »Alpe« je ove godine polovinu jednoga svoga broja posvetio našoj Paklenici. Tekstu i kolor snimkama autrice je slovenska planinarka Ines Božič.

• »Bergwelt« (njem. Planinski svijet) posvetio je u jednom ovođenišnjem broju šest stranica Velebit pod naslovom »Velebit — divljina iz kamena« i organizaciji dvaju trekkinga u tu planinu u rujnu ove godine.

Slobodno penjanje

• Brz uspon u Kanadi. Mala ekspedicija AO Zelezničar iz Ljubljane je ispenjala nekoliko odličnih uspona. Bojan Počkar, Bojan Potračaj i Nejc Skof su 28. 6. u stijeni Yammuske ispenjali prvenstveni smjer Sa sunčane strane Alp (VIII/VII–, 500 m). Trojica su odmah otišla u Mont Tepla, gdje ima 1200 metara visoka stijena. Sa sobom su uzeli malo opreme, da bi brže penjali. Kanadski alpinisti su im predskazali nekoliko dana penjanja, a ta trojica su potvrdila koliko je naš alpinizam cijenjen. Penjali su 16 sati i ispenjali Slovensku direktsimu (750, VI A+, VII–, 1200m). Ova dva uspona su iznenadila domaće alpiniste. (Dare Božič)

• Cveto Jagodic, slobodni penjač koji je penjao i u Yosemitima, u junu je ispenjao tri smjera u Dolžanovoj sutjeski s ocjenom IX. Uspješan je i u skijanju: nekoliko godina bio je pomoćnik trenera ženske reprezentacije Jugoslavije, a sada je trener muške reprezentacije u Islandu. (Dare Božič)

• Svjetsko prvenstvo u Parizu. U siječnju mjesecu okupili su se najbolji svjetski penjači (naši nisu bili prisutni) u sportskoj halli u Parizu. Pobjedio je Francuz Didier Raboutou ispred svog rođaka Roberta Cortijoja, te Austrijanca Gerharda Harhagera. Među penjačicama ponovo je pobijedila Amerikanica Lynn Hill, a drugo i treće mjesto zauzele su Italijanka Catherine Destivelle i Francuskinja Isabelle Patissier. (D. Božič)

• Najbolji usponi stranih alpinista. Najpoznatiji sportski penjač Patrick Edlinger ponovo je ispenjao najteži smjer. Les Specialistes (X, XI–), 8c, je prvi ispenjao J. B. Tribout za koji je predložio da se proglaši najtežim na svijetu. Edlinger je za prvo ponavljanje ovog smjera predložio ocjenu (X+), 8b. Francuska penjačica Catherine Destivelle penje u Cimali Samizidat (X–), 8a. Nekoliko dana poslije ispenjala je u Bouxu smjer Couca, prvi smjer koji je imao ocjenu (8b), sada 8a+. X+. Još dva dobra uspona su svladali engleski penjači. Jerry Moffat je drugi (iza Tribouta) ispenjao smjer Les Spectre (X+), 8b. Ben Moon ispenjao je smjer La Rage de vivre (8b+). Andrea Gallo, najbolji talijanski penjač, je ispenjao Ombru (8b, 8b+). U Americi odlične uspone ima Scott Franklin. Prvi je ispenjao Triboutov smjer To Bolt (5c 14a, X+, XI–). U Smith Rocku je ispenjao novi Scarface (5, 14c, XI+)! Da li je ovaj uspon točno ocijenjen potvrđit će prvi penjač koji će se popeti nakon njega. U Toblinu su najteži smjer Futura (8b) ispenjala dvojica penjača, Roberto Bassi i Giorgio Manica. U Cimali su smjer Treblinka (8b) ispenjali J. B. Tribout i Alex Duboc. U Frankenjuri je autor najtežih Wolfgang Gyllisch. Najteži je Wall Stret (X+, XI–). Ovaj smjer još nitko nije ponovio. Slijedi Kiler (X+), još nije ponovljen. Gettoblaster (X/X+) koji su ponovili Michael Schoter i Jerry Moffat. Leyel (X/X+), Kamasutra (X/X+) još nisu ispenjani. Dead Line (X) je šesti najteži smjer u

Frankjuri. U Frankjuri je i naši prvi smjer s ocjenom X–, koji su ispenjali Tadej Slabe i Srećo Rehberger. (Dare Božič)

• Sest sati penjanja Silvo Kara. Silvo Karo je u Travniku ispenjao sam nekoliko smjerova. Prvo Varijantu Aschenbrennera slobodno (VI+), silazio je po Bridu Travnika i onda gore po smjeru Hudeček-Juvan i još dolje po smjeru Hudnik-Prevec u Mojstrovcu, sve za šest sati. (Dare Božič)

Slovenski penjač Silvo Karo

Ines Božić u Svicarskom smjeru (VI+), Paklenica

• **Slovenke u Finalu i Verdonu.** U Finalu, sportskom centru u Italiji, penjala je Betka Galičič (AO Skofja Loka). Najteži uspon koji je svladala je smjer Placa degli arresti (VIII+). Ispenjala je još šest smjerova s ocjenom VII. U Verdonu je dva smjera ispenjala Marjeta Tomšič (AO Ljubljana-Matica). Prvi ima ocjenu VII+, a drugi VII+. (Dare Božić)

• **Penjači koji će nastupiti u Ar-
cu.** Za Rock Master 88, najpozna-

tije svjetsko prvenstvo u sportskom penjanju, izabrani su najbolji penjači: Raboutou, Tribout, Duboc, Plantier, Edlinger (svi Francuska), Hoerhager, Kamerlander i Mariaher (Austrija), Atkinson i Moffat (Velika Britanija), Bello i Dunn (Spanjolska), Steulet (Svicarska), Tkinta (Belgia), Goddarda (SAD), Glowacz (SRNJ), Godoffe (Francuska), Guček (Jugoslavija), i još četvorica najboljih talijanskih penjača.

(Dare Božić)

• **Slobodno penjanje u Sloveniji.** Treći i četvrti uspješan uspon u Mali-ostrizi (IX-) ispenjali su Marko Cufar i Metod Škarja. Prvi je ovaj smjer ispenjao Guček, nekoliko mjeseci kasnije i Lukić. Janko Meglič je sam u Antici kuku ispenjao Švicarski smjer (VII-). U Ospu je Ponoćnog kaubaja (IX-) nakon Rehbergera ispenjao Vili Guček. Na Bračnom smjeru (IX) Guček je bio treći uspješan, nakon Kuvara i Grilje. Tadej Slabe je u prvom pokušaju ispenjao Miklavža (VIII), u trećem pokušaju Djeda Mraza (VIII+). Djeda Mraza ispenjao je još Andrej Kokalj, a u Kostjeri kod Trsta još smjer Scale Reale (VIII). Jonatan Livingston (VIII-) ima već treći ženski uspješan uspon; nakon Romihove i Stremflove ispenjala ga je i Metka Lukancič. Marko Cufar je ispenjao Mandarinu (IX-) u Vipavi a zatim smjer Like a virgin (VIII+IX-). U Italiji su smjer Beverly Hilly ispenjali Janez Skok i Tomo Cesen, a u Celvi kod Trsta još smjer Conscience (IX). Opus dei (VIII+, IX-) u stijeni Ciglini ispenjali su Darko Podgornik i Edo Kozorog. U istoj stijeni Mirko Fon je sam ispenjao smjer Benetone (VII-VIII). U stijeni Spaggia delle Cuverte u Italiji je Edo Kozorog ispenjao Santirossin (VIII). U Dolzanovoj sutjeski su smjer Disco vertical (IX-) ispenjali kao četvrti Metod Škarja, a zatim Tomo Cesen, Beno Ravnik, Darian Šuc, Nejc Zaplotnik i Andrej Jaklič. Soleju (VIII+, IX-) ima sedam novih uspona: Metod Škarja, Nejc

Zaplotnik, Uroš Grilje, Darian Šuc, Andrej Jaklič, Igor Kalan i Miha Kuhar. Miha Kuhar je kao treći dosada ispenjao smjer Dr. Hofman (IX, IX+), a Rehbergerom i Jamnikarom. Tomo Cesen je ispenjao smjer Bogovi su pali na glavu (IX). Ovaj smjer je jedini Rehberger ispenjao tri puta. U Italiji su smjer Dephone (IX) ispenjali Rehberger i Darian Šuc. Rehberger je ispenjao još smjer Impedite (IX+). U Frankfurju u Njemačkoj su smjer Weg des geringensten Widestandes (IX) ispenjali Šuc, Jaklič i Grilje. Šuc je ispenjao još Einserhedge (VIII+) i Oberbayrische Analyse (VIII+). Smjer Zentrum (VIII) su penjali Šuc, Jaklič i Filip Bertoncelj, a Grilje još Sturm auf die Bastile (VIII). Simona Škarja bila je uspješna u smjeru Rodstrumer (VIII). Vili Guček je ispenjao tri dobra uspona: u Italiji Scudo (VIII), u Skofjoj Loki smjer s ocjenom VIII+ i kod Zeleznikov smjer Pointimente (VIII). (Dare Božić)

• **Gdje su granice najmladih penjača?** Na onom što penju naši mladi penjači, zavide im i Rehberger, Slabe i ostali. Fantastično je da s 15 godina ispenješ uspon s ocjenom IX. Nejc Zaplotnik (16 godina), je u Ospu i Dolzanovoj sutjeski ispenjao već nekoliko najtežih, s ocjenom (IX). Uroš Grilje (18) je kao šesti penjač ispenjao Preobrazbu (IX+), i ima šestu plasman s prvenstva u slobođnom penjanju u Ospu. Da se Jugoslaveni ne trebaju plašiti za naše penjače, govori i podatak da u Sloveniji ima još mnogo perspektivnih mlađih penjača. U slobodnom penjanju imamo dva penjača koji su ispenjali X stupanj. To su Slabe i Rehberger. Slijede penjači koji su već ispenjali smjer s ocjenom IX+: Kovac, Lukić, Škarja, Guček, Cesen, Ravnik, Ravhak, Kuhar, Grilje, Jamnikar. Penjača koji penju smjerove s ocjenom IX- u Sloveniji ima oko 15. Ako ove godine još netko ispenje X stupanj neće biti nikako iznenadene. (Dare Božić)

Alpinizam i ekspedicionalizam

• **I Slovenci hoće na Everest.** Poslije Zagrepčana, koji idu na Everest 1989., iduće godine se na Everest spremaju i Slovenci. Imaju dva cilja: prvenstveni u alpskom stilu i solo uspon. Prvi Jugoslaveni na Everestu bili su 1979. Nejc Zaplotnik i Andrej Stremfelić a dva dana poslije njih Stane Belak, Ang Phu i Stipe Božić. (Dare Božić)

• **Neuspjeh naših alpinista u Karakorumu.** Slovenski alpinisti nisu došli na vrh K 2 (8611 m). Prvenstveni smjer im je omelo zadnjih nekoliko dana, kad je snijezilo. Došli su do visine od 8000 metara. Poslije su se odlučili da u alpskom stilu ispenjuju po Abruzziju. Zbog jakog snježenja su i ovdje odustali i bez uspjeha vratili se u Jugoslaviju. Ove godine će sreću u Himalaji pokušati još jedna ekspedicija. (Dare Božić)

• **Najbolji AO u Jugoslaviji AO Kranj.** Grad Kranj je najpoznatiji u Jugoslaviji u penjanju. Najboljni su u himalajskom penjanju. Imali su Nejc Zaplotnika s tri osamtišćaka (Makalu, Gašerbrum I, Everest). Sada su tu Andrej Stremfelić (Gašerbrum I, Everest, Broad Peak, Gašerbrum II), Marija Stremfelić (prva žena iz YU s osamtišćakom, Broad Peak), Tomaz Jamnik, voda i član brojnih ekspedicija, Marko Stremfelić, himalajac, i sada najuspješniji Tomo Cesen. Slijede mlađi Filip Bertoncelj i Igor Kalan, dvojica koji imaju odlične uspone u Andama. Imaju i Sreča Rehbergera, jednog od najboljih slobodnih penjača uz Tadeja Slabega. Veliko iznenadjenje su mlađi sportski penjači Nejc i Luka Zaplotnik i Darian Šuc koji za šalu penju smjerove s ocjenom IX. (Dare Božić) IV+, 900 m. (Dare Božić)

• **U Yosemite su ove godine otišli prvi Boris Čujić, Slavica Stojaković, Srećko Meić i Dragan Rogić, svi članovi AO Velebit Zagreb. U septembru će u SAD otići još slovenski penjači iz svih alpinističkih odsjeka. Zbog nesreće je odustao Janez Kšesnera i u Metod Škarja, koji je kao učitelj serfjava na moru pomalo napustio penjače. (Dare Božić)**

• **Uspjeh naših skijaša u Andama.** Borut Černivec, Dejan Ogrinc, Andrej Terčelj i Andrej Zorčić su se iz Perua vratili s dobrim plasmanom. Među spustovima je potrebno spomenuti dva. Južna stijena Astensora (6025 m), za koju strani stručnjaci kažu da je najteža (ocjena: 55%, S6, VI, 700 m) i južna stijena Chacraraja (6001m), ocjena: S5, 6000 m. (Dare Božić)

• Bogdan i Barbara Brakus na Muztagh Atu. Zadarski bračni par, koji sada živi u Njemačkoj i radi za putnu agenciju Hauser, javili su se 7. kolovoza uredništvu NP dopisnicom u kojoj stoji: »Evo nas na kraju svijeta u dalekom Sinkiangu. Već tjeđan dana opsjetamo Muztagh Atu. Danas se postavlja visinski logor 3. Slijedeći 7–8 dana očekujemo uspon na vrh«. Dana 22. kolovoza poslali su nam brzojav: »Muztagh Ata ekspedicija završena uspješno. Sesnaest članova izvršilo uspon, među njima Barbara i Bogdan Brakus. Pozdrav! Brakus.« Vrh pripada Pamiru, visok je 7546 m a nalazi se na sovjetsko-kineskoj granici. Nadamo se od Barbare i opet jednom egzotičnom putopisnom članku kakav šalje uredništvu NP gotovo svake godine. Slika desno: razglednica koju su Brakusi poslali uredništvu »Naših planina«. (Z. P.)

• Ponovo u Patagoniju. Silvo Karo je nakon četiri mjeseca odmaranja ponovo počeo trenirati. Zbog ozljede prsta na ruci odušte je od Slovenske ekspedicije na K-2. Film koji su snimili u Torre izazvao je zanimanje stranih alpinista. Da ga dopune u listopadu ponovo idu na put, a s njima i snimatelj Boštjan Kobar. Veliko je bilo zanimanje i na TV Ljubljani. Dobili su svu pomoć da zajedno načine dobar film. Svinjba 1989. film će biti prikazan na festivalu u Trentu. Poslije Patagonije slijedeći cilj Kara i Jegliča je sjeverna stijena Jannua (7710 m). Ona je vrlo opasna i ostala je neosvojiva za mnoge ekspedicije. Tako nešto u Himalaji još nisu penjali. U ekipe će biti još i alpinist-organizator. A kako su se odlučili za ovu stijenu govori Silvo: Messner je u Himalaji nabrojao najteže stijene — Južna stijena Lhotsea, Zapadna stijena Makalu, K-2 i sjeverna stijena Jannua. Dozvolu za Jannu Karo i Jeglič imaju. Za opremu nemaju nikakvih problema. Toliko su već poznati u svijetu da i kod nas dobiju sve potrebno. A kod stranih proizvođača, gdje surađuje Karo, sve je u redu. Karo kaže da ide po Kneževom putu. Više ne želi penjati u jakim ekspedicijama. Danas je u svijetu priznat samo vrhunski alpinizam; sve ostalo je rekreacija. Dobro se prisjetiti Cesenvihih riječi: Tko penje VI ili VII stupanj, normalno je. To već i djeca penju. Silvo dobiva mnogo pisama od stranih časopisa da im pošalje nekoliko slika sa Cerro Torrea. Tako svijet postaje malii alpiniste Kara i Jegliča.

(Dare Božič)

• Zenski navez u Triglavu. Ksenija Lenarčić i Katja Kozin su 11. i 12. 6. ispenjale u Sjevernoj Triglavskoj stijeni smjer Boruta Berganta (VII–, Ao, 500 m). Ovaj smjer su prvi ispenjali Knez, Karo i Frešer 1985. Prvo ponavljanje izveli su prošle godine Marko Lukić i Sašo Prosenjak. To je jedan od najtežih smjerova koji su penjale žene. (Dare Božič)

• Još jedan Slovenac s »tri alpska problema«. Stane Cufar, Dražen Frelih i Janez Rant (svi AO Železničari) i Berislav Mokos (AO Željezničar Zagreb) su otišli sa ciljem da ispenjuju sva »tri problema« Alpa. Sva četvorica su prvo ispenjali Schmidov u Matterhornu, a slijedeći dan su već bili ispod Elgera. U stijenu su otišli Cufar, Frelih i Rant. Zbog lošeg vremena su penjali tri dana i ispenjali Klasični smjer. Za G. Jorasses su se odlučili Frelih i Mokos. Walkerov stup su ispenjali za jedan dan. Drago Frelih je treći Jugoslaven komu je u jednoj godini uspjelo ispenjati ove stijene. Prvi ih je za sedam dana 1984. ispenjao Slavko Svetičić a poslije još Tomo Česen. Steta što Berislav Mokos nije ispenjao Elger, bio bi to odličan uspjeh Zagrebačkog alpinista. Inače je ovo jedan od boljih uspona Zagrepčana u Alpama. (Dare Božič)

• Trojica u južnu stijenu Satopanthu (7075 m). U Indiju je otišla mini-ekspedicija sa ciljem da ispenje prvenstveni pravac. Voda: Tone Golnar i Andrej Gradišnik, Rok Preložnik. (Dare Božič)

• Ponovo u školu u Manangu. Komisija za ekspedicije Planiinarskog saveza Slovenije izabrala je četiri alpinista i ljećnika za školu alpinizma u Nepalu. Voda grupa je Viki Grošelj, a instruktori Stipe Božič, Jani Bele i Ljubo Hanselj, te ljećnica Martina Zupančič. (D. Božič)

• Slovenci na Čo Oyu. Slovenska ekspedicija dobila je za mjesec rujan ove godine dozvolu za dva prvenstvena smjera s kineske strane na Čo Oyu (8201 m). Voda ekspedicije je Roman Rabas, a članovi Janez Benkovič, Blaž Jereb, Marko Prezelj, Iztok Tomazin, Zare Trušnovec i Lado Vidmar. Oni će pokušati uspon kroz sjevernu stijenu, dok drugi dio ekspedicije u sastavu Tomo Česen i Tone Skarja planiraju solo prvenstveni uspon u alpskom stilu kroz zapadnu stijenu. Radio vezu između baznog logora i stijene održavat će Tone Skarja. (D. Božič)

• Bez uspjeha iz Pakistana. Iz Pakistana su se bez penjanja vratili četvorica slovenskih alpinista Igor Jammikar, Marko Lukčić, Miha Praprotnik i Matjaž Ivnik. Cilj im je bio prvenstveni smjer u Trango Toweru. Četvorica alpinista su trebali garantirati s 4000 dolara spašavanje, a novaca nisu imali. Planinarski savez je poslao garantno pismo našoj ambasadi u Islamabadu, ali je ovo bilo premalo. Možemo pišati za koga su otišli penjati!?

(Dare Božič)

• Najuspješniji zimski usponi u Himalaji. Engleski smjer u j. stijeni Anapurne ispenjala su četvorica alpinista iz Japana: Noburo Ynada, Teruo Saegusa, Jashiro Saito i Tashiyuki Kobayashi. Na vrh su se uspeli 20. prosinca. Nakon silaza Saito i Kobayashi su smrtno stradali. Alpinistu Ynadi bio je ovo sedmi osamtišćnjak. Prvi zimski solistički uspon na jedan osamtišćnjak načinio je Španjolac Fernando Garrido, koji se 6. veljače uspeo na Čo Oju (8201 m) Klasičnim smjerom. 22. prosinca Hun Youn (33) i šerpa Ang Rita (48) su se kao članovi južnokorejske ekspedicije uspeli Klasičnim smjerom kroz južno sedlo na Everest (8848 m). 4. prosinca uspeli su se Iztok Tomazin i Marjan Kregar Slovenskim smjerom na Daulagiri (8167 m). Dva dana ranije na isti su se vrh Klasičnim smjerom uspeli Francuz Marc Batard i šerpa Sundone. Druga korejska ekspedicija s deset alpinista osvojila je Kangčendzenzo (8586 m). Na vrh su se uspeli Son Yung i Lee Jeong Cher. Tokom ekspedicije smrtno je stradao jedan alpinist i jedan šerpa. Treća korejska ekspedicija pokušala je osvojiti Čo Oju. Njihov je navez 11. veljače došao na Ngozumba Kang (7743 m). Jednako tako, u svom pokušaju da se uspne na Makalu (8433 m), nije uspjela ni poljska ekspedicija. Došli su do 7500 m. Englez u pokušaju osvajanja Anapurne stigao je do 6100 m, a Japanci na istoj planini do 6000 m. (Dare Božič)

Ostale vijesti

• **OPS Rijeka dobio »Zlatni grb«.** Skupština općine Rijeka, na zajedničkoj sjednici svih triju vijeća 14. srpnja jednoglasno je donijela odluku da se Općinskom planinarskom savezu Rijeka, u povodu obilježavanja 100 godina hrvatskog planinarstva u Rijeci, kao i stogodišnjeg plodnog djelovanja dodijeli najviše priznanje SO Rijeka Zlatni grb grada Rijeke. Na dodijeljenom visokom priznanju u ime OPS Rijeke i u ime PSH Zahvalio se član Predsjedništva OPS i predsjedništva PSH Miljenko Pavesević.

• **Slet planinara Dalmacije.** Dana 14. i 15. maja na planinarskom domu Vrbanj na Orjenu je održan slet planinara Dalmacije kojom prigodom je obilježena i 60-a obljetnica PD »Orjen«, iz Dubrovnika. Pored planinara Dalmacije na sletu su bili planinari Zenice, Jajca, Foče, Trebinja, Gorazda i Mostara. Prvog dana sleta izvršen je uspon na vrh Orjena, a grupa planinara Jajca, Zadra i Splita su stigle na vrh Subre, njih 11. Vrijedno je spomena da su dvoje planinara iz Zadra stigli sa Sedla preko kota 1583 i 1548, Domitera i Zmajeva zdrjela za 6 sati pješačenja. Slet i proslava obljetnice su dobro organizirani i opravdali su cilj i namjeru. (Sakib Kliko)

• **Proslava na Platku.** Na Malom Platku je 4. rujna otkrivena spomen-ploča u okviru svečanog obilježavanja sto godina hrvatskog planinarstva u našem najvećem lučkom i tranzitnom gradu Rijeci. Tom prilikom planinarama Rijeke uručene su Plakete, najviše priznanje PSH, te Zlatni grb grada Rijeke. Spomen-obilježje otvorio je veteran riječkog planinarstva Stanko Vičić, a svečanosti su prisustvovali i brojni gosti te predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske Vlado Mihaljević. Bilo je i gostiju iz drugih planinarskih društava iz okolice Rijeke.

(D. Mamula)

• **Planinarski dom u Tuku** preuzeo je na upravljanje PD »Prvomajska« iz Zagreba i prišao je adaptaciji. Do završetka radova dom će biti otvoren samo vikendom, od petka do nedjelje. Poslije završetka radova dom će biti stalno otvoren i imati opskrbničku.

• **Stogodišnjak na Fudži.** Najstariji čovjek na najvišem japanskom vrhu Fudžiju (3776 m) je bio drvošteča Teihī Igaraši. Putovao je po lako, u pratnji 11 rođaka, s odmorom svakih pola sata. Na vrh je stigao nakon tri dana puta. To mu je bio 13. uspon na ovaj vrh.

• **Prodaju se kompleti starih gođišta »Hrvatskog planinara« (1922–1944), »Naših planina« (1974–1987) i Planinskog vestnika (1911–1986). Ponude slati na redakciju.**

• **Zašto u isto vrijeme?** Dana 19. lipnja održan je Četvrti dan planinara Zagreba kod doma »Runolist« (zapošten je i prijav) a na istočnom dijelu Medvednice »Dan

Lipe«. Nemoguće je biti u isto vrijeme na dva mesta, a obje smo priredbe htjeći posjetiti. Potrebno je malo više dogovaranja. (Josip Sakoman)

• **Jubileji slavonskih planinara.** Svečanom akademijom 28. svibnja u Slavonskoj Požegi, proslavili su slavonski planinari 90. godišnjicu organiziranog planinarstva u Slavoniji i 25. godišnjicu rada Planinarskog saveza Slavonije. U ime domaćina prisutne je pozdravio predsjednik PD »Sokolovac« Ivica Martinek, a referat o djelovanju PSS-a u proteklih 25 godina pročitao je tajnik Saveza Đorđe Bašić. Zatim su podijeljena priznanja PSS-a pedesetosmoricima planinarskim aktivista, te Planinarskom savezu Hrvatske i Odboru za izgradnju Jankovca. U kulturno-zabavnom programu nastupili su Tamburaški orkestar i Djeločački zbor CUO »Zvonko Brkić« iz Slavonske Požege, pod ravnateljem prof. Veljka Skorvage i Tamburaški sastav KUD »Orljava« iz Pleternice pod ravnateljem Ivice Radonića. Tekstove o slavonskim planinama čitao je prof. Pavle Bučić. Bogat glazbeni program, od klasične do rocka i slavonskog bezbeća, zadovoljivo je ukuse svih prisutnih, a posebno je bio zanimljiv bećarac na stihove Ivice Radonića gdje su spomenuta sva društva, a nije izostavljen ni PSH i njegov predsjednik Vlado Mihaljević. Sutradan, 29. svibnja održan je XIV slet planinara Slavonije u izletištu Klašnice kod Pleternice. Organizacija je povjerena najmladom slavonskom planinarskom društvu »Klikun« iz Pleternice koje ove godine također ima svoj mali jubilee — 5. godišnjicu rada. Pored slavonskih planinarskih društava sudjelovali su gošti iz Zagreba, Dobroja, Demir Kapije, Travnik, Gospića, Splita, Jastrebarskog i Konjicine. Organizacija i program sleta bili su zaista besprekorni. Održana je i sjednica Predsjedništva PSS-a na kojoj je raspravljano o osnivanju Stanice vodiča i čuvara prirode, te o novoj transverzali koja bi obuhvatila kulturno-povijesne spomenike slavonskom gorju. Zaključeno je, da se do kraja godine izda Povijest planinarstva u Slavoniji, a iduće godine Vodič po slavonskom gorju. Na kraju je dogovoren da se povede akcija osnivanja planinarskih društava u svim općinskim centrima Slavonije. (Jarka Kopić)

• **Dan markacija.** Komisija za planinarske puteve PSH odlučila je, da prvi vikend u lipnju bude Dan obilježavanja planinarskih putova u našoj republici. Stoga poziva sva planinarska društva na uređenje puteva i transverzala, da bi se ljubitelji prirode lakše i sigurnije kretali u planinama.

• **Školski izlet na Učku.** U povodu dana škole »Rudolf Tomašić« iz Rijeke grupa iskusnih učenika ove osnovne škole, predvedena planinaron Ernestom Tomasicem popela se na vrh Učke. Mnogi mladi učenici, kojima je ovo prvi izazov s visinama, zaciјelo će poći stopama ovog iskusnog i prekaljenog planinara. (D. Mamula)

• **Kako od Alana do autobusa?** Planinari koji silaze s Alana dobro označenom stazom u Jablanac odnosno na jadransku magistralu trebaju pri posljednjem izlasku na cestu Štirovača — Jablanac, neposredno pred magistralom, odmah dalje produžiti tom cestom desno do autobusne stanice i benzinske crpke. Na taj će način moći lakše koristiti autobuse koji tu ipak ćešće staju negoli na ostalim blizim, ali manjim autobusnim stanicama. Naravno, oni planinari koji žele doći u Jablanac trebaju produžiti označenom stazom do Jablanca na samoj obali.

(Ante Rukavina)

• **Obnovljena staza na Drenin.** Prijateljima prirode koji ljetuju ili borave na području Vinodolske rivijere skrećemo pažnju na novomarkirani planinarski put. Markacija polazi od kamennog mosta preko Dubračine u Crikvenicu, pa preko Benića, Supera, Dolnje Drage i Zorića nastavlja kroz krasnu borovu šumu, te visoku makiju na vrh Drenin. Sam vrh je kamenit, a padine su mu obrale teško prohodnom makijom. Drenin (380 m) najviši je vrh južnog grebena (ograda) Vinodolske kotline. S njega je krasan vidik, pogotovo nakon kiše, od Učke i Opatije do Senja, Jurjeva, otoka Paga i vrhova Velebita, od vrhova na sjeveru (Medvidak i sl.) do preko otoka Krka i Cresa. Vinodolska kotlina s Tribunjanskim jezerom, Grižanima i Brišnjakom je kao na dlani. Odlično se vide i mjesta Vinodolske rivijere Crikvenica, Selce i Novi. Drenin je navodno još u doba Liburna i poslije Rimljana služio kao strateška osmatračnica (spetula) ograda suhozidom od krušnog kamena koji se danas nalazi rasušat oko vrha. Od mosta na Dubračini do vrha ima oko jedan sat laganog hoda, dobrim dijelom po hladovini. Karakteristika vrha odnosno puta je da pruža lijep vidik, a nadohvat je mnogima, te je vrlo pogodan za animaciju planinara početnika i turista, što turistički radnici Crikvenice, za razliku od svojih gostiju, nažalost ne uočavaju. Put je sagraden još prije rata, a sada su ga iskršili i marjirali te postavili na vrhu kutiju s upisnom knjigom i pečatom i stalnim priborom članova PD »Slijeme«. Željka, Sunčana i Krešimir Bartaković. Predan je na upravljanje prijateljima planinara iz PD »Strilež« u Crikvenici (K.B.)

• **Dom »Anka Ivić«** na Ravnoj gori ima novog opskrbnika. To je Štefica Stipan, tel. 042-49-230.

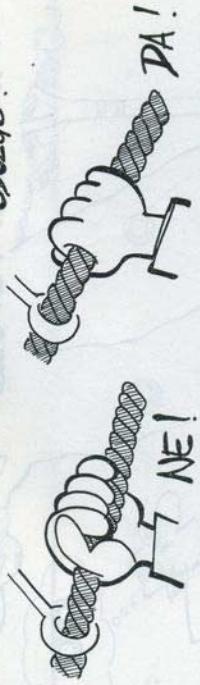
• **30-godišnjica riječke ekspedicije** na Kilimandžaro, ustvari prve jugoslavenske alpinističke ekspedicije uopće, obilježena je 29. travnja predavanjem u Domu JNA Rijeka, koje je održao sudionik s početka Željko Kesovija.

(D. Mamula)

• **Jaskanski planinarski put** i ove su godine, na tradicionalni način, obišli planinari iz Samobora, Karlovca i Zagreba 21. i 22. svibnja. Dobra organizacija PD Jastrebarsko. (Josip Sakoman)

OSIGURANE STAZE

PRAVILNO DRŽANJE UŽETA PONIŽE JE ZAHVATOM
OPZOĞO!

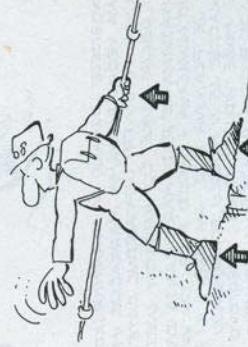

I OVIJE PAŠTU PRAVILO „TRI ČVRSTE TOČKE“!

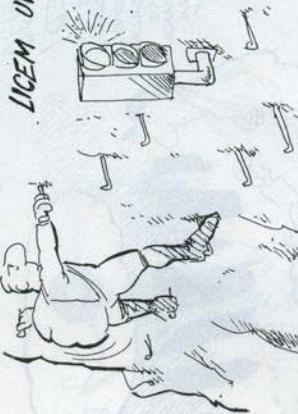
I NA UŽETU TREBA POSTVATI PRAVILO O TRI ČVRSTE TOČKE: NATPROĐE OSLONAC NA OBJE NOGE / PRIHVAT JEDNOM RUKOM / TEK ONDA PRIHVAT DRUGOM RUKOM / ILL.

I NA UŽETU TREBA POSTVATI PRAVILO O TRI ČVRSTE TOČKE: NATPROĐE OSLONAC NA OBJE NOGE / PRIHVAT JEDNOM RUKOM / TEK ONDA PRIHVAT DRUGOM RUKOM / ILL.

I NA UŽETU TREBA POSTVATI PRAVILO O TRI ČVRSTE TOČKE: NATPROĐE OSLONAC NA OBJE NOGE / PRIHVAT JEDNOM RUKOM / TEK ONDA PRIHVAT DRUGOM RUKOM / ILL.

UČEM UVJEK PREMA STIZENI

NA OSIGURANOM
PUTU PREDNOSTIMA
ONAJ KOJI SLAZI!

1-14

OPREZ NIJE ISTO ŠTO / STRAH!

TEŽI PLANINARSKI putevi pogotovo u ALPSKIM STIJENAMA osigurani su CELICINIM UŽETIMA i KLINOVIMA. NA KVM MOJESTIMA TREBA BITI OPREZAN, ALI NIKAD PRETRASEN, NE VALJA BITI NI HRABAR, JER HRABROST NJE ISTO ŠTO / MUDROST.

PRI PRELAŠU TAKVIH MJESTA TREBA PROVERITI JE LI UŽE DOBRO PRČVRŠĆENO I DA NIJE OŠTEĆENO, JER GA JE PROŠLE ZIME MOGLA ISČUPATI ili PREKINUTI LAVINA ili ODRON.

UŽETOM SE TREBA KORISTITI BEZ TRZANJA JER TO MOZE IZBACITI iz RAVNOTEZE OSTALE ČLANOVE SKUPINE.

NABOJE JE TAKVA MJESTA PRELAZITI POZDINAČNO.

1-15

PAZI!
I MALO OŠTEĆENJE NA ŽELEZNU
UŽETU MOŽE OZLJEĐITI RUKU.

MARKACIJE

AKO IZGUBIS MARKACIJU,
NI KORAKA NARIZED!

CRVENOBIELE OZNAKE NA PLANINARSKOJ STAZI DAMEŠE DA STAZA NEKUDA VODI, NA VEĆIM PLOHAMA MARKACIJE IMAJU OBLIK KRUGA, NA TANKIM STABLIMA TO SU TRI USPOREDNE CRTE, A NA USPONU KROZ STIJENU IMAJU OBLIK KUKU ČIJI KRAKOV UJEĐENO OZNAČAVAJU SMER PUTA. NA LIVADAMA JE RADJ MARKIRANJA ZABODUT BAR DVA STEPNA, ĆIME SE UVEDENO OZNACAVA / SMER PUTA. TAKVI STUPovi VRLO DOBRO, SLUŽE KADA JE PLANINA POD SWIJEŠĆOM ILI MAGLOM. MARKACIJE SE PRAVILU POSTAVLJAJU TAKO ZA SE STOJEĆI KOD JEDNE MOZE VIDETI I DUCA, POGOTOVU NA TEŠKO PREGLEDNU TERENNU KRIJANJE PUTEWA OBLJEZIVA JE VRLO BRIZIVO.

-15

VRATI JE DO ZADNE OZNAKE / OD NJE ISTRAŽU U DRAZNU PRAVCIMA, NATOČECI JE ULICU TAKVOJ AEROFOLU! ŠOMSKA SVEĆA ILI IZVALA STABALA. POMEĆAD SUMSKIE VLAKE TOLKO POREMETE PUTNU MREŽU / MARKACIJE, ŽA NE POMAZE NI DOBRA ZELJA, POŠUNA KARTA. TADA JE DRŽI STAROG PLAMINARSKOG PRAVILA:

KARTU OTAD,
A VELJAKA
PRAVI!

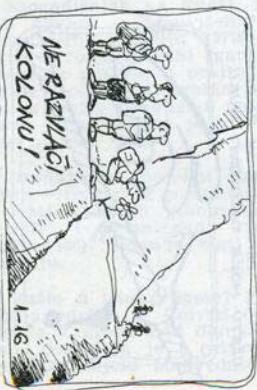
HOD U SKUPINI

PLANIRARENJE / DRUŠTVENOST DVA SU NEARADJOVNA POJAVA ALI HOD U SKUPINI TRAJI DA SE POSTUJU ODREĐENE PRAVILA. NA ČELU / ZAČELU UNIŠTENJE PO JEDAN ISKUSNI PLANINAR. PRVI ODREĐUJE TEMPO USPONA / BRINE SE O ORIENTACIJU, A DRUGI PAZI DA NETKO NE ZAOŠTANE / POMAZE POSUSTALIMA.

TEMPO USPONA PRILAGODAVA SE, U PRAVILU, NAKLJUBJEM GANA A JACI POKRZE SLABJEM U NOSENJU TERETA, ĆIME SE POSTIŽE DA JE KOLONA NE RAZVLAČI / ODRŽAVAJA SE NEGA CELA JA ZAGELJEM TO JE OSOBITO VAŽNO U ZIMSKIM UNJEMIMA, U MAGLU / MRAKU.

ČLAN SKUPINE DOBROVOLJNO JE PODVJEGAVA DISCIPLINI, NASTOJEĆI DA SVIH BUDU UGOĐAO, NE ZAŠTRDITI, KUJE ISPAK, ČAS, NE ISTIĆE ZA STUKAU STVNICU / POSUJE VOĆU PUTO GAK AKO TAKI I NISE UNIJEK U PRAVU.

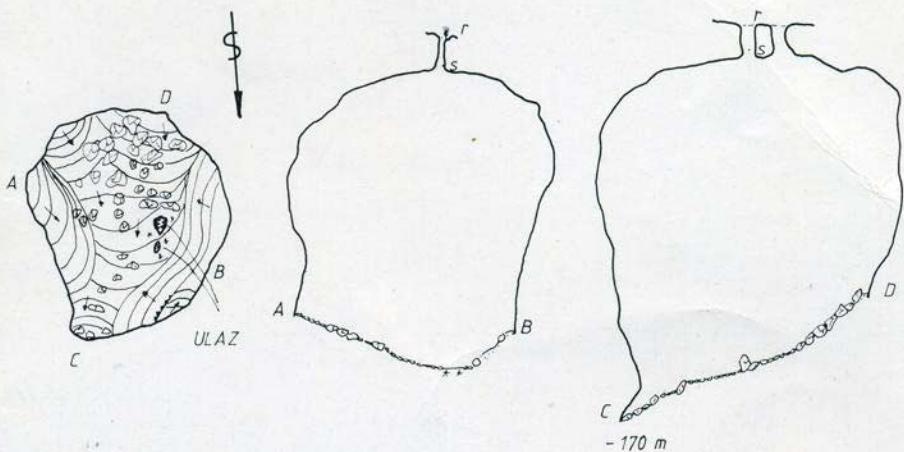

1-16

VELIKO GROTLO -CRNOPAC-

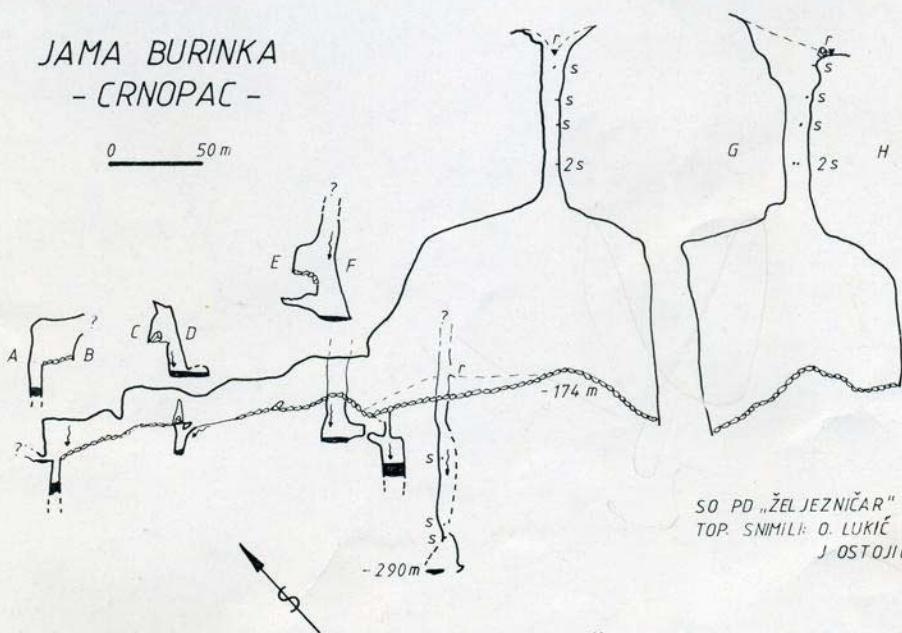
SO PD „ŽELJEZNIČAR“
TOP. SNIMIO: O. LUKIĆ

0 50 m

JAMA BURINKA -CRNOPAC-

0 50 m

SO PD „ŽELJEZNIČAR“
TOP. SNIMILI: O. LUKIĆ
J. OSTOJIĆ

